

From the Desk of Badatz

משולחן הבד"צ

A periodical of the Beis Din of Crown Heights • יוצא מוזמן לזמן על-ידי הבד"צ דק"ק קראון הייטס

Sale of Chametz at the Badatz Office

390A Kingston Avenue

Beginning Tuesday,
Rosh Chodesh Nisan (April 1)

Sunday thru Thursday:
12:00am–9:00pm

On the night of Bedikas Chametz:
Until 7:45pm,
and again from 11:00pm–1:00am

We fill in the authorization form that is supplied by the Rabbonim, specifying the addresses in which our *chametz* is to be found. We then perform a *kinyan sudar* with the rabbi (by lifting an item belonging to the Rav). It is important to inform the Rav if we are planning to travel elsewhere for Pesach. According to custom, we pay the Rav for his efforts in this sale.

Note to Bochorim: Please do not wait until the night of Bedikas Chametz to sell your chametz. Make an effort to come during the preceding days.

זמני מכירת חמץ במשרד הבד"צ

390A קינגסטון

החל מיום שלישי ר"ח ניסן
בכל יום (א"ה בלבד):

החל מהשעה 12:00 לפני הצהריים
ועד לשעה 9:00 בלילה

בליל בדיקת חמץ:

עד השעה 7:45 בערב

ומהשעה 11:00 בלילה עד 1:00 לפנות בוקר

ממלאים את טופס "שטר ההרשאה" במשרד הרבנים, מפרטים בשטר את המקומות בהם החמץ נמצא ועושים "קנין סודר" אצל הרב (וחשוב לעדכן אותו באם נוסעים למקום אחר לחג). המנהג שמשלמים לרב שכר טירחה.

(בחורי הישיבה מתבקשים שלא להמתין עד ליל בדיקת חמץ, אלא להקדים ולבא בימים שלפני זה)

Table of Contents:

Laws of Selling Chometz	3
Day-by-Day Halachic Guide	
Before Pesach	7
First Days	21
Chol Hamo'ed	30
Last days	32
Isru Chag	36
Notices	37
Times for Pesach 5775	2

מפתח ותוכן:

ב	דיני מכירת חמץ
ד	דיני טבילת כלים
	לוח יום יומי – הלכה למעשה
ו	לפני הפסח
ז	ימים ראשונים
ח	חול המועד
ט	ימים אחרונים
י	אסרו חג
יא	הודעות
יב	זמני פסח תשע"ה

טבילת כלים: למה, מה ואיך?

מה המקור למצות טבילת כלים?

בפרשת מטות (לא, כג) נאמר שאחרי מלחמת מדין נצטוו בני ישראל להטביל את הכלים שלקחו בשלל (בנוסף למצות הגעלת כלים מהאיסורים שנבלעו בהם). לדעת רוב הפוסקים מצות טבילת כלים היא מן התורה.

מהי מצות טבילת כלים?

כל כלי העשוי מתכת או זכוכית וכדומה, המשמש לסעודה, כלומר לאכילה ושתייה או להכנת האוכל ומשקה, שהיה בבעלות גוי ועבר לרשות ישראל, חייב בטבילת כלים לפני השימוש בכלי.

כלי השכור או שאול מגוי, פטור מטבילה.

מהו טעם המצוה?

המצוה היא גזירת הכתוב, אבל יש גם טעם לכך, בכדי לטהר את הכלים מטומאת העמים ולהכניסן לקדושת ישראל. והוא על דרך גר הנכנס לקדושת עם ישראל על ידי שטובל במקוה. בלקוטי שיחות מוסבר בארוכה שלפי דרך הפשט, יש בטבילת כלים מטרה אחרת (וגם מתאים עם ההסברה ההלכתית): להוציא את האפשרויות לאיסור מהכלים. זאת אומרת, אף אם בפועל מעולם לא השתמשו בכלים, מכל מקום, מכיון שהיו ברשות הגוי, יש אפשרות פוטנציאלית שהכלים יקבלו בליעת איסור. כדי להוציא את האיסור הפוטנציאלי, מטבילים אותם.

האם חייבים להטביל גם כלים שמעולם לא השתמשו בהם?

בהחלט. כמוסבר לעיל חובת ההטבילה אינה קשורה להשתמשות הגוי.

האם מותר להשתמש בכלי ללא טבילה באופן חד פעמי?

אסור להשתמש בכלי אפילו פעם אחת בלבד ללא טבילה. אמנם, בכלי המיועד לשימוש חד פעמי מותר להשתמש באופן חד פעמי ללא טבילה (באם מייעדרו אחר כך לשימוש חוזר, רצוי להטבילו ללא ברכה). בקבוקים וקופסאות המשווקים עם מוצרי מזון – לדוגמא: צנצנת קפה – אינם צריכים טבילה עבור השימוש הראשוני עד לגמר התכולה. באם מייעדים אותם אחר כך לשימוש חוזר, רצוי להטביל ללא ברכה.

איזה סוג כלים חייבים בטבילה?

כל כלי סעודה והכנתה. כלומר כלים שאוכלים בהם (לדוגמא: סכו"ם, קערות, צלחות, כוסות וכדומה), או כלי המיועד להגשת אוכל לשולחן. גם כלי בישול אפיה טיגון וכדומה (סירים, מחבתות, קומקום וכדומה וגם הכיסויים שנוגעים באוכל או באידים) חייבים בטבילה.

כל כלי הכנה לסעודה שנוגע באוכל (מקלף, מטחנה, מעבד מזון וכדומה) חייב בטבילה. באם הכלי אינו מתקן את האוכל לגמרי, כך שהאוכל זקוק עדיין לתיקון נוסף – לדוגמא: נפה לקמח, מטחנה המיועד לבשר חי, סכין לשחיטה – מטבילים ללא ברכה.

אבל כלי שאינו נוגע באוכל (לדוגמא: פותחן לבקבוקים ולקופסאות שימורים) אינו חייב בטבילה.

כלי איחסון – צנצנות, קופסאות, ובקבוקים – לקמח וסוכר וכדומה, מטבילים ללא ברכה. באם האוכל שבכלי האיחסון תמיד עטוף, כגון כלי המיועד לאיחסון שקיות תה, פטור מטבילה. ויש המחמירים להטביל ללא ברכה.

באם משתמשים בכלי איחסון לצורך הגשה לשולחן חייב טבילה בברכה. מפצח אגוזים – יטביל ללא ברכה.

כשכלכלי יש כמה חלקים נפרדים ורק חלק מסויים של הכלי נוגע

באוכל, צריך להטביל רק את החלק המסויים שנוגע באוכל.

האם יש הבדל בחומר – ממה הכלי עשוי?

בתורה, בפרשת טבילת כלים, נפרטו ששה סוגים של כלי מתכת החייבים בטבילה מן התורה: זהב, כסף, נחושת, ברזל, בדיל ועופרת. בפועל, כל סוג מתכת – כולל נירוסטה ואלומיניום – חייב בטבילה. כלי זכוכית (כולל קריסטל, פיירקס, דורלקס, וקורל) חייב בטבילה מדרבנן, כיון שדומה למתכת בכך שניתן להתיכו ולמחזרו.

כלי עץ, חרס, אבן, נייר – פטור מטבילה אלא אם מצופה בזכוכית או במתכת וכדומה. כלים המצופים בחומר החייב בטבילה, בדרך כלל מטבילים ללא ברכה. אם מצופים בפנים ובחוץ במתכת, והציפוי אינו עשוי לגוי בלבד – מטבילים בברכה.

כלים המורכבים ממינים החייבים ופטורים מטבילה – מטבילים ללא ברכה. באם עיקר ההשתמשות במין הטעון טבילה ולא ניתן להשתמש בכלי בלעדיו, ומין זה נוגע במאכל – מטבילים בברכה. לדוגמא: קומקום חשמלי, אף שעשוי מפלסטיק, חייב בטבילה בברכה, כיון שגוף החימום הוא ממתכת. יש להטביל בברכה כלי מתכת שלו ידית העשויה מחומר הפטור מטבילה, צריך להטביל גם הידית. ויש להטבילו כולו כאחד עם הידית.

כלי פלסטיק וניילון, וכן כלים מסיליקון, לדעת רוב הפוסקים פטורים מטבילה. ויש המחמירים להטבילם ללא ברכה. מחבת מצופה בטפלון – מטבילים ללא ברכה.

המנהג שמטבילים כלי פורצלן ללא ברכה.

האם כלי חשמלי חייב בטבילה?

כן. ואפילו אם יתכן והכלי יופסד על ידי הטבילה. אלא שניתן להקל ולהטביל רק את כלי הקיבול ולא את החוט החשמלי. חלק הכבל הסמוך לכלי צריך טבילה. מומלץ לחכות משך זמן (48 שעות או יותר) עד שהכלי יתייבש לגמרי לפני השימוש בו. באם יש חשש להפסד הכלי, ניתן להביא את הכלי ליהודי אומן (בעל מלאכה) כדי שהלה יפרק את הכלי – לבטלו מתורת כלי – ויחברו מחדש, שאז הכלי נחשב כמוצרך על ידי יהודי ופטור מטבילה (ודוקא פירוק מקצועי שנעשה על ידי טכנאי "מעשה אומן"). לא מספיק שבעל המלאכה יפרק את החוט החשמלי מהכלי. יש המייעצים לתת את הכלי לגוי במתנה, ולקחת את הכלי מהגוי בהשאלה, ובכך לפטור הכלי מטבילה, כיון שהוא שייך עדיין לגוי. אבל אין לסמוך על עצה זו, כיון שהכלי עתיד להישאר תמיד ביד יהודי. בטוסטר המיועד לקליית לחם, שבטוח שיופסד על ידי הטבילה, יש מקום להקל לא להטבילו, באם הטוסטר תמיד מחובר לתקע החשמלי. ומכל מקום, כדאי להחמיר וליתנו ליהודי לבטלו מתורת כלי, כאמור.

מה הם דיני חציצה?

כל חלקי הכלי חייבים לבוא במגע עם המים. לכן יש להוריד כל דבר זר החוצץ בין המים והכלי, כמו חלודה, שיירי דבק, מדבקות וכדומה. באם החציצה נמצאת רק על חלק קטן של הכלי, ולא מקפידים (רוב בני אדם וגם לא בעל הכלי) על הימצאותה – הטבילה כשרה גם ללא הורדת החציצה. מדבקות חשובות, שרוצים בדוקא להשאירן על הכלי, כגון תוויות עם שם חברה (המוסיפה ערך לכלי), אינן חוצצות, זאת רק באם נמצאות על חלק קטן מהכלי.

אין להחזיק את הכלי בשעת הטבילה, כדי שלא ימנע מהמים להיכנס

לגמרי, כדי שהכלי יעבור לבעלות הקונה קודם הטבילה. בכלי שדרוש גם הגעלה, יש להגעיל לפני הטבילה דוקא.

מכינים את הכלי על ידי הורדת כל דבר שיכול להוות חציצה. מחזיקים בכלי ביד ימין (ואיטר - ביד שמאל). מברכים - בכלי הטעון ברכה לפני הטבילה - "אשר קדשנו במצותיו וצונו על טבילת כלי" (ואם טובל הרבה כלים: "על טבילת כלים"). בכלי הטעון טבילה שלא בברכה, כדאי להטבילו יחד עם כלי אחר הזקוק לברכה, ולהטביל תחילה את הכלי החייב ברכה.

מטבילים את הכלי כולו (ויש הנוהגים: שלש פעמים) בבת אחת. אין לדבר בין הברכה עד סיום טבילת כל הכלים החייבים בטבילה. אין להטביל את הכלי לחצאין (היינו בתחילה חלק אחד ואחר כך חלק אחר). כלי המורכב מכמה חלקים - כגון מטחנת בשר - יש להטבילו בשלימותו כדרך תשמישו כשמורכב עם חלקיו, ואפילו אם כמה מהחלקים פטורים מטבילה, ולא כשהוא מפורק לחלקים. בדיעבד או בשעת הדחק, ניתן להטביל את הכלי כשהוא מפורק מחלקיו, אבל באופן זה יש להקפיד שכל החלקים יהיו מפורקים. כמובן שאם דרך תשמישו הוא להשתמש בכל חלק בנפרד, יש להטביל כל חלק בנפרד.

מותר להטביל כלי בסל או שק מנוקב, או ברשת, וינענע אותם על מנת שיכנסו המים היטב. מותר גם להניח כמה כלים ברשת זה ליד זה, אבל לא זה על זה.

יש להטביל את הכלים כשפיהם כלפי מעלה או כלפי צידיהם ולא כלפי מטה, כדי שיכנסו המים. יש לוודא שהמים מגיעים לכל חלקי הכלי, על ידי הורדת הכלי למים בצורה איטית, ולהטות את פתח הכלי קצת בצורה שהמים יזרמו פנימה בשלימות. בכלי צר יש להשהות את הכלי קצת זמן במים בכדי לוודא שהכלי התמלא במים והמים הגיעו לכל חלקי הכלי. כלי שלכל הדעות אינו צריך טבילה אסור להחמיר להטבילו, שמא יבוא לברך עליו.

האם מותר להטביל כלים שנקנים על מנת לתתם במתנה לאחר?

אין להטביל את הכלים לפני שהם עוברים לרשות המשתמש. לפיכך אין לסמוך על הטבילה הנעשית לפני נתינת המתנה. מי שרוצה בכל זאת להטביל את הכלי עבור מקבל המתנה, יכוון לזכות את הכלי עבור המקבל, ורק אז יכול להטבילו.

באם שולח כלי מלא אוכל כמתנה, כדרך ששולחים במשלוח מנות, יש מקום לומר שהקונה צריך להטבילו לפני כן. אמנם, מכיון שהדבר בספק, לכן, בכדי לצאת מידי ספק, ראוי שנותן המתנה לא יניח את האוכל ישירות על הכלי, כי אם בתוך שקית נפרדת [נייר אפייה לא מהווה הפסק בין עוגה למגש], כך שהאוכל לא יגע בכלי. וכשתגיע המתנה לידי מקבל המתנה, יטביל המקבל את הכלי בברכה.

אסור לבעלי חנויות למכור כלים החייבים טבילה בתור "כלים טובלים", כי הטבילה הנעשית על ידי המוכר לפני הקנייה אינו מועילה לקונה.

האם אין צורך להטביל כלי החמץ אחרי פסח, כיון שבשטר מכירת חמץ מפורש שגם הכלים נמכרים לגוי?

בלקוטי שיחות התבאר בארוכה שאין צורך להטביל את הכלים לאחר פסח מכיון שלמרות שהגוי יכול להשתמש בכלים הרי שאין זה שכיח כלל שיעשה זאת.

היכן ניתן למצוא הלכות טבילת כלים?

שולחן ערוך יורה דעה סימן קכ. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן שכג סעיף ח. סימן תנא סעיף ע. סימן תנב סעיף כה. סימן קנט סעיף כא. וראה סימן קסא סעיפים א-ז (דיני חציצה בגטילת ידים וטבילת הגוף). קיצור שולחן ערוך סימן לז. ספר "טבילת כלים" להרב צבי כהן. ספר "כשרות הכלים" להרב ישכר חזן. ועוד.

בין ידיו להכלי. באם מוכר להחזיק את הכלי, יודא שידיו מחזיקים את הכלי בצורה רופפת. גם ניתן לשנות מקום אחיזת הכלי כשהכלי במים, כך שברגע שמשנה אחיזתו יגיעו המים לכל חלקי הכלי. עצה נוספת: להרטיב ידו במי המקוה ובעוד היד תחת המים יכניס את הכלי בידו השניה לתוך היד שבמים.

מה הדין בתבניות אפייה מאלומיניום?

המשתמש בהן לשימוש חד פעמי אינו צריך להטבילן. באם קונה את התבנית עבור שימוש רב-פעמי, לכמה דעות, צריכה טבילה, לפני השימוש הראשון, ללא ברכה, גם אם משתמש בהן על ידי נייר-אפייה. אבל, הרבה נוהגים להקל שלא להטבילים. וכמה פוסקים מלמדים זכות על המקילים, ובפרט כשמשתמש בזה רק על ידי נייר אפייה.

מהו דין של אוכל שהונח בכלי שלא הוטבל?

האוכל לא נאסר. אבל אין לאוכלו מתוך הכלי, אלא צריך להוציאו מתוכו ולאוכלו באופן אחר.

הנמצא בביתו של מי שלעת-עתה אינו שומר תורה ומצות, יש לחוש שהכלים לא הוטבלו ולכן לא יאכל וישתה מכליו (אפילו אינו חושש לבליעת איסור).

האם צריך להטביל כלי שיש ספק אם חייב בטבילה?

כן. ללא ברכה.

סתם כלים כאן, בארצות הברית, שלא ידוע אם בית-החרושת בבעלות יהודי, מה דינם?

בכלל, בבית-חרושת שבבעלות משותפת לגוי וליהודי מטבילים ללא ברכה. (ויש המברכים).

בבית חרושת יהודי שהפועלים בו גוים - מטבילים ללא ברכה. בספק מי הבעלים, חייב טבילה. ולא זו בלבד, אלא שכשלא ניתן לברר הולכים אחרי הרוב ומטבילים בברכה. (ויש הנמנעים מלברך).

ראוי לציין שאפילו אם הכלי נעשה בבית-חרושת של יהודים, באם נקנה מגוי הרי זה חייב בטבילה בברכה.

האם ניתן להשתמש במקוה שבחנות או בכל מקוה אחר?

מקוואות לגברים לפעמים פסולים לטבילת כלים. כנזכר לעיל, חובת טבילת כלים היא מן התורה וזקוקים עבורה למקוה כשירה. המקוה צריך השגחה ממומחה בעשייתו, ופיקוח בהמשך שלא נפסל באיזשהו אופן. על המשתמש במקוה שבחנות לוודא מראש שהמקוה נבדק לאחרונה על ידי רבנים מומחים.

יצוין כי המקוה בחנות שליד משרד הבד"צ נעשה בפיקוח רבנים מובהקים, בהשתדלות הרבנים חברי הבד"צ שליט"א, וכשר כעת למהדרין. [כמובן, שהדברים נכתבו בסמיכות לפסח שנה זו (תשע"ה), ועל העתיד יש לוודא שה"הכשר" לא פג].

מי ראוי להטביל?

איש או אשה מעל גיל מצוות. צריך שהמטביל יהא יהודי שומר שבת. בכלי החייב טבילה מן התורה, יש מחמירים שצריך להיות בדוקא גדול שהביא שתי שערות. גם קטן יכול להטביל אם גדול עומד על גביו ומעיד שהטביל כהוגן. באופן תיאורטי, אף אם הכלי הוטבל מאליו, ללא התערבות יד אדם, הרי זו טבילה כשירה. השולח את בניו או בנותיו הקטנים להטביל את כליו, זקוק לעדות של גדול שהכלי הוטבל (מומלץ לתת לילד טלפון-נייד ואחרי הטבילה יתן לגדול העומד שם לטלפן להוריו ויעיד שהוטבל כראוי).

אבל בכלים החייבים טבילה מדרבנן, ניתן לסמוך על הקטן שהוטבל כהוגן. (ויש מחמירים).

מהו סדר הטבילה?

לכל לראש לשלם על הכלי. אין להטביל כלים לפני שקונים את הכלי

מכירת חמץ כיצד, למה ומדוע?

מהי בעצם מכירת חמץ?

התורה קובעת כי אסור להשהות חמץ ברשותינו בחג הפסח ועלינו לבערו כבר בערב החג. באם נשאר חמץ ברשותו של יהודי בחג ("חמץ שעבר עליו הפסח") אסורו חכמים בהנאה אחרי הפסח. החבאת החמץ ונעילתו אינה מספיקה כלל.

כאשר קיימת כמות גדולה של חמץ שאין רוצים להפסידו, ניתן למכרו לגוי. אין די במכירת החמץ לבד, אלא יש גם להשכיר את מקומו לגוי. לאחר מעשה מכירת החמץ והשכרת מקומו מותר להשאיר את החמץ בבית, ולא עוברים עליו באיסור "בל יראה ובל ימצא", שכן החמץ שייך כעת לגוי ונמצא במקום המושכר לו.

כמה דורות נוהג סדר מכירת חמץ בתור מנהג?

עצם הרעיון של מכירת חמץ מופיע כבר במשנה בריש פרק שני של פסחים. בתוספתא מובא גם על אפשרות תיאורתית לחזור ולקנות את החמץ אחרי החג. בדורות הפוסקים הראשונים מצינו שהמליצו לעשות את המכירה, וכהוראה מעשית היא מובאת גם בשולחן ערוך. עם הזמן הפכה המכירה לנחלת הכלל.

מדוע זקוקים לרב בכדי לערוך את המכירה?

מכיוון שבדיני המכירה ישנן הלכות רבות, לפיכך נהוג שעושים את הרב שליח (באמצעות "שטר הרשאה") כדי שהוא יבצע כהלכה, בכל הדרכים הראויות, את המכירה לגוי. לשיטת אדמו"ר הזקן בסדר מכירת חמץ, אם המכירה אינה כדת, בעל החמץ עובר עליו ב"בל יראה ובל ימצא" דאורייתא. אדמו"ר הזקן הוסיף ותיקן פרטים מיוחדים באופן המכירה, מהם שאף מעכבים את כשרותה. המפורסם שבהם הוא הצורך להשתמש ב"ערב קבלן".

אז מה עושים?

ממלאים את טופס "שטר הרשאה" במשרד הרבנים, מפרטים בשטר את המקומות בהם החמץ נמצא ועושים "קנין סודר" אצל הרב (וחשוב לעדכן אותו באם נוסעים למקום אחר לחג). המנהג שמשלמים לרב שכר טירחה.

אז מהו "שטר הרשאה"?

"שטר הרשאה" הוא טופס שהחותמים עליו נותנים לרב רשות למכור את החמץ ולהשכיר את מקומות החמץ, כפי שימצא לנכון. כאמור, בשטר זו יש לפרט את כל המקומות בהם נמצא החמץ, ובנוסף לזה עדיף גם לעשות 'קניין סודר' אצל הרב.

ומהו 'קנין סודר'?

בכל עיסקה שעושים לא מספיק לומר בדיבור שהחפץ עובר לרשות השני, אלא צריך מעשה קניין דווקא. הסיבה לכך: בכדי שהחפץ יעבור לרשות השני, יש להחליט בלב ("גמירות דעת") להקנות את החפץ לשני, ואף השני סומך דעתו על כך. בכדי להיות בטוח שיש החלטה שכזו עושים גם מעשה של קניין, כמו 'קנין סודר', שבו הקונה נותן למקנה [=למוכר] חפץ שלו (או, כפי שהורגלו, העדים נותנים חפץ שלהם) שייגביהו, ובכך מתבצעת העיסקה בפועל.

כאשר ממנים את הרב שיהיה שליח למכירת החמץ אין צורך מעיקר הדין לעשות קנין, כיון שאין הרב קונה את החמץ, והוא רק שליח למכור את החמץ לגוי. אך נהגו לעשות קנין זה (להרים בגד או כלי ששייך לרב) כדי להודיע שבקשת השליחות ("הרשאה") היא רצינית.

האם יש צורך לקרוא את כל השטר?

רצוי. בכלל, אין לעשות את המכירה כ"מצוות אנשים מלומדה", אלא צריך שהמוכר יגמור בדעתו שהוא באמת מוכר את החמץ במכירה גמורה. לפיכך, גם מי שלא קרא אך יודע את תוכן ההרשאה והמכירה, מכירתו כדין.

עד מתי אפשר למכור את החמץ?

אחרי זמן ביעור חמץ החמץ נאסר בהנאה ולכן אין אפשרות למכרו. כמובן שלכתחילה אין להמתין עם המכירה עד כמה רגעים לפני זמן הביעור... אלא יש להקדים ולהגיע למשרד חברי הבד"צ בעוד מועד.

מכירת החמץ במשרד הבד"צ תתאפשר עד מוצאי יום ראשון י"ג ניסן בשעה 1:00 לפנות בוקר. רצוי להקדים ולא להמתין לרגע האחרון!

מה עושים קודם, כותבים את הפרטים בשטר או עושים קנין?

הסדר בזה אינו חשוב.

האם נוהגים למסור לרב מפתח?

"במ"ש [=במה שכתב] אודות מסירת מפתח במכירת חמץ, בודאי ידוע לו אשר בכ"מ [=בכמה מקומות] ועיירות אפילו המדקדקים במצות הנה בזמן האחרון אין עושים זאת, ואפשר כוונתו במכתבו הוא רק לפלפול ולא בהנוגע להפועל" (אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א כרך יג ע' מג. ועיין עוד בשו"ת צמח-צדק אורח-חיים סימן מה, ס"ק ב"ג).

האם צריך לפרט בשטר את כל המקומות בבית בהם יהיה החמץ סגור?

יש צורך לפרט את כל הכתובות (בית, משרד, רכב, מעון קיץ, תא-איחסון בביהכ"ס, וכן מקום מגוריו לפסח באם יהיה לו שם חמץ שירצה למכור, וכדומה, "ובכל מקום שהוא") בצורה מדויקת (ולדוגמא: בבנין מגורים יש לציין את מס' הדירה). אך אין צורך לציין במפורש כל ארון וארון, שכן בשטר ה"הרשאה" כבר מפורש שהמכירה כוללת את כל המונח "במקומות מיוחדים".

אחרי רישום הכתובת ב"שטר הרשאה" אין להעביר את החמץ לכתובת אחרת שאינה רשומה בשטר.

בנוסף לרישום מפורט ב"שטר הרשאה" של שם המוכר ומקום החמץ, מה עוד צריך לעשות?

את החמץ הנמכר לגוי ונשאר בבית במשך החג יש לסגור היטב ולסמן את המקומות בצורה ברורה, מכמה סיבות: שיהיה ברור מה נכלל במכירה, וגם כדי שלא יגשו למקום זה בטעות בפסח. ועוד.

במקום בו נמצא בוודאות חמץ גמור יש לעשות מחיצה גמורה של עשרה טפחים בפני החמץ. אם החמץ נמצא בארון רגיל עם דלתות, מספיק לסגור את דלת הארון ולסמן עליו בצורה ברורה.

האם אין בזה "הערמה"?

לפי דעת אדמו"ר הזקן (שחלק בזה על ה"בכור שור") מכירת החמץ היא מכירה גמורה לחלוטין באופן המציל מלעבור על איסור "בל יראה ובל ימצא" דאורייתא. אדמו"ר הצמח-צדק אף הוסיף וכתב, שאחר שזקנו (אדמו"ר הזקן) הצריך יהודי "ערב קבלן", שוב אין זו הערמה.

האם מותר למכור חמץ גמור?

לשיטת אדמו"ר הזקן שהמכירה היא מכירה גמורה (ולא "הערמה") אין שום סיבה שלא לכלול בה חמץ גמור. וכן נהגו רבותינו נשיאינו.

את חמצו של האורח בתור שלוחו). באם אין לו חמץ משלו, אינו חייב במצות בדיקה. ומי שרוצה להחמיר, יחמיר על עצמו להביא חמץ משלו ולבדוק. ואם אין לו חמץ משלו, יש שהציעו לקנות (בקנין המועיל כגון קנין סודר) מבעל-הבית את החדר בו הוא מתאכסן. ומכל מקום, יתכוון לצאת בברכת בעל-הבית.

האם ישנם מצבים בהם אי-אפשר להסתמך על מכירת חמץ?

א. ניתן למכור את החמץ הנמצא בתא-המטען של הרכב רק בתנאי שיש למוכר חמץ נוסף בביתו הכלול בשטר. במקרה זה יש לציין ב"שטר ההרשאה" את פרטי הזיהוי של הרכב (מקום החניה, מספר רישוי). ואם אפשר טוב להשכיר לגוי גם את הרכב כולו, ולכן אין לנהוג ברכב זה בחול-המועד (אף אם הרכב עצמו נבדק מוחמץ כדבעי). אבל מעיקר הדין אין לחוש לזה, אלא שיש לוודא שתא-המטען נעול ושהמפתח אינו אצלו.

כמובן, מי שקשה לו לנקות את הרכב עצמו, אינו יכול למכור את הרכב כולו, ואחר-כך לנהוג ברכב במועד...

ב. כנזכר לעיל, במקום בו נמצא בוודאות חמץ גמור לא מספיק למכור את החמץ ולסמן את מקומו בדבק וכדומה, אלא יש לעשות מחיצה גמורה של עשרה טפחים בפני החמץ. באם יש שטח שלא ניתן לעשות שם מחיצה כדבעי, אין למכור את החמץ שם וצריך לבערו ולהוציאו מרשותו.

ג. יש דיון בפוסקים האם ניתן למכור רק פירווי חמץ שאינו שווה פירוטה. אכן, בשטר המכירה נכלל גם כן חמץ ש"אין עליהם מקח כלל ואין עליהם שום קונה", אבל אין מכאן הוכחה שהמכירה תקפה למי שמוכר רק חמץ שכזה. ולכן, באם יש למישהו רק פירוויים (ולא כלים מחומצים או סוג אחר של חמץ השווה פירוטה) והוא מתעצל לנקות את הבית, אין לו להסתמך על המכירה, ועליו לבדוק את החמץ כדן.

ד. מי שיודע שיש לו חמץ על אס-הדרך במשלוח (הנמצא בפקדון אצל חברת ההובלה, באניה, באוירון, בנמל או בדואר) עליו לפרט זאת בשטר ההרשאה. אבל, המכירה תקפה רק בתנאי שיש לאותו מוכר חמץ אחר בביתו הכלול בשטר. באם חברת ההובלה שייכת ליהודים, ישאל שאלת רב.

ה. מי שיש ברשותו בעלי-חיים הזקוקים שיאכילום חמץ בפסח, אינו יכול להסתמך על שטר המכירה הכללית, ועליו לפנות לרב לדעת מה לעשות.

ו. באם יש לבני-הבית חמץ השייך להם באופן אישי, עליהם למוכרו בנפרד, ולא להסתמך על המכירה של בעל-הבית.

ז. מי שנוסע למשך החג למקום בו זמן איסור חמץ הפסח מקדים לבוא לפני הזמן כאן (כגון הנוסעים לארץ-הקודש ולאירופה) אינו יכול למכור את החמץ לרבנים כאן, מכיוון שבזמן איסור החמץ במקום בו יהיה עדיין לא יערכו את המכירה במשרד הרבנים כאן.

ח. הנהגת חסידי רבותינו נשיאינו שלא למכור לגוי דבר מאכל ומשקה חמץ שקיבלו מהרב, אלא אכלום ושתום לפני פסח. ונתבאר בארוכה בלקוטי שיחות.

מתי ניתן שוב ליהנות מהחמץ הנמכר לגוי?

מיד במוצאי החג, ואין צורך לחכות. מאז ומתמיד נוהגים הרבנים חברי ה"בד"צ לצאת באמצע ההתוועדות ב-770 כדי לקנות את החמץ מהגוי מיד במוצאי החג.

היכן ניתן ללמוד על דיני מכירת חמץ?

שולחן-ערוך אדמו"ר הזקן סימן תמח. "סדר מכירת חמץ" שבסידור אדמו"ר הזקן, ובפירושו "שער הכולל" שם (להרב לאוואוט, זקנו של כ"ק אד"ש). פסקי דינים לאדמו"ר הצמח-צדק סימן תמח. המועדים בהלכה להרב זוין. ובספרי המלקטים בני דורנו.

אם במילא מבטלים את החמץ בערב פסח, מדוע יש גם למוכרו?

חכמים גזרו שביטול לבד אינו מועיל ועדיין צריך לבדוק את החמץ ולהוציאו מרשותנו ולבערו. באם עדיין נשאר חמץ שלא רוצים לבערו, ישנה אפשרות למוכרו לגוי. חמץ זה אינו בכלל הביטול כיון שבכוונתנו לחזור ולזכות בו לאחר הפסח.

מה המקור לכך שנותנים לרב תשלום עבור עיסוקו במכירת החמץ?

כן מנהג ישראל מאז ומקדם, והוזכר בשדי חמד ועוד. בנוסף לטעם הפשוט (שכר טירחה) והצורך לכסות את ההוצאות הקשורות למכירת החמץ, התשלום הינו גם מקור הכנסה לרבנים עבור עבודתם במשך השנה כולה. בספרות ההלכתית אף נמצאים גם טעמים הלכתיים למנהג זה הקשורים לתוקף המכירה.

האם במכירת חמץ יכולה להיות גם בעיה של הסגת גבול?

בספרות השו"ת ישנה אריכות גדולה בסוגיית "היורד לאומנות חבירו" בשייכות להסגת גבול רבני שכונה. כך גם בכמה מפוסקי זמננו, ולדוגמה בשו"ת שערי עזרא, שאסר מכירת חמץ למי שלא נתמנה לכך מהבד"צ.

מי שעשה "הרשאה" למכירת החמץ במשרד הרבנים כמה ימים לפני הפסח, ובימים הבאים הוסיף וקנה חמץ, האם גם חמץ זה נכלל במכירה?

לפי אדמו"ר הצמח-צדק גם חמץ זה נכלל במכירה. ובפרט שבשטר ה"הרשאה" לרבנים נכלל נוסח - לפי הצעת הצמח-צדק "לרווחא דמילתא" - של עשיית "זכות", שבכך עושים את הרב שליח למכור גם את החמץ שיבא לרשותנו אח"כ עד ערב הפסח.

האם אחרי זמן ביעור חמץ מותר להיכנס למקום הנמכר לגוי?

בעת המכירה לגוי מסכמים עמו הרבנים שירשה, מרצונו הטוב, למוכרים, שבעת הצורך יוכלו להיכנס ולצאת באופן ארעי ("דריסת רגל") למקומות המושכרים לו. כמובן שצריך להזהר שלא לנגוע בחמץ ובכלל שלא לשהות שם.

לפיכך, מי שנשאר בביתו או אפילו אם הוא בעצמו נוסע אך משאיר אורחים להתאכסן בביתו במשך החג, לא יכלול אותם חדרים במכירת חמץ, שהרי אין לגור בחדרים המושכרים לגוי.

האם אין בעיה (לעניין טבילת כלים) בכך שבשטר המכירה מפורש שנמכרים גם כלים?

בלקוטי שיחות התבאר בארוכה שאין צורך להטביל את הכלים לאחר פסח מכיון שלמרות שהגוי יכול להשתמש בכלים הרי שאין זה שכיח כלל שיעשה זאת.

מלבד מכירת החמץ הפרטי, מה עוד כדאי לעשות?

מצווה לעורר שכנים ומכרים, אפילו מי שלעת-עתה אינו מקפיד לשמור על כל דיני חמץ, להשתתף במכירת חמץ, כדי להימנע מאיסור "בל יראה ובל ימצא", ובנוסף לזה יש בכך "גם ההתעוררות וזכרון ע"ד איסור חמץ, מנהג אבות וכו' וכו'" (אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א).

האם יש צורך לבדוק את החמץ במקומות הנמכרים לגוי?

המנהג הפשוט שלא לבדוק חמץ באותם מקומות (אדמו"ר הצמח-צדק האריך בהסברת העניין בתשובה הלכתית בהתכתבות עם ה"דברי נחמיה").

האם ניתן למכור את כל הבית לגוי ובכך להימנע מחובת בדיקת חמץ?

המוכר את כל תכולת הבית לגוי, עליו להשאיר חדר אחד שאינו נמכר, ולעשות במקום ההוא את חובת הבדיקה בליל י"ד ניסן.

באם הוא עוזב את הבית לפני ליל י"ד ניסן, יעשה בדיקת חמץ במקום בו הוא נמצא בליל י"ד ניסן. באם מתאכסן בליל י"ד ניסן אצל אחרים, יניח שם חמץ משלו, ויוכל לבדוק שם בעצמו (אף שגם בעל-הבית יכול לבדוק

לוח יום-יומי

- הלכה למעשה -

לחג הפסח ה'תשע"ה

על-פי בקשת רבים, מתפרסם בזה - מטעם הבד"צ - לוח הלכות ומנהגים לקראת חג הפסח, במתכונת של לוח יום-יומי. נערך על-פי שיעורים שנמסרו ע"י המרא-דאתרא וחבר הבד"צ הרב יוסף ישעי' ברוין שליט"א

מחמת קוצר היריעה והזמן לא באו כי אם עיקרי הלכות והמנהגים* ללא מ"מ וציונים**

בזה, לפיכך ראוי להקדים [או לאחר, לפי הענין] את הזמן במידת-מה - ולא לחכות לרגע האחרון.

ערב שבת קודש, ז' ניסן

• אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום השביעי נשיא לבני אפרים וגו'". ואח"כ ה"הי רצון".

הלכתא למשיחא: בקשר לחנוכת ביהמ"ק השלישי, כתוב ביחזקאל (מה, כ - הפטורת פ' החדש): "וכן תעשה בשבעה בחדש מאיש שגה ומפתי וכפרתם את הבית". ובפירוש הפסוק - הנה לפירש"י שם, יתחילו לעתיד שבעת ימי המילואים בר"ח ניסן ויגמרו בז' בניסן. וראה לקו"ש חכ"ב ע' 198. וברד"ק שם ש"זה יהי חידוש לעתיד לחטא על המזבח ועל הבית גם בשבעה לחדש". וראה מנחות מה, ב: פרשה זו אליהו עתיד לדורשה. ועיי"ש עוד בגמרא.

הלכתא למשיחא: כתב הרמב"ם: כל ישראל מוזהרים להיות טהורים כל רגל מפני שהם נכונים להכנס למקדש לאכול קדשים [וראה לקו"ש חל"ב פ' שמיני באורך]. ובפרט, לפני הפסח, שכל ישראל, האנשים והנשים, מוזהרים להקריב קרבן פסח בערב פסח, והיא מצות עשה שיש בה כרת, ויש "להזהיר את ישראל לטהר [בכדי] שיעשו פסחיהן בטהרה" [וראה לקו"ש חל"ו ע' 208]. לפיכך, כל הטמאים שצריכים לספור שבעה נקיים ולטבול, ולהביא קרבן ביום השמיני [ומהם: זב בעל ג' ראיות, זבה גדולה, ואולי גם נדה שטובלת בליל שמיני (לאחרי חומרא דר' זירא שסופרת שבעה נקיים)] עליהם להתחיל מהיום למנות שבעה ימים (לאחרי שהפסיקו בטהרה אתמול), בכדי לעשות הפסח בטהרה. לגבי טמא מת - ראה למחר (ח' ניסן).

הערה כללית: הזמנים שנכתבו כאן הם לשכונת קראון הייטס. כיון שאי אפשר לצמצם, וישנם כמה גורמים היכולים להשפיע על הדיוק

(* בתוספת כמה תזכורות מענייני "הלכתא למשיחא", מתוך ציפיה ותשוקה לגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש, שאז אפשר יהיה לקיימן כפשוטן להלכה למעשה מיוסד על הוראות כ"ק אד"ש בריבוי שיחות, ומהן:

"מדובר כמ"פ לאחרונה, אז לויט אלע סימנים שטייען מיר היינט אויף דעם שוועל פון דער גאולה, ווען "הנה זה (משיח) בא", ותיכף ומיד רגע לאח"ז - כבר בא. דערפון איז אויך מובן בנוגע צו דער עבודה פון אידן וואס פאדערט זיך . . אז א אידן'ס אויפפירונג אין אלע ענינים אין זיין טאג טעגלעכן לעבן אויך בזמן הזה תיכף ומיד פאר דער גאולה - איז מעין ובדוגמת דעם לעבן און הנהגה פון אידן בימות המשיח ממש. [וואס דאס איז אויך די **הדגשה המיוחדת בתקופה האחרונה בהנוגע דעם לימוד פון "הלכתא למשיחא", די הלכות וואס זיינען נוגע צו דעם לעבן פון אידן בזמן הגאולה**]. (שיחת שמח"ת תשנ"ב - סה"ש תשנ"ב ע' 39. - חלק מההדגשות אינן במקור).

"מוסיפים גם בהתשוקה והגעגועים להגאולה . . שענין זה נעשה גם ע"י ההוספה בלימוד התורה בעניני הגאולה וביהמ"ק, אשר, הלימוד בענינים אלו ממהר ומזרז עוד יותר קיומם בפועל ממש, כך, שמהלימוד יוצאים תיכף ומיד לפגוש את משיח צדקנו, ואומרים לו שזה-עתה סיימו ללמוד כמה הלכות הקשורות עם ביאתו! נוסף לכך שכיון ש"אחכה לו בכל יום שיבוא", נכללים ב"הלכות הצריכות להך" [לנשים] בכל יום כו"כ דינים דהלכות קרבנות וכיו"ב. (משיחה לנשי ובנות חב"ד, ספר השיחות ה'תש"ג כרך ב ע' 485).

"דער אויבערשטער בעט זיך ביי אידן אז זיי זאלן זיך עוסק זיין ב"סדר קרבנות" . . ובכלל זיך עוסק זיין בתורת עולה כו' (וואס דורכדעם איז כאילו הקריב כו') - און דאס וועט ברענגען דעם הקריב עולה וכו' **כפשוטו** - המלך המשיח כו' בונה המקדש כו' וחוזרין כו' מקריבין קרבנות כו' ככל מצותה האמורה בתורה במהרה בימינו ממש, וכנ"ל - ושמ נעשה לפניך את קרבנות חובתינו כו' כמצות רצונך". (לקוטי שיחות כרך יח ע' 341).

** מקורות להמובא בפנים ניתן למצוא בשולחן ערוך אדה"ז. קיצור שולחן ערוך. ספר המנהגים-חב"ד. לוח כולל חב"ד. שיחות מאמרים ואגרות קודש. **ועוד ועוד.**

• מלוח מלכה: "לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת בכל מיני סידור הנהוגים אצלו בעריכת השולחן לסעודה גמורה, אף על פי שעכשיו לא יאכל אלא כזית [ואם אינו אוכל כביצה – יטול ידיו ולא יברך על נטילת ידים], הן מחמת שאין לו יותר . . . מכל מקום יש לו לעשות הכנה וסידור השולחן כגון פריסת מפה וכיוצא בזה כמו לסעודה גמורה כדי ללוות את השבת ביציאתו דרך כבוד כמו בכניסתו".

יום ראשון, ט' ניסן

• אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום התשיעי נשיא לבני בנימן וגו'". ואח"כ ה"הי רצון".

תזכורת: למי שלא הספיק – לקנות מצות שמורה. ניתן להשיג כמות מצומצמת של מצות שמורה בהכשר הבד"צ.

לפרטים: 718 953 0015

תזכורת: מכירת חמץ במשרד הבד"צ (בשעות הנקובות כאן בדף השער). מומלץ להגיע מוקדם. דיני מכירת חמץ, פורטו בגליון בנפרד [בתחילת הקובץ].

תזכורת: ברכת האילנות (למי שעדיין לא בירך בתחילת החודש).

עיקרי ההלכה: היוצא בימי ניסן ["בימי ניסן" כפשוטו – בדוקא] וראה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך:

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם שֶׁלֹא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לְיִהְיוֹת בָּהֶם בְּגִי אָדָם.

ואינו מברך אלא בפעם הראשונה שרואה בכל השנה, ואחרי שברך בראיה הראשונה אינו מברך שוב.

ואם לא בירך בראיה הראשונה יש לברך על הראיה השניה בלא שם ומלכות.

אין מברכים על אילן סרק. מברכים כשהאילנות מוציאים פרח ועדיין לא גדלו הפירות. יש מהדרים לראות שני אילנות. גם נשים מברכות. יש אומרים שאין לברך על עצי ערלה ולא על עץ מורכב. לדעת רוב הפוסקים אפשר לברך גם בשבת ויו"ט.

איחר מלברך עד שנפל הפרח וגדלו הפירות, טוב לברך בלא שם ומלכות.

• אסור לאדם שיאמר על שום מין בהמה חיה ועוף "בשר זה לפסח הוא", אלא יאמר "בשר זה ליום טוב". וכן לא יאמר אדם לשלוחו "הילך מעות הללו וקח לי בהם בשר לפסח", אלא יאמר "קח לי בשר ליום טוב". אבל על דגים ועל כל שאר דברים שאינן מין בשר כלל, מותר לומר "זה יהא לפסח". ויש מחמירין שלא לומר על שום דבר "זה לפסח", חוץ מן החטים וכיוצא בהם מדברים הצריכים שימור מחימוץ (שהשומע שהוא אומר חטים אלו לפסח יהא סבור שאומר "חטים אלו אצניעם ואשמרם מחימוץ לצורך הפסח"). וטוב לחוש לדבריהם לכתחלה. לא אסרו אלא לומר "בשר זה לפסח", אבל לומר "בשר זה על פסח" (כמו שהוא המנהג לומר כן בלשון אשכנז – "אויף פסח") מותר.

• מי שמוכר לטול תרופות במשך החג, אין לו לפסוק על עצמו להחמיר ולהמנע מלהשתמש בהם בחג, אלא עליו לקבל הוראת היתר לכך מרב מורה הוראה.

• כל הבוררים שצריכים לעשות אצל הרבנים במשרד הבד"צ לקראת חג הפסח (כבשאלת התרופות הנ"ל וכיוצא בזה), אין לדחותם לרגע האחרון.

• ניתן להתחיל במצות בדיקת חמץ לפני ליל י"ד, ליל בדיקת חמץ.

שבת קודש, שבת הגדול, ח' ניסן

• אחרי מוסף ותהלים – "ביום השמיני נשיא לבני מנשה וגו'" ואח"כ ה"הי רצון".

הלכתא למשיחא: הטמא בטומאת מת – וכעת כולנו טמאי מתים – עליו להתחיל מהיום [ראה ראב"ד הלכות קרבן פסח פ"ו ה"ב. תוד"ה שחל – פסחים ז, ב. ולדעת הרמב"ם – בטומאת מת שהנזיר מגלח, מתחיל מאתמול. וי"א שכן הוא גם בשאר טומאות, לפי שאין שוחטין על טבול יום לכתחילה] ליזהר מטומאת מת, בכדי לעשות הפסח בטהרה. [ואפילו לשיטות שטומאת מת הותרה בציבור – בקרבן פסח מהדרין אטהורים, כלומר, משתדלים לכתחילה להקריב בטהרה]. וכן כל הטמאים טומאת שבעה, עליהם להזהר מטומאה מהיום.

• קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס גדול (פרטי הנס מובאים בטור ובשו"ע אדה"ז רס"י תל. ונתבאר בריבוי מקומות בלקוטי שיחות).

• הפטרה לפרשת צו: ירמ' ז, כא"כ. ט, כב"כ. כה אמר ה' גו' אבדה האמונה ונכרתה מפיהם. כה אמר ה' אל יתהלל גו' חפצתי נאם ה' (ומדלגין הפסוקים שבינתיים). ואין מפטירים הפטרת שבת הגדול, הנאמרת רק בקביעות ערב פסח שחל בשבת. (בהנהגות ב' ניסן פאריז צ"ח, בה חל ע"פ בערב שבת, כבקביעות שנה זו: "ביחידות אומרים ב' הפטרות". והיינו לענין אמירת שנים מקרא ואחד תרגום. ואכ"מ).

• אין אומרים אב הרחמים [וכן בכל השבתות שבחודש ניסן].

מנחה: קריאת התורה בפרשת שמיני. ב770: מנחה מוקדמת.

• בהמעלה שבקביעות שנה זו בה קוראים ולומדים במשך ג' שבועות רצופות פרשת שמיני – ראה מכתב כללי י"א ניסן ה'תנש"א.

• ידוע הפתגם "שמיני שמונה שמינה" שכאשר קורין שמיני שמונה פעמים, אזי השנה כולה היא שמינה – הובא ונתבאר במכתב ערב פסח תש"ד (אג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' רעה ואילך). שיחת אחש"פ וש"פ שמיני תשמ"ה. ספר השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 395. שם ע' 413. ספר השיחות תנש"א ח"א ע' 30-429. שם ח"ב ע' 475 ואילך. ובכ"מ.

• אין אומרים "צדקתך" [וכן בכל השבתות שבחודש ניסן]. אחרי מנחה אומרים ההגדה (לפי שבשבת הגדול היתה התחלת הגאולה והנסים) מ"עבדים היינו" עד "לכפר על כל עוונותינו".

• נהגו בדורות האחרונים שהחכם דורש הלכות פסח בשבת שלפניו, והעיקר לדרוש ולהורות להם דרכי ה' וללמד להם המעשה אשר יעשון. (נתבאר בלקו"ש ח"ג ע' 953 ואילך).

• 770: דרשת שבת הגדול ע"י הרבנים חברי הבד"צ **בשעה 6.45 בערב.**

מוצאי שבת קודש, אור ליום ראשון, ט' ניסן

• מחלוקת ידועה היא בין הפוסקים בקשר לאמירת "ויהי נועם" ו"ואתה קדושי" במוצאי שבת הגדול (כאשר ישנם שישה ימים, ובהם ערב פסח, עד ליום טוב הבעל"ט), כמורכב מצינו שינויים בקשר להנהגת רבותינו נשיאנו בזה. למעשה: הנטיה הכללית היא שבקביעות שנה זו אומרים "ויהי נועם" ו"ואתה קדושי".

• ערבית, קידוש לבנה, הבדלה.

• המשתמשים בצפורן עבור בשמים: יש לזכור להצניע כעת (לאחר הבדלה) את הצפורן, בין הדברים הנמכרים במכירת חמץ, מאחר ובפסח אין משתמשים בצפורן עבור בשמים להבדלה.

ובדיקה זו חייבת להיות בלילה לאור הנר, אבל ללא ברכה, וצריך לזהר שלא להכניס לשם עוד חמץ. וישירי חדר אחד לבדוקו בלילה בברכה.

• דוגמא פרקטית: באם ייכנס למקום העבודה במשך החג, ולכן אינו נכלל במכירה, אין צריך לבדוקו בלילה בדיקת חמץ, ויכול לבדוקו לפני כן, בלילה אחרת כנ"ל, ובתנאי שארי הבדיקה לא יכניס לשם עוד חמץ.

כשמגנים חדר ורוצים להכניס לשם חפצים לפסח, כדאי שבליילה, אחרי הניקוי, יבדקו את החדר מחמץ לאור הנר (או פנס חשמלי), טרם הכנסת חפצי הפסח, ולא לסמוך על הבדיקה בלילה י"ד.

יום שני, יו"ד ניסן

• אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום העשירי נשיא לבני דן וגו'". ואח"כ ה"הי רצון".

הלכתא למשיחא: לכתחילה, מצוה לבקר את קרבן הפסח שלא יהיה בו מום ד' ימים קודם השחיטה.

הלכתא למשיחא: הטמא בטומאת מת (וכעת כולנו טמאי מת) צריך להזות עליו מאפר פרה אדומה ביום השלישי והשביעי. נמצא שהיום הוא האפשרות האחרונה להזות ביום השלישי ולהיטהר מטומאת מת, כדי להקריב בטהרה קרבן פסח.

הלכתא למשיחא: "לעתיד יהי יום הכפורים ביו"ד בניסן" – אהבת יהונתן פרשת החדש, עיי"ש הטעם.

• בעשרה בניסן מתה מרים, וקבעו בו תענית כשחל בחול (כמ"ש בסימן תק"פ שהוא מהימים שראוי להתענות בהן). אבל, המנהג שאין מתענים (וראה מג"א סתכ"ט סק"ו).

• התוועדות י"א ניסן ב770 בשעה 8:30 בערב.

בשיחת י"א ניסן ה'תשמ"ח נאמר: יש לנצל יום זה [י"א בניסן] באופן שעל ידו יתוסף בכל עניני תורה ומצוותיה ומתוך שמחה ע"י התוועדות של שמחה, במעמד כו"כ מיישראל אנשים נשים וטף (כמובן עם מחיצה ע"פ שו"ע) שמחה של מצוה ושמחה של תורה, עד לשמחה גשמית הקשורה עם הגוף הגשמי, ע"י אכילה ושתיה לחם לבב אנוש יסעד, ובפרט מאכל המשמח ומשקה המשמח – ופשיטא בהגבלות הידועות (ד' כוסיות, וכוסיות קטנות, וגם זה – לאו כל מוחא סביל כו') ואין להאריך בדבר הפשוט ומובן גם לקטנים בשכל, שמצד עצמם עלולים לחשוב שע"י הנהגה אחרת כו' ידגישו את שייכותם ל"שמחה של מצוה"... שלא בערך מכפי שנצטוו ע"י זקני המשפיעים, עד לציווי של נשיא דורנו, בלשון צחה וברורה.

וכאן המקום לעורר גם אודות יום הולדתו של הרמב"ם, מורה הנבוכים בדורו ובדורות שלאח"ז עד סוף כל הדורות, בערב פסח, לערוך בו התוועדות של שמחה הקשורה עם עניני תורה ומצוותיה, בהשתתפות רבים מיישראל, אנשים נשים וטף, ובלשונו של הרמב"ם בהקדמתו לחיבורו, "לקטן ולגדול", ומכיון שבערב פסח אין הזמן מתאים לעריכת התוועדות ברוב עם הדרת מלך, יעשו זאת בסמיכות לערב פסח, ואדרבה כשנעשה שלא בזמנו צריך להיות באופן של פירסום עוד יותר.

יום שלישי, יום הבהיר י"א ניסן

• יום הולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א בשנת תרס"ב. (בקובץ התמים מובא שכ"ק אדמו"ר מהורש"ב אמר מאמר דא"ח באותו יום, ערב שבת קודש אחר מנחה).

השנה, מאה שנה לבר-מצוה. [להעיר שד"ה צו את אהרן משנת ה'העת"ר (נדפס בהמשך תער"ב) נאמר ב"ש"פ צו, שה"ג, העת"ר", יום

חגיגת הברמ"צ. ולהעיר שבכ"מ בשיחות ומאמרים הובא ממאמר הנ"ל בפי' לשון "בכבודו ובעצמו" שבהגדה של פסח. כן להעיר שמאמר ד"ה זאת תורת העולה תש"מ כנראה מיוסד גם על מאמר הנ"ל. מאמרי בר מצוה מכ"ק אדמו"ר שליט"א: ד"ה איתא במדרש תהלים תשכ"ח. ד"ה וחזקת והיית לאיש תשכ"ח (סה"מ מלוקט ח"ג).

• מתחילים באמירת קאפיטל קיד בתהלים.

• בשיחת י"ג ניסן ה'תנש"א נאמר: "בודאי ישנם כו"כ שכבר למדו פירושי הפסוקים דמזמור זה כפי שנתבארו בפנימיות התורה וכבר נתפרסמו בדפוס – פירסום שהוא לדורות".

פירושים לקאפיטל קיד, נדפסו "בקובץ י"א ניסן – שנת הקי"ד".

• אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר וגו'". ואח"כ ה"הי רצון".

בקשר עם יום הבהיר י"א ניסן: מכתבים כלליים בנוגע לפסח שחל בשבת – ער"ח ניסן ה'תשמ"ה. והמשכו – י"א ניסן ה'תשמ"ה. י"א ניסן ה'תשמ"ח. וראה שיחת יום ועש"ק ערב פסח תנש"א (סה"ש תנש"א ח"א ע' 427 ואילך) בארוכה. שיחת אחש"פ שנה הנ"ל (שם ע' 436 ואילך). מכתב כללי לפסח שבשנת השמיטה – י"א ניסן ה'תשמ"מ. מכתב כללי לפסח בקביעות בה קוראים פרשת שמיני במשך ג' שבועות – י"א ניסן ה'תנש"א, כנ"ל. "ליקוט" במיוחד בקשר עם פסח שחל בשבת – בלקוטי שיחות ח"ז ע' 48 ואילך.

• ב"שלשלת היחס" שבהקדמת 'לוח היום יום' מובא על שנת תשי"ד: "מעורר ע"ד זיכוי את הרבים ב"מצות שמורה" לחג הפסח".

• "מתקנת כ"ק אדמו"ר שליט"א, להשתדל, ובפרט רב, שו"ב כו' וכל עוסקי בצ"צ לשלוח לחגה"פ למכיריהם – עכ"פ להסדרים – מצות עגולות אפיויות"יד, ודוקא – מצות שמורה, וכן במקומות שמסדרים סדרים כלליים (כמו במלונים וכדומה) יסדרו זה המסדרים". (ספר המנהגים – חב"ד).

• בספר השיחות תנש"א ח"א ע' 411 נכתב: "ויש לעורר... : אין די ערטער וואו מ'פראוועט סדרים ציבוריים וכלליים – זיינען דא כמה מקומות וואו מ'האט געמאכט הכנות צופראווען נאר איין סדר (צוליב דעם וואס עס פעלט געלט וכיו"ב). ונחוץ וכדאי ביותר, אז מ'זאל זיך משתדל זיין ביותר מאכן ביידע סדרים, על כל פנים – טיילן די הוצאות אויף ביידע נעכט, ובודאי – וועט מען דערצו ניט דארפן אנקומען, ווייל דער אויבערשטער וועט זיכער בענטשן און צושטעלן צו די עוסקים בזה כל המצטרך, און נאכמער דערפון".

תזכורת: למי שלא הספיק – הגעלת כלים. יש (מהמדקקים) שנוהגין להגעיל ג' ימים קודם הפסח.

• "ולפי שרבו מאד הדקדוקים בהלכות הגעלה ואין הכל בקיאים בהם לפיכך ראוי ונכון שבעל תורה הבקי בהלכות הגעלה הוא יגעיל את הכלים ולא כמו שנוהגין עכשיו".

הלכתא למשיחא: לא הספיק לבקר את קרבן הפסח (לבדוק שאין בו מומים) אתמול, יבקר היום (לשיטה שד' ימים כולל יום השחיטה).

יום רביעי, י"ב ניסן

• אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי וגו'". ואח"כ ה"הי רצון".

תזכורת: יש לזכור לנקות היטב את המקלדת של המחשב מחמץ.

תזכורת: להסתפר לכבוד החג שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול.

(שכאשר מקבצם ביחד בשק הנייר וכו' ובכך העץ, יקיים מצוות ביעור חמץ מדאורייתא). ניש שכתבו שבנוסף לכך יש להקפיד שבכל א' מעשרת הפתיתין יהיה פחות משיעור כזית, כדי שאם יאבד א' מהם לא יצטרך לבדוק שוב. ברם, מקום לומר שלדעת אדמו"ר הזקן שגם על פחות מכזית עוברים ב"בל יראה ובל ימצא" מדרבנן (ובמק"א - באו"א. ואכ"מ) גם אם יאבד א' יצטרך לבדוק שוב. ודוחק לחלק ולומר שכאשר החצי שיעור אינו לפניו אין עליו יותר חובת בדיקה. אמנם, עדיין ישנה מעלה מסויימת בפחות מכזית, שאם יאבד א' מהפתיתין, עדיף שיהא פחות מכזית, כי בכזית יש דררא ד"בל יראה" מדאורייתא ובאכילתו יש חיוב כרת, משא"כ בפחות מכזית].

• מי שבכוונתו לנסוע בערב פסח כדי להיות בחג במקום אחר ומוכר את כל החמץ שבבית לגוי, עליו להשאיר לפחות חדר אחד שאינו נמכר, ולערוך הלילה, ליל י"ד ניסון, בדיקת חמץ בחדר זה. באם הוא עוזב את הבית לפני ליל י"ד ניסון, עליו לעשות בדיקת חמץ במקום בו הוא נמצא בליל י"ד ניסון.

• באם מתאכסן בליל י"ד ניסון אצל אחרים, יניח שם חמץ משלו, ויוכל לבדוק שם בעצמו (אף שגם בעל-הבית יכול לבדוק את חמצו של האורח בתור שלוחו). באם אין לו חמץ משלו, אינו חייב במצות בדיקה. ומי שרוצה להחמיר, יחמיר על עצמו להביא חמץ משלו ולבדוק. ואם אין לו חמץ משלו, יש שהציעו לקנות (בקנין המועיל כגון קנין סודר) מבעל-הבית את החדר בו הוא מתאכסן. ומכל מקום, יתכוון לצאת בברכת בעל-הבית.

• כמו חצי שעה לפני צאת הכוכבים אסור לאכול (אבל טעימה בעלמא - מזונות או פת פחות מכביצה ופירות אפילו הרבה - מותר עד זמן הבדיקה) וללמוד (אם לא כן בשיעור קבוע או אם ממנה שומר) ולעשות מלאכה ולהיכנס למרחץ. התחיל קודם החצי-שעה הנ"ל, מותר להמשיך אבל יפסיק כשמגיע זמן הבדיקה.

• בדיקת חמץ אחר תפילת ערבית. "בשו"ע יש בזה חילוקים . . והמנהג המקובל הוא כנ"ל - **תמיד** לאחר תפילת ערבית" (ולהעיר מלקוטי שיחות חלק יז ע' 434).

• מתפללים **מיד** בזמנה. "כיון שקבעו [חז"ל] זמן [לבדיקת חמץ], אם כן מי שאינו בודק בתחילת זה הזמן אינו נקרא עצל אלא עבריין שעבר על גזירת חכמים" (קונטרס אחרון לשו"ע אדה"ז).

• יש מהמדקקים ליטול ידיהם קודם הבדיקה. מאחר שבדיקת חמץ היא באה לטהרת הרגל, מצוה חשובה היא וראויה להיות בנקיות.

• וקודם שיתחיל לבדוק יברך ברוך כו' על ביעור חמץ. אמירת הברכה במקום שמתחיל לבדוק.

• ויעמיד מבני ביתו אצלו לשמוע הברכה. ו"אפשר לומר . . דמצוה לזכות את בני ביתו גם כן במצוה זו, שהרי עושים מצוה בבדיקתם, אף שאין החיוב עליהם". ומצוה מן המובחר שלא לסמוך לכתחלה בבדיקת חמץ אלא על אנשים בני חורין שהגיעו לכלל המצות דהיינו מי"ג שנה ואילך. ולא ישיחו בינתים. ויזהרו לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמעו הברכה ולא ילכו לבדוק תיכף אחר הברכה לחדר אחר.

• בנוגע לבחורי ישיבה - ראוי שכל חברי החדר ימנו אחד מהם לבדוק החמץ שבחדר. באם רוצים לבדוק בעצמם, ישמעו את הברכה ממנו, ואח"כ יבדקו בחלק מהחדר.

• לא ידבר בין הברכה לתחילת הבדיקה אפילו מענייני הבדיקה.

• נכון שלא ישיח שלא מענייני הבדיקה כל זמן בדיקתו.

• הבדיקה צריך שתהיה לאור הנר, שאור הנר יפה לבדיקה וחיפוש

יום המישי, י"ג ניסון

• הילולא של כ"ק אדמו"ר הצמח צדק. השנה, התחלת שנת המאה וחמשים להסלקותו (נסתלק בשנת תרכ"ו ומנוחתו כבוד בלויבאוויטש).

• אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים פרשת "זאת חנוכת המזבח" עד "כן עשה את המנורה". ואין אומרים "יהי רצון".

• אלה שיש להם שיניים תותבות, וכן אלה שיש להם "פלטות" ו"גשרים" לישור השיניים, עליהם להימנע מאכילת ושתית דברים חמים או חריפים של חמץ במשך 24 שעות לפני סוף זמן איסור אכילת חמץ, היינו החל מהיום בשעה 10:50. ויש הנמנעים מ-24 שעות לפני "הגעלתם".

תזכורת: בשיחת ש"פ ויקרא תשמ"ז ניתנה ההוראה הבאה: "וואלט געווען זייער כדאי און זייער פאסיק - אז פאר חג הפסח זאל יעדער אידיש קינד באקומען זיין אייגענע "הגדה של פסח", און מה טוב - א "הגדה" באגלייט מיט ציורים וכו' פון די פארשידענע מצוות און פאסירונגען (אין סיפור יציאת מצרים) וועגן וועלכע עס רעדט זיך אין דער "הגדה" - וואס (די ציורים) מאכן דעם אינהאלט פון דער "הגדה" נאך מער צוגענגלעך פאר קינדער. און דארט אויך אנשרייבן "להשם הארץ ומלואה", און אונטער דעם - דעם קינדס נאמען."

• ובשיחת ש"פ ויקרא תשמ"ח: ומה טוב - אז פאר יום טוב זאל מען קויפן א קינד א נייעם סידור וכיו"ב. במכ"ש דערפון וואס ע"פ דין דארף מען אים קויפן קליות ואגוזים - דברי רשות.

תזכורת: למי שלא הספיק - לתרום ל"קמחא דפסחא". ובלשון הרב (ספר השיחות תנש"א ח"א ע' 411): "צושטעלן אלע צרכי החג צו די וואס דארפן דערצו אנקומען - די צרכי הסדר (מצות, ד' כוסות וכו'), און צרכי יום טוב בכלל (בגדי יום טוב, ומאכלי יום טוב), וכיו"ב. גם נשים מהדרות בכך. [ובשיחות קודש נתבאר שמצות הצדקה מודגשת במיוחד בנשים. ובמדינות אלו שהבעלים נותנים ביד נשותיהם סכומים גדולים ואינם מקפידים על כך, הרי שגם סכומים אלו נכנסים בגדר "דבר מועט" שמותר לקבל מנשים. בארצות-הברית חלוקת הסכומים לענייני צדקה, בכמה וכמה ענינים, נתונה יותר בידי הנשים מאשר בידי האנשים].

• מכירת חמץ במשרד הבד"צ היום מהשעה 10:30 בבוקר ועד 7:45 בערב. (ושוב, לאחר בדיקת חמץ, מהשעה 11:00 בלילה ועד לשעה 1:00 לפנות בוקר). **באם נוסעים למקום אחר לחג חשוב לעדכן על כך את הרב.**

• כל חדר הצריך בדיקה צריך לכבדו [=לטאטא ולנקות את החדר] קודם הבדיקה. ויזהיר כל אדם את בני ביתו שייכבדו גם תחת המטות.

אור ליום שישי, ליל בדיקת חמץ, אור לארבעה עשר בניסון

• כבר נתפשט המנהג להניח במקומות שונים בבית פתיתי חמץ קשה, כדי שלא יתפרר, כל אחד מהם כרוך בפיסת נייר [וסגור לגמרי באופן שלא יפתח, אבל לא בנייר כסף שיכול לעכב את שריפתם היטב], זמן מה קודם הבדיקה כדי שימצאם הבדוק. ועל פי הקבלה יש להניח עשרה פתיתין.

• רצוי להכין מראש רשימה מפורטת עם המקום המדוייק בו הונח כל אחד מעשרת הפתיתין.

• נכון להשתדל שבכל הפתיתין יחדיו יהיה לפחות שיעור "כזית"

במחבואות בחורים ובסדקים. ואין בודקין לאור האבוקה אלא לאור נר קטן יחידי. לכתחילה יש לזהר שלא לבדוק כי אם בנר של שעוה. במקום חשש שריפה וסכנה – עליו להשתמש בפנס חשמלי.

• בודקין על ידי נוצת עוף. מניח החמץ שמוצא בשק קטן של נייר.

• וצריך לחפש לאור הנר בכל המחבואות גם בסדקים שבקרע.

• חייב לבדוק ולחפש אחרי חמצו בכל המקומות שיש לחוש ולהסתפק שמא הכניס לשם חמץ באקראי. לפיכך כל חדרי הבית והעליות, אפילו אותן שברי לו שלא אכל בהן חמץ מעולם, הרי הם צריכים בדיקה כדינה בלילה לאור הנר [אלא אם כן אין דרך להכניס שם חמץ].

• בבית שהתינוקות מצויין בו, אפילו חורים הנמוכים מג' טפחים צריכין בדיקה, שמא הצניעו שם התינוקות מעט חמץ.

• יש לזכור לבדוק את המכונות (לאור פנס חשמלי).

• כמו כן יש לערוך בדיקה במקום העבודה (משדר וכדומה), באם לא נמכר לגוי (כיון שישוהו שם בפסח. באם לא, אפשר למוכרו לגוי). ואין להפסיק בשיחה עד גמר כל הבדיקה, כולל הרכב ומקום העבודה, כנ"ל.

• **מנהגנו** להאריך ביותר בבדיקת חמץ.

• אחר הבדיקה רצוי למנות את הפתיתים שבשק ולראות שמנינים עשרה (או, באם הוכנה מראש רשימה עם פירוט מקום הנחת הפתיתים וכיו"ב – כנ"ל – לסמן בה את הפתיתין שנמצאו).

• באם קרה ואחר הבדיקה והחיפוש לא נמצא א' הפתיתין, מעיקר הדין יש לערוך מחדש את הבדיקה בכל הבית (אך ללא ברכה). באם בדק שוב ועדיין לא נמצא הפתית החסר אז יש לסמוך בדיעבד על הביטול.

• בגמר הבדיקה מניח שק הנ"ל, הנוצה ושירי הנר – אם ישנם – בקערורית כף-עץ, מעטף הכל בנייר (אבל לא יד הכף, שנשאר בלתי מעוטף) ומהדק ע"י חוט שכורכו סביב הנייר כמה פעמים וקושרו.

• ואחר הבדיקה יזהר בחמץ שמשויר, להצניעו למחר לשרפה או לאכילה, לשמרו שלא יוליכוהו אנה ואנה שלא יתפרר ויתגרר ממנו על ידי תינוקות או עכברים. ואין זו עצה ותקנה טובה בלבד, אלא הטיילו חכמים דין וחובת זהירות בחמץ, ומי שאינו נזהר עובר באיסור.

• וכשם שנזהרים בחמץ הנמצא בבדיקה לעוטפו ולגונזו במקום משומר ביותר עד לשריפת החמץ שלמחרת, כך יש לזהר גם בשאר החמץ שעדיין בבית, שאסור להשאירו פתוח ולהרשות לקטנים להגיע אליו ולהסתובב עמו בבית.

• לזכור להכניס למקומות הנמכרים לגוי את הדברים האחרונים של החמץ. לסגור ולנעול ולסמן את כל המקומות הנמכרים.

• וגם צריך לבטל אחר הבדיקה ויאמר כל חמירא וכו'.

• ועיקר הביטול הוא בלב שישים בלבו כל חמץ שברשותו הרי הוא כאלו אינו ואינו חשוב כלום והרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל וכשגומר בלבו כך הרי הסיח דעתו מכל חמץ שברשותו ונעשה הפקר גמור ושוב אינו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא. ומכל מקום תיקנו חכמים שיוציא דברים הללו בפיו.

• בארצות הללו שאין עמי הארץ מבינים לשון ארמי צריך ללמדם ולהזהירם שיאמרו נוסח הביטול בלשון שהם מבינים שהרי עיקר הביטול הוא בלב לפיכך צריך להבין בלב מה שהוא מוציא בשפתיו.

תרגום כל חמירא בשפה המדוברת: "כל חמץ ושאר שיש ברשותי שלא ראיתיו, ושלא ביערתיו ושלא ידעתיו יהא בטל ויהא הפקר כעפר ארץ".

• כשמבטל החמץ בליל י"ד מיד אחר הבדיקה אינו מבטל אלא החמץ שאינו ידוע לו שלא מצאו בבדיקה אבל חמץ הידוע לו שדעתו לאכול ממנו בלילה ולמחר עד שעה ה' אף אם ביטלו אינו מבוטל.

• **תזכורת:** למי שלא הספיק – ניתן לקדש הלבנה כל הלילה.

יום שישי, י"ד ניסן, עש"ק וערב פסח

• יום הולדת הרמב"ם. "נולד ערב פסח יום השבת שעה ושליש אחר חצי היום".

• מברקים לפסח שחל בשבת – תשכ"ח. תשמ"ה. תשמ"ח. תנש"א.

• **אסור** לאכול מצה כל היום מעמוד השחר ואילך. [ומנהגנו שלא לאכול מצה מפורים ואילך]. קטן או קטנה שאינן יודעין מה שמספרים להם ביציאת מצרים מותר להאכילם מצה בערב פסח כל היום ואפילו בלילה קודם קידוש. אבל קטן וקטנה שיש בהם דעת להבין מה שמספרים להם ביציאת מצרים בלילה אסור להאכילם בערב פסח.

• יש נוהגין שלא לאכול מרור בערב פסח כדי שיאכלנו בלילה לתיאבון וכן שלא לאכול ביום טוב ראשון של פסח כדי לאכול בליל שני לתיאבון. מנהג חב"ד: התחל מבוקר ערב פסח עד אחרי כורך של סדר השני אין אוכלין מכל המינים – הנכנסים בחרוסת ומרור [אך מותר לאכול עוף ובשר, ביצים, תפוחי אדמה ובצל – אף שכל אלו שייכים לזרוע ביצה וכרפס].

• בערב פסח שחרית משכימין לבית הכנסת כדי שיגמור סעודתו קודם שעה ד'.

• בתפילת שחרית דהיום, ערב פסח, אין אומרים (אחר "ברוך שאמר" "מזמור לתודה" (וכן בחול המועד).

• נוהגין הבכורות [אפילו הבכור מאב בלבד או מאם בלבד וכן בן קיימא הראשון שנולד לאב אחרי נפל. ובכור הנולד בניתוח קיסרי אינו צריך] להתענות ולהשלים בכל ערב פסח, זכר לנס שנצולו ממכת בכורות. וגם בערב שבת, כבשנה זו, מתענים.

• נוהגין שהאב מתענה תחת בנו הבכור כשעדיין הוא קטן עד שיגדל ואז יתענה הוא בעצמו. אם האב בכור וצריך להתענות בעד עצמו, תתענה האם תחת בנה הקטן עד שיגדיל. אבל במקום צער, וכל שכן אם היא מעוברת או מניקה, אין האם צריכה להתענות, שתענית האב עולה גם בעד בנו [וכשאינו לה בעל שיתענה בעד בנו, וכן אם התענתה בעבר – עיין בשו"ע אדה"ז סי' ת"ע ס"ו הפרטים בזה].

• במקום שאין מנהג ידוע יכולין הבכורות לאכול בסעודת מצוה. ונתפשט המנהג שבמקום להתענות בערב פסח משתתפים הבכורות בסיום מסכתא (סעודת מצוה) וממילא התענית נפקעת לגמרי ומותר לאכול כל היום. ומכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה. [נהגו להקל שגם סיום משניות ומסכתות קטנות נחשב כסעודת מצוה. וראה התוועדויות תשד"מ כרך ב ע' 1050].

סוף זמן אכילת חמץ: 10:50 בבוקר.

• אסרו חכמים את החמץ ב' שעות קודם חצות היום (דהיינו חמישית וששית). אלא שכל שעה חמישית לא אסרוהו אלא באכילה, אבל מותר ליהנות ממנו כל מיני הנאות בשעה חמישית ולפיכך יכול עדיין למכרו לנכרי.

• לפני סוף זמן האכילה יש לנקות היטב את הפה והשיניים מפירווי חמץ.

• בעלי שיניים תותבות עליהם לנקותן היטב ולוודא שלא נשאר עליהן

הגדול בצורה מבושלת, אך הראשונים כמלאכים כתבו במפורש שנוהגים לשורפה או לבערה בערב פסח. ובטעם הדבר שלא ניתן להשתמש בה לשנה הבאה, ביאר כ"ק אד"ש שהיות ובמשך השנה כולה אין המצה נשמרת כראוי לפסח, על כן זקוקים לבערה.

האריז"ל כתב הנזהר ממהו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה. – ואולי הכוונה שלא יאונה לו כל און בשוגג, שהרי בודאי בעל בחירה הוא גם אז.

בתשובת אדמו"ר הזקן הובא שכתב האריז"ל להחמיר כל החומרות בפסח. ולהעיר, שבשנת תרצ"ב סיפר כ"ק אדמו"ר (מהור"צ) ג"ע שאביו, כ"ק אדמו"ר (מהור"ב) ג"ע, היה אומר שאין לנהוג בהדורים בחג המצות. – הטעם שלא יחול בקבלה בנדר.

• לא יאמר אדם "כמה טורח פסח זה", כי רשע מה הוא אומר: "מה העבודה הזאת לכם = מה טורח זה לכם". ועכשיו אין העולם נזהרין בזה, ויש שלומד עליהם זכות שאינו נקרא רשע אלא כשאומר "מה טורח זה" על טורח הקרבת הפסח, שהיא מצוה מן התורה, ונראה מדבריו שמצות התורה הן עליו לטורח, מה שאין כן בזמן הזה כשאומר על גודל הזהירות וחומרות יתירות "כמה טורח", אין איסור בדבר.

• הסדר בליובאוויטש בערב פסח היה, שאחר שריפת החמץ היו הולכים לטבול במקוה, לובשים בגדי יו"ט ואופים מצת מצוה, ואח"כ עוסקים בשארי ההכנות ליו"ט. בין שאר ההכנות היה ג"כ – להסיר החותמות מעל בקבוקי היין ובפרט אותם שהיו בהם אותיות – ולהסיר המגופה במקצתה, והיו נזהרים שלא יגע ברזל הפראפענציער [=פותחן] ביין (ספר השיחות תש"ג ע' 74. וראה ספר השיחות תרצ"ו ע' 129).

• בספר המנהגים – חב"ד ע' 38: "כ"ק אדמו"ר שליט"א נוהג לחלק מצות שמורה ערב חג הפסח אחרי מנחה כשהוא לבוש בבגד משי של שבת ויו"ט ובחגירת אבנט".

• **איסור עשיית מלאכה:** בזמן שבית המקדש היה קיים אסרו חכמים לכל אדם מישראל לעשות מלאכה בערב פסח מחצות היום ולמעלה (חצות בשעה 12:59), לפי שמחצות ואילך הוא זמן הקרבת הפסח. ואף לאחר שחרב בית המקדש ובטל קרבן פסח, אף על פי כן לא נתבטל איסור עשיית מלאכה. העושה מלאכה בזמן הזה מחצות ואילך משמתין אותו כדין העובר על דברי חכמים, וגם אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם. ואף אם אינו עושה כדי להשתכר אלא עושה בחנם, בין לעצמו בין לאחרים, אפילו לצורך יום טוב, הרי זה אסור.

• כל מה שמותר לעשות בחולו של מועד, כגון דבר האבד, או שעושה מעשה הדיוט ולא מעשה אומן ויש בו צורך המועד, כל שכן שמותרים בערב פסח אחר חצות.

• לא אסרו בערב פסח אלא מלאכה גמורה, כגון לעשות כלים חדשים או לתפור בגדים חדשים, אבל רשאי הוא לתקן כלי ישן שנתקלקל קצת אם יש בו צורך המועד, וכן בגדים שנקרעו קצת רשאי לתופרם ולתקן לצורך המועד, אפילו מעשה אומן בין לעצמו בין לאחרים בחנם.

• כתיבת ספרים היא מלאכה גמורה ולא התירוה אפילו לצורך מצוה אלא אם כן בדרך שמותר בחולו של מועד. מותר לכתוב דרך לימודו שבדאי אינו מתכוון לכתובה גמורה והגונה. ונוהגין היתר באגרות רשות.

• תספורת: אסור לספר לישראל מחצות ואילך. ואפילו לספר את עצמו אסור. אבל מותר להסתפר על ידי נכרי. [בענין הסתפרות ע"י נכרי בכלל – ראה פרטי הדינים בשו"ע יו"ד סי' קנן]. וכן שאר כל המלאכות נוהגין להתיר לעשות על ידי נכרי, אפילו שלא לצורך המועד.

אפילו משהו של חמץ בעין, ואחר כך יש להכשירן היטב בעירוי מים ורתחים מכלי שני (ואם בטוחים שמכלי ראשון לא יתקלקלו השיניים התותבות, יש לערות עליהן מכלי ראשון). אלה שיש להם "פלטות" ו"גשרים" ליישור השיניים וקבועים בתוך הפה, כך שאין אפשרות להחליפם, אזי אחרי שינקום היטב, כנ"ל, ישתו מים חמים – בחום הכי גבוה שיכולים להכניס לפה מבלי להזיק לעצמם חלילה – ובכך יכשירו.

• לפני סוף זמן ביעור חמץ: באם לא נעשה עדיין, לזכור להכניס למקומות הנמכרים לגוי את הדברים האחרונים של החמץ. לסגור ולנעול ולסמן את כל המקומות הנמכרים. להוציא מהבית את כל שקיות הזבל, שואב-האבק וכדומה.

• נשים שעדיין לא הכשירו את טבעות הידיים או עגילים שנגעו בחמץ חם, או בזיעה (=אדים) של חמץ, ובכוונתן להשתמש בטבעות אלו בפסח, יזכרו להכשירן כעת בעירוי מים ורתחים.

• יזהר כל אדם לבדוק ולנער הבתי-ידיים [=כפפות] והכיסים של הבגדים שלו ושל התינוקות בשעת הביעור לפי שלפעמים מכניסין בהן חמץ. וכל זה במי שדרכו לפעמים ליתן חמץ לתוך הבתי-ידיים והכיסים של הבגדים, אבל מי שלעולם אין דרכו בכך אין צריך בדיקה כלל, לא בליל י"ד ולא בשעת הביעור, ומכל מקום המחמיר תבא עליו ברכה.

• החמץ שהונח בפחי הזבל, אם הפח שייך ליהודי או נמצא בתוך חצרו הפרטית, יבער את החמץ לפני סוף זמן ביעור חמץ. ויכול לשפוך עליו אקונומיקה או חומר מפגל אחר עד שלא יהיה ראוי לאכילת כלב. ואם הפח שייך לעירייה ומונח ברשות הרבים, אין צריך לבער את החמץ שבתוכו.

• **סוף זמן ביעור חמץ: 11:54 לפני הצהריים.** ויש להקדים קצת, לפני סוף שעה חמישית, כדי שיהי' זמן לביטול חמץ אחר זריקת החמץ לאש.

• מתחלת שעה ששית ולמעלה אסרו חכמים את החמץ גם בהנאה ולפיכך אינו יכול למכרו לנכרי. ואפילו חמצו של נכרי אסור בהנאה (לפיכך אסור להריח פת חמץ של נכרי משעה ששית ואילך).

• טוב לזהר שלא לבטל החמץ פעם ב' ביום עד שיבער תחלה מן ביתו כל החמץ הידוע לו כדי שיקיים מצות ביעור חמץ בחמץ שלו, שלאחר הביטול אין החמץ שלו שהרי בטלו והפקירו.

• יעשה לחמץ מדורה בפני עצמו [ולא עם דברים אחרים] וישרפנו ויבטלנו. יש לזכור לקחת מהבית שק הנייר שבו פתיתי החמץ (והכף והנוצה ושירי הנר) מהבדיקה בלילה.

• מי שלא בירך בשעת בדיקת חמץ, יברך על הביעור ללא שם ומלכות.

• נכון הדבר שבשעה שהוא מבער מן ביתו את החמץ ששייר למאכלו, יחזור ויבטל פעם שנית כל חמץ שיש ברשותו [גם חמץ הידוע לו] כדי שיבוטל גם כן החמץ שנתגלגל מחמץ זה ששיירו למאכלו, ולא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא כשימצאנו בפסח.

• ובביטול היום יאמר: כל חמירא כו' [הנוסח בארמית נמצא בסידור, ושונה קצת מהנוסח שנאמר בליל בדיקת חמץ]. ומשמעותו בשפה המדוברת: "כל חמץ ושאוור שיש ברשותי שראיתיו מעולם ושלא ראיתיו מעולם, שראיתיו בשעת הבדיקה ושלא ראיתיו בשעת הבדיקה, שביערתי ושלא ביערתיו, יהא בטל ויהא הפקר כעפר ארץ".

• ויש לשרוף עשרה פתיתין ובשעת שריפת החמץ יאמר יהי רצון כו' [הנוסח נמצא בסידור].

• **במענה לשאלת רבים:** מה עושים במצת העירוב שהשתמשו בה בערב פסח של שנה שעברה לעירובי חצרות? יש שהציע לאוכלה לאחר שבת

• נטילת צפרניים: יש אוסרין ליטול הצפרניים מחצות ואילך, ויש מקילין וכדאי הם לסמוך עליהם. ומכל מקום, לכתחלה יש לחוש לסברא הראשונה ויטלם קודם חצות. אבל אם שכח ולא נטלם קודם חצות, יש לסמוך על סברא האחרונה ויכול ליטלם אחר חצות.

• בערב פסח קודם חצות תלוי במנהג: מקום שנהגו לעשות עושין כל המלאכות אפילו שלא לצורך המועד, ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין.

• אין מקיזים דם בערב יו"ט, גזירה משום הקזת דם בערב חג השבועות שיש בו סכנה.

• המוצא חמץ בביתו (או בכל מקום שברשותו) בפסח: **מן הדין**, אם החמץ נמצא בערב פסח, אחר זמן הביעור ועד שקיעת החמה, וכן בחול המועד – חייב לבערו מן העולם מיד שיראנו. אם מצאו ביום טוב (וכן בשבת, בשנים שיש במשך החג שבת חול המועד) כופה עליו כלי לכסותו מן העין שלא יראנו, ושלא יבוא לאוכלו, ובמוצאי יום טוב (או במוצאי שבת) – יבערנו. כשמבער החמץ במשך חג הפסח (מה שאין כן במבער בערב פסח לאחר זמן ביעור): אם החמץ הוא כזית ויותר, והוא חמץ גמור, מברך עליו "על ביעור חמץ". בזמנינו שנהגו למכור כל החמץ "בכל מקום שהוא" – יש אומרים שאין לבערו, וישים את החמץ אצל שאר החמץ הנמכר. הרוצה להחמיר ולשורפו (מצד החשש שמא המכירה לא חלה על חמץ זה) לא יברך על שריפתו. ואין לו לחשוש משום גזל הגוי, כיון שבדעתו שלם לגוי לכשיתבענו, ומותר לקחת מהגוי על מנת שלם. ויכוון שאינו רוצה לזכות בחמץ. ומטעם זה, כדאי שלא לגעת בחמץ אלא ידחפנו בקנה וכדומה.

בין ההכנות לסדר ול"שולחן ערוך" שכדאי לזכור:

• "יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדי להתחיל הסדר מיד כשתחשך". לפיכך יש להכין מבעוד יום את הפריטים הנצרכים לליל הסדר [מצות, יין (לפתוח את הבקבוקים), סימני הקערה, לבדוק את החסה מתולעים ולייבשה (מחשש שרויה ב"כורף"), גירוד החרין, הכנת החרוסת, ועוד].

• בקביעות שנה זו, יש להיזהר ולהשתדל ביותר להכין את כל צרכי הסדר מבעוד יום, וזאת מכיון שהכנתם בשבת כרוכה בהרבה איסורים (הרבה יותר מאשר כשיו"ט לא חל בשבת).

• אנו נוהגין לסדר **הקערה** בלילה וקודם קידוש.

• במדינות אלו נהגו שלא לאכול בשר צלי בליל פסח, ואפילו בשר עגל ועוף (שאינן הפסח בא מהם). אבל דבר שאינו טעון שחיטה, כגון דגים וביצים, מותר לאכולם צלויים.

• צלי קדר (פירוש: שנצלה בקדירה בלא מים ושום משקה, אלא מתבשל במוהל [=רוטב] היוצא ממנו) – אף על פי שאינו דומה לצליית הפסח, אף על פי כן יש לאוסרו מפני מראית העין, שלא יטעו להתיר גם צלי אש. ואפילו אם בשלו מתחילה במים ואח"כ עשאו צלי, יש לאסור.

• כתב הרמב"ם: כשהוא אוכל ושונה חייב להאכיל לגר ליתום ולאומנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושונה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ושמחה כזו קלון היא להם.

• כל שמונת ימי הפסח חייב אדם להיות שמח וטוב לבב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים אליו, ושמחה זו היא מצות עשה מן התורה. כיצד משמחים? הנשים קונה להן בגדים ותכשיטים כפי ממונו. [ואנשים וקטנים – כדלקמן ביום א' דפסח].

• לטהר עצמו במקוה ערב הרגל (ובשנה זו, הרי זה גם ערב שבת).

• אסור לאכול מצה עשירה מ"שעה עשירית" (4:11 אחר-הצהריים) כדי שיוכל לאכול כזית מצה לתיאבון. אבל במדינות אלו אין נוהגין כלל לאכול מצה עשירה בערב פסח משעה חמישית [סוף זמן אכילת חמץ] ואילך. ומכל מקום, משעה הנ"ל (4:11) גם משאר מינים [כגון פירות, ירקות, בשר, ודגים] לא יאכל אלא מעט ולא ימלא כריסו מהם, וכן לא ישתה יין משעה זו. בנוגע לשתיית הרבה יין – ראה שיחת שבת הגדול תשמ"א.

• הכנת אש לנרות: אין מוציאין אש ביו"ט מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה קצת למלאכה וכיון שהיה אפשר לעשות מערב יו"ט אסור לעשות ביו"ט. לכן, יש לדאוג להשאיר אש דולקת [ואפשר אש מהגון] שיוכלו להעביר אש-מאש עבור הדלקת הנרות בליל שני. המשתמשים בשעון-שבת, יכוונו אותו באופן שהזמנים יהיו מתאימים לשני ימי החג.

עירובי חצרות: כשיש ב' בתים בחצר המנהג לעשות עירובי חצרות בערב פסח ע"י מצה אחת שלימה ומערבין בה לכל שבתות השנה, שיותר על ידי עירוב זה לטלטל ולהביא העירוב מזה לזה.

לפרטי הלכותיה – ראה בשו"ע אדה"ז שס"ו ואילך.

כפשוט, שצריך להיזהר שהמקום מוקף מחיצות כהלכה. כמו כן, באם יש גוי, או מחלל שבת בפרהסיא, או מי שאינו מודה בעירוב ח"ו, הגר בחצר, יש לסדר שכירות רשות ממנו.

וצריך לברך עליו בְּרוּךְ אַתָּה אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת עֲרֹב.

ואומר: בְּדִין יְהִי שְׂרָא לָנָא לְאַפּוּקֵי וּלְעִיּוּלֵי וּלְטוֹלֵי מִבֵּית לְבֵית וּמִחֶצֶר לְחֶצֶר וּמִבֵּית לְחֶצֶר וּמִחֶצֶר לְבֵית וּמִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת בֵּין בְּשַׁבַּת זוּ וּבֵין בְּשַׁאָר שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנָה לָנוּ וּלְכָל הַדְּרָיִם בְּשִׁכּוּנָה הַזֹּאת.

ואם אינו מבין בלשון ארמי, יאמר בלשון שמבין. התרגום ללשון הקודש: "בעירוב זה יהיה מותר לנו להוציא ולהכניס ולטלטל וכו'..."

ואימתי מברך? בשעה שמזכה לבני החצר, מפני שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן. ואם כבר זיכה לבני החצר, אעפ"כ היא עובר לעשייתן ועדיין יכול לברך עליו מפני שכל שלא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב שקניית עירוב היא בין השמשות. [ובסידור, בסדר עירוב תבשילין, הזיכוי הוא קודם הברכה. ואכ"מ].

אופן הזיכוי: אחד מבני החצר נותן פת [=מצה] משלו [בשיעור כגורגרות (=כשליש ביצה) לכל אחד מבני החצר, ואם הם יותר מי"ח בעלי בתים, שיעורו מזון ב' סעודות, שהם י"ח גורגרות, שהם כששה ביצים פת. מצות עבודת-יד אינן אחידות. ולכן, לא ניתן לשער "שיעור מזור" לפי גודל המצה. במצות עבודת יד שבהכשר הבד"צ – **בהשערה ממוצעת**, כמצה רגילה וחצי. במצות גדולות יותר מהמוצע – השיעור פחות. ובמצות קטנות יותר מהמוצע – השיעור הוא יותר] בשביל כל בני החצר אפילו שלא בפניהם, ובלבד שיזכנו להם ע"י אחר [לכתחילה – על ידי גדול דוקא ולא על ידי בנו ובתו אפילו גדולים אם הם סמוכים על שולחנו] דהיינו שהאחר נוטלו בידו ומגביה טפח בשביל שיזכו בו כולם בהגבהה זו כאלו הגביהוהו בעצמן (ששלוחו של אדם כמותו, ואף שהם לא עשאוהו שלית, מכל מקום זכין לאדם שלא בפניו). וכשהוא מזכה צריך לזכות לכל בני החצר ולכל מי שיתוסף עליהם.

• מנחה: כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע היה מתפלל מנחה בשעה מוקדמת. בכלל, יש להקדים מעט תפילת מנחה כדי להספיק ולומר "סדר קרבן פסח" (אחרי מנחה) לפני שקיעת החמה (7:22).

• אומרים "הודו" ו"פתח אליהו" כבכל ערב שבת.

הקרבתו. ומיד אח"כ הוא זמן הקרבת "קרבת פסח", וזאת כדי שיהיה מספיק זמן לצלות את הקרבן פסח מבעוד יום (בשונה משנה רגילה שאפשר לצלות בערב). מותר לשלש כבש הפסח בתנור סמוך לחשיכה ואין חוששים שמא יחתה בגחלים, לפי שבני חבורה זריזים הם.

הלכתא למשיחא: להלשון בסדר קרבן פסח "הפסח נשחט בשלש כתות" – יש להעיר מאגרות קודש כ"ק אד"ש חכ"ב ע' תמג ש"צ"ע אם לעת"ל תהי' שחיטתו בג' כתות, עיי"ש.

הלכתא למשיחא: מלבנים את אבני המזבח וההיכל בסיד בערב פסח. היום, בשחיטת פסח הראשון, החליל מכה לפני המזבח.

הלכתא למשיחא: בקשר לחנוכת ביהמ"ק השלישי, כתוב ביחזקאל (מה, כב – הפטורת פ' החדש): "ועשה הנשיא ביום ההוא בעדו ובעד כל עם הארץ פר חטאת". ובפירוש הפסוק – פירש"י שם: בעונוני נעלם ממנו מה שדרש בקרבנות האלה פר בארבעה עשר בניסן למה. ואומר אני שמא בי"ד בניסן של פסח ראשון שנתחנך בו הבית עומד ופר זה בא תחת עגל בן בקר שהקריב אהרן בשמיני למלואים ומגיד שאם לא הקריבו בשמיני למלואים יקריבו בי"ד בניסן כדי שיתחנך לעבודה קודם יום טוב לפי שעליו קרבנות ועולת המועד לעשות.

תזכורת: החכם עיניו בראשו. ולכן, השוהים בליל הסדר או בשאר סעודות יום ראשון של חג במקום אחר, יזכרו להעביר היום, בערב שבת, את החפצים הנדרשים לסעודה (מצות, יין, הגדה וכדומה), לפי שאסור לטלטל בשבת במקום שאין עירוב.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: ארגוני הבטיחות והצלה ממליצים שאם משאירים את מבער הכיריים דולק במשך החג אזי יש לוודא שיש בסמוך חלון פתוח לפחות 4 אינץ', ועוד חלון נוסף פתוח בצדו השני של הבית, כדי לאפשר אוורור ראוי. כמו כן לוודא שהגלאי (לפחמן חד-חמצני) פעיל.

- סדר הדלקת נרות: מומלץ שהמשתמשים בנרונים שבכוסיות זכוכית יניחו מעט מים או שמן בכוסית **בערב [שבת ו] יו"ט** [ומותר לעשות כן] בכדי שהדיסקית (המחזיקה את הפתילה) שבתחתית הכוסית לא תידבק אליה – ראה להלן בליל ב' דיום טוב.
- לתת צדקה עבור שני ימי החג (שבת קודש ויום ראשון).
- סדר הדלקת נרות: זמן הדלקת נרות שבת ויום טוב בערב שבת וערב החג בשעה **7:04** (18 דקות לפני השקיעה).
- הדלקת נרות בזמנה כבכל ערב שבת, ומברכין "להדליק נר של שבת ושל יום טוב" ו"שהחיינו". איש המדליק יברך שהחיינו בקידוש.
- אם איחרו את הזמן, אין להדליק בשבת חס ושלום מאש דולקת.

ליל ש"ק, ליל א' דחג הפסח

- קבלת שבת: מתחילים ממזמור לדוד. בבואי בשלום: "בשמחה ובצהלה" (אין אומרים "ברנה"). כגוונא.
- ערבית: מעריב לשלש רגלים עם ההוספות של שבת. אחרי שמונה עשרה אומרים "ויכולו", אך אין אומרים ברכת מעין שבע (מגן אבות כו'). (שכח והתחיל ברכת הלל, לפני אמירת "ויכולו", גומר הלל ואחר כך אומר "ויכולו").
- טעה והתחיל ברכות אמצעיות של חול, אם נזכר באמצע ברכה (בין שנזכר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא אתה חונן, ובין שנזכר בשאר ברכות אמצעיות של חול) צריך לגמור כל אותה ברכה ואח"כ מתחיל ברכה אמצעית של יום טוב. טעה והתפלל כל התפלה

סדר קרבן פסח: ונשלמה פרים שפתינו ותפלת מנחה היא במקום תמיד של בין הערבים, ובזמן שבית המקדש היה קיים היה הפסח נשחט אחר תמיד של בין הערבים, כן ראוי לעסוק בסדר קרבן פסח אחר תפלת המנחה. נוסח האמירה נדפס בסידור. ביאור נוסח אדמו"ר הזקן בזה התבאר ב'הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים' מכ"ק אד"ש. פרטי הלכות קרבן פסח – ברמב"ם הלכות קרבן פסח. סידור יעב"ץ. מנחת חינוך מצות ה-ח, יג-יז. ערוך השולחן העתיד ח"ד הלכות ק"פ. **ועוד.**

• בכמה משיחות כ"ק אדמו"ר (מהור"י"צ) נ"ע נזכר על דבר הנהגת אביו, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, ללמוד בעיון סדר קרבן פסח והלכות קרבן פסח, וכן נהג גם הוא. בשיחת שבת מברכים ניסן תשמ"ח נזכר שיש להתכונן להקרבת הפסח, ובהכנה זו נכללת גם (ולכל לראש) לימוד פרטי הענינים דהקרבת הפסח, החל מסדר קרבן פסח שנדפס בסידור השוה לכל נפש.

נאך דעם אמירת – ריכטיגער געזאגט – לימוד קרבן-פסח וואס פלעגט דויערן העכער א שעה און אמאל אנדערהאלבען שעה פלעגט ווערען גאר א אנדער ליכטיקייט אין שטוב, אזא אצילות'דיגע אויפגעלייגטקייט אז אלץ איז געווען פרייליך, יעדער זאך אויף וואס די אויג איז געפאלען האט געהאט א בעזונדערן חן . . .

עם פלעגט זיין א קורת-רוח'דיגע שטימונג. די שטימונג פון ערב פסח נאכן לימוד הקרבן פסח איז געווען ניט נאר א הכנה צו א יו"ט, נאר דאס אליין איז געווען יו"ט ממש, א פרייליכקייט וועלכע קומט פון מחשבה טובה, אין די גרעסטע בעסטע האפענונגען פון ביאת המשיח.

אט קומט משיח און עס איז דער בנין בית המקדש און מען איז מקריב דעם קרבן פסח און מען איז זיך עוסק אין דעם מיט אזא עונג. דער עונג פון ערב פסח איז געווען אנדערש פון שמחת תורה אדער יו"ט כסלו. ערב פסח איז געווען א קורת רוח'דיגע, עונג'דיגע אויפגעלייגטקייט בב"א.

דער ליל שמורים האט געשפראצט פון יעדער ווינקעלע, דער גאולה-ריח האט זיך געשפירט פון יעדער זאך, עס האט זיך געפילט אז מען שטייט אין א יחוס'דיגע מצב. אט אט, נאך א רגע און נאך א רגע וועט געשעהן אזא זאך וואס נאר מיר אידען האבן דאס, וואס געהערט נאר צו אונז אליין. (לקוטי דבורים ח"א ע' קלד. ועיין שם עוד בארוכה).

• כתב אדמו"ר הזקן: וצריך האדם הירא וחרד על דבר ה' לקרות אותו בזמנו, שתעלה קריאתו במקום הקרבתו, וידאג על חורבן הבית ויתחנן לפני ה' בורא עולם שיבנה אותו במהרה בימינו אמן. – לשון אדה"ז הנ"ל נתבאר בארוכה בלקוטי שיחות כרך לב עמודים 36-43. ושם בע' 41: שנחשב כאילו עומד בביהמ"ק ועושה בפועל כל פרטי הדברים שאומר בסדר קרבן פסח, מעשה הקרבה ממש. [ועיי"ש הע' 47 השייכות במיוחד לשנה זו, כשפסח חל בשבת].

• בקביעות שנה זו, ב"סדר קרבן פסח" אומרים את הנוסח כרגיל בכל שנה. ולא כהשיטה לשנות את הנוסח ולפרט זמני הקרבת הפסח במיוחד בקביעות כמו של שנה זו.

• "לא חייבוהו לאומרו בדיוק בשעה שהיו מקריבין את הקרבן-פסח בפועל ודיו שיהי' בזמן שהקרבת קרבן-פסח כשרה". ולכן, בדיעבד אם איחר, יש עדיין מקום לאומרו עד הלילה [שי"א שבדיעבד ניתן לשחוט, או עכ"פ לזרוק מדמו עד צאת הכוכבים].

הלכתא למשיחא: שחיטת קרבן פסח בקביעות שנה זו הוא בזמן הכי מוקדם: בשעה שש ומחצה הוא זמן שחיטת "קרבן התמיד", ואחר כך –

(חריין) ביום טוב **אפילו בשינוי**, לפי שדרך לגוררו הרבה ביחד (ולא כפסק החיי אדם ועוד שהתירו לפרר ולגרר בשינוי). ובשבת, כקביעות שנה זו, הבעי' חמורה יותר. לכן, מי ששכח לפרר את המרור לפני החג, ישתמש בחסה (הבדוקה היטב מתולעים) או יחתוך את התמכא [חריין] בסכין לחתיכות גדולות קצת ולהשתמש בחתיכות אלה (ע"פ שו"ע אדה"ז ששכ"א ס"ז).

• חסא: בבדיקת עלי חסא (סאלאט) מחרקים יתכנו בעיות של נטילת נשמה, מוקצה, בורר, סחיטה ועוד, ולכן צריך לבדוקם ולנגבם מבעוד יום. אם שכח לבדוקם ולהכינם מבעוד יום, לא ישרם במים אלא יחתוך החלקים הראויים לאכילה משאר העלה, או יקח רק הקלח או השדרה ללא העלים ויבדוק בעיניו שאין חרקים.

• חרוסת: לכתחילה יכין מבעוד יום וגם ישים את היין מבעוד יום. אם שכח להכין (וכעת ישנה בעיה של טחינה ולישה כו'), יעשה כך: יחתוך הפירות בסכין לחתיכות גדולות קצת. ובקשר לערבוב היין, תחילה ישפוך את היין לתוך כלי ואח"כ יכניס את החרושת, ובאופן שתהיה בלילה רכה (למרות שבדרך כלל רוצים לעשות "זכר לטיט" שהיא בלילה עבה ואח"כ לרככה), ואח"כ יערב עם האצבע או אווז בכלי ומנענע עד שתתערב (שו"ע אדה"ז סתע"ג סל"ב).

• אם הכין את החרושת עם היין בתוכו מבעוד יום, עד שכולו בלוע ביין (קצוה"ש סק"ל סקי"א), יכול להוסיף עוד יין בשעת הסדר.

• בכל שנה אחרת, מותר להכין את מי-המלח, בליל הסדר, **ללא צורך** בשינוי (כפי שכותב אדמו"ר הזקן. ולא כפסק החיי אדם ועוד שהצריכו עשיית שינוי בהכנת מי-מלח גם בחג). אבל השנה, כשחל פסח בשבת, יש לשנות את ההכנה בלילה הראשון מכיון שזה ליל שבת, וכיון כמות קטנה ("מעט מזעיר") והוא רק מה שצריך לטיבול כרפס ולצורך טיבול הביצה (בתחילת הסעודה). ומכיון שבשבת אסור לעשות מי מלח עזים ביותר, ישים מלח פחות משני שליש (שו"ע אדה"ז סתע"ג ס"ט. שכ"א ס"ג).

• מצות: כדאי לבדוק את המצות מבעוד יום שלא יהיו בהן כפולות ונפוחות. באם שכח מותר להסיר הכפולות ונפוחות בשבת, ואין בזה חשש בורר (ע"פ שו"ע אדה"ז סת"ק סי"ח). (ויניחם בצד ע"מ לשורפם לאחר יו"ט).

• מצה שהעבירו מרשות לרשות בליל החג, בשנה זו שחל בשבת, מותר לאוכלה ולצאת בה ידי חובה (שו"ע אדה"ז סתנ"ד סי"ב). (ומה שלא גזרו חכמים, בפסח שחל בשבת, לבטל את המצוה של אכילת מצה כו' שמה יעביירו ברה"ר (כמו שביטלו תק"ש בר"ה שחל בשבת כו') – ראה לקו"ש ח"ז שיחת חג הפסח).

• **להסיר מכשול:** איסור גמור לחתוך בשבת וחג חתיכות מגליל נייר או גליל ניילון (או נייר-כסף) בכדי לעשות מהן מפות לשולחן, אף אם החתיכות גדולות יותר מהמידה המדוייקת של השולחן, משום איסור מתקן מנא.

• מנהג בית הרב בקבלה מדור דור להתחיל סדר הראשון תיכף אחר תפלת ערבית ושלא להאריך בו כדי לאכול האפיקומן קודם חצות לילה. לא כן הסדר השני אשר עורכים אותו בשעה מאוחרת בלילה והאדמו"ר מאריך בביאור ההגדה ובעניני תורה והתעוררות לעבודה.

• בשיחת ליל ב' דחגה"פ תש"ד: "הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק האט געזאגט אז די נעכט, – הכוונה על ב' לילות הסדרים דחגה"פ – איידער מען טוט עפעס מעניני הסדר דארף מען א קוק טאן אין סידור". וראה גם שיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"א.

של חול ולא הזכיר כלל ענין קדושת היום בתפלתו (יעלה ויבוא וכדומה. ובקביעות שנה זו – גם הזכרת קדושת השבת) לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולהתפלל תפלה של חג, אבל אם הזכיר של חג [ובשנה זו – גם שבת] בתוך שמונה-עשרה אע"פ שלא קבע לחג [ושבת] ברכה בפני עצמה יצא ידי חובתו. ואם נזכר קודם שאמר "מודים", אחר שסיים ברכת "המחזיר שכינתו לציון" אומר יעלה ויבוא קודם מודים ויצא. אם התחיל כבר "מודים", אם נזכר לפני שאמר "יהיו לרצון" השני, חוזר ל"אתה בחרתנו". ואם אמר כבר "יהיו לרצון" השני והסיח דעתו מלומר תחנונים, חוזר לראש התפילה של יום טוב.

• טעה והתפלל של שבת לא יצא ידי חובתו. ואם נזכר באמצע ברכה אמצעית, פוסק מיד ומתחיל של יום טוב. נזכר לאחר מכן – דינו כנ"ל בטעה והתפלל של חול.

• נוהגים לגמור את ההלל ("הלל שלם") בציבור בברכה תחילה וסוף בלילה הראשון של פסח אחר תפילת ערבית וכן בלילה השני.

• אחרי "ויכולו" אומרים "הלל". קדיש תתקבל. "מזמור לדוד". חצי קדיש. ברכו. "עלינו". קדיש יתום.

• מאחלים איש לרעהו: גוט שבת, גוט יום טוב. [להעיר בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא שגם האומרים "במה מדליקין" בכל שבת (ובסידור אדמו"ר הזקן לא הובא בכלל) – אין אומרים אותו ביו"ט (או בחוה"מ) שחל בשבת "כדי למהר בשמחת יו"ט"].

• סוף זמן קידוש לבנה – כל ליל ט"ו בניסן.

• מצוה למהר להתחיל הסדר בשביל התינוקות שלא ישנו. ומכל מקום לא ימהר להתחיל הקידוש קודם שיהי' ודאי חשיכה, ("בזמן הראוי לאכילת מצה", שהיא מן התורה, ו"כל מה שתקנו חכמים כעין של תורה תקנו", והיינו בזמן צאת ג' כוכבים קטנים, בשעה 8:04).

• השוכח להכין את הפריטים לליל הסדר בערב החג, עליו להכין אותם בחג בצורה המותרת בחג [ושבת]. ולכל לראש, להכין רק את כמות הפריטים הנדרשת ללילה הראשון בלבד, שכן יש איסור להכין ביום הראשון של החג עבור היום השני (אלא אם עושה כל פעולת ההכנה בבת אחת). וכן איסור מכין משבת ליום טוב.

• זרוע: בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא ש"יכול לעשותן בין צלויין בין מבושלין מעיקר הדין, ונהגו שהבשר יהיה צלי על הגחלים זכר לפסח שהיה צלי אש". ולכן, יש לצלותה לפני שבת. אם שכח, יכול לקחת בשר מבושל שלא נצלה או תבשיל אחר.

בנוגע לליל שני שחל במוצאי שבת (בקביעות שנה זו): מי ששכח לצלות את הזרוע בערב החג ויש לו זרוע מבושלת, יכול להשתמש בה. ואם רוצה בדווקא בצלי, מותר לו לעשות את הצליה בחג (וכן הנוהגין רק לבשל הזרוע ושכחו לבשל, וכן הנוהגין לבשל ואח"כ לצלות, יכולים גם לבשל בחג), אך עליו להזהר משני דברים: א. להכין רק הכמות הנדרשת לאותו לילה. ב. לוודא שהבשר [שמנהגנו להסירו כמעט כולו מעל עצמות הזרוע] ייאכל ביום השני [אף שבדרך כלל מנהגנו שמדקדקין שלא לאכול הזרוע אח"כ – הרחקה שלא יהא כל דמיון לקרבן פסח], שכן, כל ההיתר לעשות מלאכה ביום טוב (צליה/בישול) הוא רק אם אוכלים ממנו בחג. **זהירות נוספת:** באם הזרוע צלוייה אין לאוכלה בליל הסדר, אלא רק ביום למחרת, שכן בלילה אסור לאכול בשר צלי. אבל באם הזרוע רק בושלה בחג אין צריך לחכות עד למחר ביום וניתן לאוכלה גם בלילה.

• מרור: דעת אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך שאסור לפרר את המרור

שבקערה, וכן בדיעבד, "כזית" אחד). כזית "מרור" [שני המינים, חסא ותמכא מצטרפים לכזית]. כזית מצה וכזית מרור ל"כורך". שני כזיתים לאפיקומן (אחד זכר לקרבן פסח ואחד זכר למצה, כנ"ל. ואם קשה עליו, שאז אוכל רק כזית אחד, עליו להתנות שהוא זכר על-פי הדעה שהלכה כמותה).

• שיעור כזית: בכזית מצה שהוא מן התורה יש להחמיר שהוא מדת הנפח (VOLUME) של כחצי ביצה בינונית. במרור שהוא מדברי סופרים, וכן בכורך ואפיקומן יש לסמוך על האומרים שכל כזית הוא פחות מעט משליש ביצה. [האוכלים שני כזיתים למצה, כנ"ל, יכולים לשער כל כזית בשיעור הקטן]. מצות עבודת-יד אינן אחידות. ולכן, לא ניתן לשער "שיעור מזור" לפי גודל המצה. במצות עבודת יד שבהכשר ה"בד"צ – בהשערה ממוצעת, כזית הגדול הוא לערך רבע מצה רגילה, והקטן הוא לערך שישית מצה. במצות גדולות יותר מהממוצע – השיעור פחות. ובמצות קטנות יותר מהממוצע – השיעור הוא יותר.

• אכילת שיעור "כזית" צריכה להיות במשך שיעור "כדי אכילת פרס". בשיעור אכילת פרס במקום האפשרי כדאי לחוש (על-פי ספר המנהגים חב"ד: "למיחש מיבעי") לשיעור של שלוש דקות.

• שיעור רביעית במדות זמנינו לערך 3 אונס [מהדעות בזה: בין 2.6 ל-3.4 אונס. החישוב בכוס עגול, נפח של 2 גודלים בינוניים אורך, 21 גודלים רוחב וגבהו – 3.6 גודלים. והוא נפח של כביצה ומחצה].

רשימת הדברים שצריכים "הסיבה": ד' כוסות. מצה. כורך. אפיקומן.

• שכח להסב: בד' כוסות – בכוס שני יחזור וישתה בהסיבה. בשאר הכוסות – אין לחזור ולשתות בהסיבה (אבל אם התנה בדעתו קודם שמברך על כוס ראשון שיוכל לחזור ולשתות בין כוס ראשון לשני על סמך ברכה זו [וטוב לכתחילה לעשות כן] – יחזור וישתה כוס זה בהסיבה). מצה – טוב להחמיר לחזור ולאכול בהסיבה. כורך – אין צריך לחזור ולאכול בהסיבה. אפיקומן – אין צריך לחזור ולאכול בהסיבה.

הלכתא למשיחא:

רשימת שינויים בליל הסדר בימות המשיח: [זנאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים". וראה סה"ש תנש"א ח"א ע' 434 הערה 66 על אפשרות לאכול מן הזבחים והפסחים שהקריב אליהו הנביא. פרטי דיני שחיטת, הקרבת וצליית הפסח, לא נזכרו כאן כ"א השייך לליל הסדר במיוחד. רשימה חלקית בלבד, ובכמה פרטים – כמה וכמה דעות, ולפעמים – שנוי במחלוקת הפוסקים מן הקצה אל הקצה. ותשבי יתרץ ספיקות, ולכשיבוא – משה ואהרן עמהם. לא הובאו בכ"מ כל הדעות. ולפעמים – (משמעות) ההכרעה בדברי רבותינו נשיאנו לכאן או לכאן].

סידור הקערה – בזמן שבית המקדש קיים צריך להביא גם את הפסח שיהא לפניו בשעת אמירת ההגדה. בשו"ע אדה"ז – לא הובא שצריך להביא בשר חגיגה **בשעת אמירת ההגדה** (וראה יבין שמועה להרשב"ץ מאמר חמץ ספכ"ו). [באם הפסח מוגש חם לשולחן, מומלץ לעטוף את הפסח שבקערה בעטיפות חד פעמיות, לפי שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן]. בזמן הבית מביאים שני תבשילין (זרוע וביצה) מלבד טהורים בריאים שנמצאו בירושלים ונמנו על הפסח שמביאים הפסח עצמו. לפי כמה דעות, יוצא שהחייבים בקרבן פסח, משתמשים למצה העליונה משלשת המצות בקערה ("כהן") בסופגנין [ראה לקמן]. בנטילת ידים לכרפס ("ורחץ"), לכמה דעות, בזמן הבית נוטל ידיו ומברך (אף לפחות מכזית). מכיון בברכת בורא פרי האדמה להוציא רק המרור של כורך [כדלקמן, דמשמע שאוכלים מרור רק בכריכה]. ב"יחץ", לכמה דעות, מניח חלק הגדול ל"כורך" וכורכו במפה ומניחו בין הכרים, והקטן יניח בקערה לשם מצות הגדה על המצה. אין אומרים "הא

מטעם זה, וגם מצד קוצר היריעה, לא נפרטו כאן הלכות ליל הסדר בפרטיות המתאימה, ומקומם בסידור ובהגדה. ובמיוחד – חשוב לעיין בהגדה עם לקוטי טעמים ומנהגים של כ"ק אד"ש לדעת מה לעשות. בכל זאת, לתועלת הקוראים, נרשמו כאן נקודות אחדות:

רשימת השינויים במנהג חב"ד ביחס להנדפס בסידור אדמו"ר הזקן: את הכרפס טובלים במי מלח ולא בחומץ. בברכת "בורא פרי האדמה" מכוונים להוציא (נוסף ל"מרור") גם את ה"כורך". ב"מגיד" אין מגביהים הקערה ורק מגלים מקצת המצות. אחרי "הא לחמא", נוהגים כמה שאין מסלקים הקערה "לצד אחר" אלא מזיזים אותה קימעה ומכסים המצות. באמירת "והיא שעמדה" מכסים תחילה המצות ואחר כך מגביהים הכוס. באמירת "מצה זו" ו"מרור זה" אין נוטלים הפרוסה והמרור ביד, אלא אווזים את המצה השניה והשלישית ע"י המפה שעליהם ומניחים הידים על ה"מרור" וה"כורך". באמירת "לפיכך" אין אווזים את הכוס עד סיום ברכת "אשר גאלנו", אלא אווזים את הכוס עד שמסיימים "ונאמר לפניו הללויה", מעמידים את הכוס על השולחן וחוזרים ומגביהים אותה לברכת "אשר גאלנו". אין מרככים החרוסת ביין, אלא נותנים אותו ביין שבכלי שתחת הגביע ובו טובל המרור ב"מרור" מכוונים להוציא בברכה גם את ה"כורך". ואין טובלים המרור של כורך בחרוסת, אלא נותנים מעט חרוסת יבשה (מזה שנשאר על הקערה, אחרי נתינת החרוסת ביין שכלי שתחת הגביע) על המרור ומנערים אותה אח"כ ממנה. ב"צפון" אוכלים שני כזיתים ולא רק כזית. בלילה השני אין מקפידים לאכול אפיקומן קודם חצות.

רשימת המצוות השייכות לליל הסדר:

• מצוות עשה מן התורה: סיפור יציאת מצרים. אכילת מצה. ובזמן בית המקדש קיים (במהרה בימינו) גם: אכילת בשר קרבן הפסח (ונכללו בו שש עשרה מצוות פרטיות), אכילת בשר קרבן חגיגה, וגם אכילת מרור [שבזמן הזה – הוא רק מדברי סופרים].

• מדברי סופרים: הבאת שני תבשילין (זרוע וביצה על הקערה), אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה. שתיית ארבע כוסות. שתיה ואכילה בהסיבה דרך חירות. אכילת מעט ירקות בטיבול כדי להתמיה את התינוקות. אמירת הלל. אכילת מרור (זכר למקדש. ובזמן הבית זו מצוה מהתורה. ובכדי לצאת דעת הלל, אוכלים את המרור עם מצה, באכילת כורך). טיבול בחרוסת זכר לדם, לטיט ולתפוח. אכילת אפיקומן (זכר לקרבן פסח הנאכל על השובע, או זכר למצה הנאכלת עם הפסח). [זוהו נוסף למצוות שבכל שבת ויו"ט – קידוש, לחם משנה וכדומה].

רשימת ה"שיעורים" לליל הסדר:

הערה כללית: נכון להוסיף קצת על השיעורים, גם כדי לצאת מידי ספק, וגם מפני שהשיעור הוא לבליעה בפועל, ורגיל שהיין עלול להשפך מעט מן הכוס טרם השתי'. כמו כן יש לקחת בחשבון הישארות פירווי מצה בין השינויים.

• שיעור הכוס, לכל אחת מארבע הכוסות, רביעית. ושונה הכוס כולו ובבת אחת. (ואם קשה, די בשתיית רובו. אבל בכוס האחרון צריך לשתות רביעית שלם. ובדיעבד אפילו הפסיק כמה פעמים באמצע יצא, והוא שלא ישהה מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה יותר מכדי שתיית רביעית. ובשני כוסות האחרונים לא יחזור וישתה אלא אם כן שהה מתחלת השתייה עד סופה יותר מכדי אכילת פרס). פחות מכזית ל"כרפס" [ובבצלים קטנים מאד – אין לאכול בצלים שלמים אף בפחות מכזית]. שני כזיתים ל"מוציא מצה" (רק למי שיש לפניו קערת מצות. ולשאר המסובים שאין אוכלים כזית מהשלימה ופרוסה

הפסח קודם הלילה [צאת הכוכבים, ג' כוכבים קטנים]. לכמה דעות, הפסח צריך הסיבה [וכל שכן, שאין לאוכלו בעמידה]. לזוהר שלא לאוכלו אכילה גסה. מבחינה פרקטית, מומלץ לאכול הפסח והחגיגה המוגשים חמים לשולחן בכלי מתכות או בכלים חד-פעמיים [שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן. וכן מומלץ לנקות את השולחן מכלים אחרים]. אסור לאכול הפסח בשני מקומות. נתנמנם באמצע האכילה – דינו כדין אפיקומן בזמן הזה. אסור להוציא בשר הפסח מהבית ומהחבורה. בשר הפסח שיצא חוץ לחבורה נאסר באכילה. שתי חבורות האוכלות בבית אחד – יעשו מחיצה ביניהם, וכל חבורה הופכת פני' לכיוון אחר שלא יראו מעורבבים (לדעת הרמב"ם). אסור להאכיל מבשר הפסח לשלא למנויו [וערלים, וגרי תושב, ומומרים. ומילתו ומילת בניו ועבדיו מעכבתו מלאכול הפסח]. זמן אכילתו עד חצות (ואם איחר, מחלוקת הפוסקים אם לאכול, בלא ברכת הפסח עכ"פ). אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. צריך להשתדל שלא ישאיר ממנו עד חצות [וי"א: עד הבוקר]. אם גמר אכילתו, י"א שיכול להניח אחרים האוכלים, ואינו עובר בלאו דנותר, כיון שסומך עליהם. אבל אין לסמוך על קטנים, ועליו מוטל להשגיח שלא יוותר. הפסח לאחר חצות [וי"א כשיעלה עמוד השחר] מטמא את הידים. ואין חייבים עליו משום נותר עד שיעלה עמוד השחר. לאחר זמן אכילתו דינו כמוקצה. מצוות לינה בירושלים בליל ראשון של יו"ט [נוסף למצוות לינה במוצאי יו"ט ראשון. וי"א – כל שבעת ימי הפסח]. חגיגה נאכלת לשני ימים ולילה אחד (עד סוף יום ט"ו בניסן. ולכתחילה, עיקר מצותו ביום הראשון ובלילה שלאחריו), אבל אם עלה על השולחן עם הפסח, מתבערים עמו, וכן כל התבשילים העולים עם הפסח (כמו: מצה, ומרור). וגם הם אין נאכלים אלא עד חצות. הנותר מצותו בשריפה. זמן שריפה הוא רק בבקר, ואין שורפין בלילה. ואין שריפתו דוחה [שבת ויום טוב. לפיכך, הנותר והגידים והעצמות של פסח נשרפים בירושלים בחצרותיהם בט"ז ניסן [יום א' דחול המועד, באה"ק]. כלים שהשתמשו בהם לבשר הפסח והחגיגה בעודם חמים צריכים מריקה ושיטיפה והגעלה בירושלים. וכלי חרס צריך שבירה. בכלי זכוכית, יש מחמירים לשוברו ולא לסמוך על מריקה ושיטיפה. ובכלי פלסטיק ועטיפות פלסטיק, מחלוקת אם צריך מריקה ושיטיפה או שבירה.

• מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים בליל פסח קודם עשיית הסדר כדי שיראו שינוי ושאלו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. ואף על פי שעל שאלה זו אין לנו מה להשיב להם, מכל מקום על ידי שיראו שינוי זה ויתעוררו לשאול עליו, יתעוררו גם כן לשאול על שינויים אחרים, דהיינו שאוכלין מצה ומרור ויושבין בהסיבה, וישיבו להם עבדים היינו וכו'.

לילות הסדר:

• פעם אמר לי אאמור"ר [כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע]: יוסף יצחק מ'דארף טראכטען – (במשך הסדר) – אף זיין א מענטש וועט דער אויבערשטער העלפען. בפרט בעת פתיחת הדלת. ניט בעט קיין גשמיות בעט רוחניות (הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים, משיחות חגה"פ תש"ב. בשעת מעשה – ליל ב' דחגה"פ תש"ב – אמר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע לכ"ק אד"ש: "אבל איני רוצה שידעו שסיפרתי לך זה").

• בקביעות שנה זו, שפסח חל בשבת, מותר לקרוא את ההגדה לאור הנר (למרות שבשבת רגילה אסור לקרוא לאור הנר "שמא יטה" – שו"ע אדה"ז סער"ה ס"י).

לחמא עניא" בזמן הבית, או עכ"פ אומרים בשינוי נוסח [וי"א שאומרים "כל דצריך ייתי ויפסח" מבעוד יום. ושקו"ט בזה בשיחות קודש]. בנוסח "מה נשתנה" שואל: "שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי". בקטע "יכול מראש חודש", בזמן הפסח אומרים: "בשעה שיש פסח מצה ומרור מונחים לפניך". בקטע "פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן וכו'" אומרים: "פסח זה שאנו אוכלים על שום מה". אינו מגביה כבש הפסח (לדעת הרמב"ם). בסדר ההגדה להרמב"ם, בזמן הבית, אומר "מרור זה" לפני "מצה זו". בברכת "אשר גאלנו", מסיים במלים: "והגיענו הלילה הזה לאכול בו [פסח] מצה ומרור". סדר הדברים מ"רחצה" ואילך [כמה דעות בזה. וי"א כדלקמן]: רחצה (על נטילת ידים), מוציא ("המוציא לחם מן הארץ", על סופגנין. ויחזיק מצה השלישית בידו (משום לחם משנה). וי"א שמברך המוציא על פרוסת סופגנין, שברכת המוציא היא על הפרוסה (משום לחם עוני). ולא ימלא כריסו מזה, בכדי שיאכל כזית מצה באחרונה לתיאבון. ולמנהג מדינות אלו שאין אוכלין סופגנין בפסח – על מיני בצקות של נכרים שנאפו לשם פסח אבל אינן שמורות לשם מצה [וכמבואר בראשונים. וראה בספר המנהיג]. ואין נזהרין מהפסק שיחה בין "מוציא" ל"שלחן עורך", שלחן עורך, קרבן חגיגה ("על אכילת [לאכול] הזבח", בשיעור כדי שביעה), כורך (כזית פסח, כזית מצה [החלק הגדול ממצה האמצעית "לוי"] שהונח בין הכרים. וכדאי להשתמש גם בכזית ממצה השלישית השלימה, לקיים בה מצות מצה. ועוד, שי"א שמברך ברכת המצה על השלימה) וכזית מרור מוטבל בחרוסת ומנער החרוסת מיד. וכן משמע דעת אדה"ז. ומברך על אכילת [לאכול] פסח [פסחים]. מצה ומרור. [ובמק"א: "אכילת פסח על מצה ומרור". וי"א שמברך ברכה נפרדת על כאו"א. [שיטה אחרת: שמברך על מצה מיד בתחילת הסעודה ועולה לו גם למצה שבכורך. וי"א שאוכל גם בתחילה אחר המצה מהפסח ומברך עליו אז. ועוד כמה דעות בזה. ואכ"מ]]. בזמן שהפסח נאכל, גם הפטור מפסח, חייב במצה ומרור מה"ת ואוכלן ביחד בכריכה. אין מתחילין שולחן עורך באכילת הביצה (שהיא זכר לאבלות החורבן). מים אחרונים – גם לעתיד לבא. הלל – נהגו לאומרו על הגגות. י"א שבזמן הפסח, חייב לגמור ההלל קודם חצות.

פרטי מצות אכילת קרבן פסח ודיניהם: סתם ידים צריכים טבילה לקדשים. מחנכים גם קטנים באכילת הפסח, כל שיכול לאכול כזית צלי. ומותר להאכיל פסח לקטן שהגיע לחינוך, אע"פ שלא נמנה עליו, ואינו בר מינו, כיון שמתכוין לחנכו במצות. אכילת כל הקדשים, וקרבן פסח וחגיגה בכלל, צריך להיות דרך חשיבות וגדולה ("למשחה לגדולה") כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים. מותר לטבל קרבן פסח במשקין ומי פירות או "קטשופ" (הכשר לפסח, כמובן), ואדרבה – הרי זה כדרך שהמלכים אוכלים. אבל, כשכורכו עם מצה ומרור אין לעשות כן. בכלל, אחרי שנצלה הפסח כל צרכו מותר ליתנו על הפלטה לחממו, [ובקביעות שנה זו, שפסח חל בשבת, רק בהתאם לתנאי חזרה בשבת], אבל לא יבשלו במים. קדשים קלים, והפסח והחגיגה בכלל, נאכלים בכל העיר ירושלים [וי"א: רק בקומת קרקע של ירושלים]. שלא לשבור עצם בקרבן פסח, ויש לזוהר בזה בעת חתיכתו, וכן שלא לעשות בעצם אפילו פגימה כחגירת הצפורן. כל שסופו להקשות, אע"פ שכעת הוא רך ("כל שאינו נאכל בשור הגדול אחר שיתבשל"), אין לאוכלו בקרבן פסח. דבר שאין דרך לאוכלו אין צריך לאכול. לכמה דעות, נהגו איסור בשמנו של גיד הנשה [ואינו איסור דרבנן ממש] אף במקום מ"ע דאכילת פסח ולא דנותר [ולפ"ז, צ"ע בנוגע למנהג בני אשכנז בחלק האחוריים. וי"א, שכשאינו ראוי לאכילה מחמת איזה טעם, כיון דאינו עושה מחמת עצלות המצוה אינו בכלל נותר]. אסור לאכול מבשר

הכוס בדרך כלל היא לאחרי ברכת המזון, ורק בזמנים ידועים היו מוזגים הכוס לפני ברכת המזון), ובשולי הגליון שם נוספה הערה: "ולאחרונה – נהגו כן (למזוג לפני ברכת המזון) בכל פעם".

• בברכת המזון: רצה ואח"כ יעלה ויבוא. השוכח [רצה או] יעלה ויבוא ונזכר קודם שאמר "השם" בחתימת ברכת "בונה ברחמי ירושלים" חוזר [רצה או] יעלה ויבוא. אם אמר כבר השם חותם הברכה. ואחר כך אומר (כנוסח שבסידור) בא"י אמ"ה שנתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית וימים טובים לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים. אבל אם נזכר אחרי התחלת ברכת הטוב והמטיב, אפילו לא אמר רק תיבת "ברוך" חוזר ומברך ברכת המזון. הכרעת רוב הפוסקים שבנזכר ששכח יעלה ויבוא אחרי שתיית כוס שלישי, אף שחוזר ומברך ברכת המזון, אינו שותה עוד פעם כוס שלישי. הרחמן לשבת וי"ט.

• מי שהקיא מאכלו לפני ברכת המזון אינו מברך ברכה אחרונה. לגבי אכילת מצה, מרור, ושתיית ד' כוסות וכו' – נחלקו הפוסקים אם יצא ידי חובתו. ולמעשה, אינו צריך לחזור ולאכול רק כזית מצה. ואפילו בירך כבר ברכת המזון יטול ידים שוב ויברך על נטילת ידים (באם אוכל כביצה) ויברך המוציא ואחר כך ברכת המזון.

• מכיון שבקביעות שנה זו ליל א' דפסח חל בשבת, באמירת "שפוך חמתך" הולכים לפתוח הדלת, ללא נרות.

• חייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספר בניסים ונפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו עד שתחטפנו שינה.

• נוהגין שלא לקרות על מטתו רק פרשת שמע [עד "ובשערך"] וברכת המפיל אבל לא שאר דברים שנוהגין לקרות בשאר לילות כדי להגן, כי לילה זה לילה המשומרת היא מן המזיקין.

יום שבת קודש, א' דחג הפסח

• סוף זמן קריאת שמע במשך חג הפסח בשעה 9:38.

בנוגע לליקוי לבנה מלא היום בבוקר – ראה לקוטי שיחות חט"ו ע' 7 ואילך (וש"נ) בביאור ה"סימן . . לעולם" שבגמרא (סוכה כט, א) בליקוי המאורות (וליקוי לבנה בפרט), והתיווך עם הידוע ע"פ טבע. ושם ע' 12: דעם אויפטו, וואס דוקא ביי בני" איז געזאגט געווארן "אל תחתו" . . אידן בשעת ביי זיי איז דא א הוספה אין עבודת ה', העכער פון די מדידות והגבלות פון זייער טבע – עושין רצונו של מקום – זיינען זיי העכער פון טבע (אויך – פון "אותות השמים"), און דערפאר איז "אין מתיראין מכל אלו": ניט נאר קענען זיי זיך מתגבר זיין אויף טבע (דורך גייעה והשתדלות צו מבטל זיין די טבע), נאר זיי רעכענען זיך לכתחילה ניט מיט די "אותות השמים" . . ביז צו מצב וואס מען דארף זיך ניט רעכענען מיט הנהגת הטבע בכלל, דער דעם אויבערשטנס הנהגה מיט צדיקים (ועמך כולם צדיקים) איז א הנהגה נסית גלוי' שלמעלה מן הטבע."

• שחרית לשבת ויום טוב. תפלת העמידה לשלוש רגלים עם ההוספות של שבת. הלל שלם.

• מוציאין שני ספרי תורה. בקביעות שנה זו, אין אומרים י"ג מדות ו"רבנו של עולם". קריאת התורה.

• סימן סדר קריאת התורה של כל הח' ימים של פסח: "משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא". ונתבאר בשו"ע אדה"ז סת"צ ס"ח ואילך, עיי"ש פרטי דינים.

• בקביעות שנה זו, שבעה קרואים בספר הראשון, "משכו וקחו", ומפטיר

• שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא – בלחש.

• קידוש: אתקינו סעודתא [בלילה הראשון: יום הששי] בורא פרי הגפן, מקדש [בלילה הראשון: השבת] ישראל והזמנים, שהחיינו. [בברכת שהחיינו בקידוש נפטרת גם ברכת שהחיינו עבור בדיקת וביעור חמץ].

• אשה המקדשת ובירכה שהחיינו בהדלקת נרות לא תברך שוב.

• שכח ובירך "על נטילת ידים" ב"ורחץ" [אם אמר רק "ברוך אתה ה' יסיים" למדני חוקיך". ואם בירך "על נטילת ידים"] יעשה כסדר הזה: "יחץ", "מוציא מצה", "כרפס" ללא ברכת "בורא פרי האדמה" (כיון שהוא מין ירק מדברים הבאים מחמת הסעודה, וכרגיל. ואם רוצה, יכול לברך תחילה "בורא פרי האדמה" על דברים שאינם באים מחמת הסעודה ויכוון לפטור את המרור והכורך, ואח"כ יקח ירק הרגיל לכרפס), "מגיד" (כרגיל עד "גאל ישראל" ומברך "בורא פרי הגפן" על כוס שני, כרגיל), ויטול ידיו בלי ברכה, וימשיך "מרור", "כורך" וכו' עד גמירא – כרגיל. (מבוסס על הנהגה משיחת אחש"פ תשי"ט). [ונראה שכל זה רק אם כשנטל ידיו היתה כוונתו (בטעות) ליטול ידיו לאכילת פת (מצה). אבל אם כיוון ליטול ידיו רק לדבר שטיבולו במשקה ולא לאכילת פת (אלא שבטעות בירך "על נטילת ידים" מתוך רגילות הלשון וכדומה), צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וליטול ידיו עוד פעם בלי ברכה עבור אכילת פת, ואח"כ ימשיך מ"יחץ" כדלעיל].

בשיחת ליל ב' דחגה"פ תשט"ו: עס שטייט אין כתבי האריז"ל אז די הגדה דארף מען זאגען בקול רנה [רם] ובשמחה. ויש לומר אז מצד דעם פלעגט כ"ק מו"ח אדמו"ר זאגן די הגדה בקול רם, און אין די זמנים וואס ער אליין האט ניט געקאנט זאגן בקול רם, דאס הייסט אז ווי א צווייטען האט זיך אויסגעוויזן אין זיינע חושים גשמיים אז ער זאגט ניט בקול רם, פלעגט ער אין יענע זמנים מאנען בא אנדערע זיי זאלן זאגן בקול רם. [ועד"ז בכו"כ שיחות קודש].

בשיחת ליל ב' דחג הפסח תשי"ב: עס שטייט אין כתבי האריז"ל אז פסח ביי נאכט – די ערשטע און די צווייטע נאכט – דארף מען זאגן די הגדה בקול רם ובשמחה, און בכלל דארף מען די נעכט זיין בשמחה. ווארום עס איז ניטא קיין גרעסערע שמחה פאר די שכינה ווי פסח ביינאכט. דערפאר איז בא מיר אלע מאל געווען א וואונדער, אז בא כ"ק מו"ח אדמו"ר פלעגט מען ניט זעהן פסח ביינאכט קיין שמחה, ואדרבא, עס איז נאך געווען א ענין פון דמעות, הגם עס קאן דאך זיין דמעות של שמחה, אבער עס איז ניט געווען ניכר עס זאל זיין דמעות של שמחה. אין כתבי האריז"ל שטייט דאך אבער מען זאל זיין פסח ביינאכט בשמחה, במילא זאל מען זאגן א ניגון. אין ניגונים גופא איז דאך פאראן מרירות ניגונים און שמחה ניגונים, זאל מען זאגן א פריילעכען ניגון און זינגען טאקע בשמחה, און מען זאל טראכטען אז דאס איז שייך צום סדר וואס דער אריז"ל זאגט אז די אמירת ההגדה דארף זיין בשמחה. (כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן א פרייליכן ניגון).

• שולחן ערוך: כבכל שבת וחג, צריך להזהר כשמקלפים ביצים, בהיות והקליפות נחשבות מוקצה, לקלף ישר לתוך פח האשפה וכדומה.

• למים אמצעים ואחרונים אין להעביר ידיו על שפתיו, (וכן כל ז' ימי הפסח, משא"כ אחש"פ שמהדרין לשרות).

• זמן אכילת אפיקומן עד חצות הלילה – בשעה 12:58.

• ב'הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים' מובא אודות זמן מזיגת כוסו של אליהו: "אחר ברכת המזון (חוץ מזמנים ידועים)". ובספר השיחות תשמ"ט ח"א ע' 391 הערה 78 נאמר שמזיגת כוס זה "שייכת לחלקו השני של הסדר שקשור עם הגאולה העתידה (שלכן מזיגת

להקריבם ביום טוב ראשון. ובקביעות שנה זו, בלאו הכי אינו דוחה שבת), שלמי חגיגה, ושלמי שמחה (שחיוב הקרבתו פעם אחת במשך החג – כשתלומין ליום הראשון).
היום, יום ראשון של פסח, החליל מכה לפני המזבח. גם בקביעות שנה זו, חליל זה דוחה שבת מפני שהוא חליל של קרבן וחליל של קרבן עבודה היא דוחה את השבת.

- בחזרת הש"ץ תפילת טל. ברכת כהנים.
- ברכת כהנים. כשאומרים תיבת יברכך – המתברך ראשו באמצע. ה' – מיסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך – באמצע. יאר – לשמאלו שהיא ימין המברך וכו'. שלום – ראשו באמצע. אמירת רבש"ע – בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשאומרים התיבות צריך לשמוע. כשמנגנים ל"וישם" אומרים רבוש"ע... הצדיק. כשמנגנים לתיבת "לך" ואם... אלישע. ל"שלום" וכשם... לטובה. כשאומרים "שלום" – אומרים "ותשמרני ותחנני ותרצני". אדיר במרום אומרים אחר עניית אמן כשעדיין הטלית על פניו.
- על-פי הוראת כ"ק אדמו"ר (מהור"י"צ) נ"ע אומרים "ולקחת סולת".
- שש זכירות אחרי התפילה.
- סדר הקידוש: בלוח כולל חב"ד נכתב שאומרים מזמור לדוד וכו' עד ויקדשהו בלחש. אלה מועדי. סברי מרנן. בורא פרי הגפן.
- לא בירך שהחיינו בליל הראשון ונזכר למחר אומר בשעה שנזכר.
- האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית] יין (ולכמה דעות: לא במיץ ענבים) כל יום (וגם בחול המועד). אך אפשר לצאת ידי חובה בשתיית הרביעית מכוס הקידוש. כ"ק אדמו"ר (מהור"י"צ) נ"ע שתה רביעית יין בכל סעודה. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים משום שמחת יום טוב.
- שמחת יום טוב חייבים מדאורייתא ועם כל זה ודאי אין לבסומי כו' וכמו שכתב הרמב"ם גבי שמחת יום טוב לא ימשך ביין כו'.
- מצות עונג יו"ט: צריך לקבוע כל סעודה על היין, דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו.
- ברכת המזון כדאמתמול.

הלכתא למשיחא: בזמן שבית המקדש קיים אוכלין [כל שבעת ימי הפסח] בשר שלמים לשמחה. ונתבאר בלקוטי שיחות חל"ג ע' 62 ואילך, שלדעת אדה"ז, ש"עיקר המצוה" דשמחת יום טוב (אצל אנשים) היא אכילת בשר שלמים, אין זו שמחה גשמית בלבד, אלא שמחה של מצוה, ושיש בה קדושה (אכילת קדשים), עיי"ש באורך.

- **הלכתא למשיחא:** בנוגע לקביעות שנה זו, "בזמן שיהי יום טוב של אחד משלשה רגלים בשבת, [וכן בכל השנים – בשבת שבתוך החג] חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים".
- יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (בשעה 4:15), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון. ונוהגין קצת בני אדם למעט באכילת מצה ביום ראשון כדי לאכלו בליל שני לתיאבון.
- מנחה: קריאת התורה (פרשת שמיני). תפלה לשלש רגלים עם ההוספות של שבת. אין אומרים צדקתך.
- אסור להכין שום דבר לצורך יום שני של חג עד לשעה 8:05. (ואמירת "ברוך המבדיל וכו'", או "ותודיענו" בתפלת ערבית, כדלהלן).

- בספר השני, "ובחודש הראשון". הפטרה. יקום פורקן (בקביעות שנה זו).
- מוסף לשלוש רגלים. במוסף של יום טוב הראשון של פסח מתחילין לומר מוריד הטל, ואין הצבור רשאים להתחיל עד שישמעו מפי הש"ץ, ונוהגין שהשמש מכריז קודם התפלה.
- אם שמע הכרזת "מוריד הטל" קודם שהתפלל שחרית – אם אינו מתפלל במנין אחר – יאמר גם בשחרית "מוריד הטל".

- אם אמר מוריד הגשם בימות החמה מחזירין אותו, לפי שהגשמים בימות החמה אינם אלא סימן קללה. לפיכך הוא צריך לחזור לראש הברכה. [ובלוח כולל חב"ד כתב, שגם אם תיקן עצמו תוך כדי דיבור ואמר מוריד הטל, יחזור לראש הברכה. וכן צריך לעשות לכתחילה. אבל יש חולקים. ולכן, בדיעבד, אם תיקן תוך כדי דיבור ונכר אמר השם שבחתימת הברכה, לא יחזור. ויכול להתפלל תפלת נדבה, באם אירע בימות החול]. אם נזכר אחר חתימת הברכה חוזר לראש התפילה. [ובלוח כולל חב"ד שאם נזכר אחר שאמר השם שבחתימת הברכה, לפני חתימת "מחי המתים" יאמר "למדני חוקיך", ויחזור לראש הברכה. וכן בנזכר אחר שאמר השם שבחתימת שאר כל הברכות, לפני חתימת הברכה, יאמר "למדני חוקיך" וחוזר לראש התפילה, כנ"ל].

- מוסף לשלש רגלים, היינו אתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו'. אלא שצריך להזכיר של שבת קודם ליום המאורע, דהיינו שיאמר ותתן לנו ה' אלקינו את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה כו' ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג המצות הזה כו' (וכולל פסוקי שבת, "וביום השבת", ושל פסח, "ובחודש הראשון"). ישמחו במלכותך. וסמוך לחתימה אומר שבת ומועדי קדשך, וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים.

- אומרים פסוקי מוסף המיוחדים לימים ראשונים של פסח ("ובחדש הראשון") וליום השבת ("וביום השבת").

- שכח ולא אמר פסוקי מוסף, ונזכר בטרם שאמר שם השם בחתימת "מקדש [השבת] ישראל והזמנים", יחזור ויאמר כתיקונו. נזכר לאחר שחתם בשם השם, לא יחזור.

- החליף פסוקי ימי החג בפסוקי ימי חול המועד וכדומה, ונזכר בטרם שאמר שם השם בחתימת "מקדש [השבת ו] ישראל והזמנים", יחזור ויאמר כתיקונו. [וכן בשאר ימי הפסח].

- נזכר לאחר שחתם בשם השם, נחלקו בזה הפוסקים, ודעת רוב הפוסקים שלא יחזור. [ולהעיר ששיטת האחרונים שאינו יוצא נזכרה בסתמא בשיחת ש"פ נצו"י תשמ"ז (בלתי מוגה). וראה בקובץ באתרא דרב גליון ג הע' 26].

- טעה והתחיל ברכות אמצעיות של חול או של שבת, צריך לפסוק באמצע הברכה שנוזכר בה ולהתחיל אמצעית של תפלת מוסף של יום טוב.

- באם הזכיר שבת ויום טוב באמצע הברכה, וחתם ביום טוב בלבד או בשבת בלבד, אם נזכר תוך כדי דיבור יאמר "מקדש השבת וישראל והזמנים". ואם נזכר לאחר כדי דיבור, נחלקו הפוסקים אם צריך לחזור לראש, כיון שכבר הזכיר שניהם באמצע הברכה קודם החתימה. וטוב לחוש שלא לחזור לראש שלא להכניס עצמו לידי ספק ברכה לבטלה. ולכן, אין מחזירין אותו.

הלכתא למשיחא: סך-הכל של הקרבנות להיום [וכן בכל שאר ימי הפסח], שלוש-עשרה קרבנות (ומפורטים בנוסח התפילה, "ונשלמה פרים שפתינו"). וזהו בנוסף לקרבן מוסף של שבת, ועריכת לחם הפנים, בקביעות שנה זו. וכל זה, בנוסף לקרבנות הפרטיים שעל כל אחד להביא ביום הראשון של חג: עולת ראה (אלא שבפועל לא דיין

• פרטי ליל הסדר – ראה לעיל בליל א' (חוץ מזמן אכילת אפיקומן וסיום הסדר, כדלהלן. ועוד שינויים שפורטו לקמן).

• גם בקביעות שנה זו, כשחל (ליל שני של) פסח במוצאי שבת צריך להביא שני תבשילים [זרוע וביצה], אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, אף שלא היתה חגיגה נאכלת בליל זה – ראה הטעם בשו"ע אדה"ז סתע"ג סכ"ג.

• בשיחת ליל ב' דחה"פ תשי"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר שאביו כ"ק אדנ"ע היה נוהג להתחיל את הסדר השני בשעה התשיעית ולסיימו כמה שעות לאחר חצות. וכיון שחייב אדם לומר בלשון רבו. . צריכים כל התלמידים המקושרים והשייכים אל הרבי – להתנהג בסדר ההנהגה של הרבי. ובנידון דידן, בנוגע לעריכת הסדר השני – שיש להתחיל בשעה התשיעית ולסיים כמה שעות לאחר חצות. בסדר הראשון היה כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע מדייק לאכול את האפיקומן לפני חצות, אבל בסדר השני לא היה מדייק בזה, והיה אוכל את האפיקומן לאחר חצות. וכן היה נוהג כ"ק מו"ח אדמו"ר וכיון שכן נהגו כ"ק מו"ח אדמו"ר וכ"ק אדנ"ע, מובן שכן נהגו גם רבותינו נשיאינו שלפנ"ז. – על-פי נגלה בשו"ע כו', לא מצינו טעם לחלק בזמן אכילת האפיקומן בין הסדר הראשון לסדר השני, אבל, מובן וגם פשוט שכיון שכך נהגו רבותינו נשיאינו, בודאי היה להם טעם על זה על-פי פנימיות הענינים. ומלבד הטעמים הפנימיים שבזה, ישנו גם הטעם הפשוט – שבסדר השני היו נוהגים להאריך בביאור ההגדה, ובמילא היתה מתאחרת אכילת האפיקומן עד לאחר חצות.

• במוצאי היום הראשון, שהוא גם מוצאי שבת, צריך גם להבדיל, וממילא סדר הקידוש הוא יקנה"ז – יין קידוש נר הבדלה זמן. אם שכח להבדיל, יש בזה כמה פרטי דינים (אם נזכר לאחר כוס א', לאחר כוס ב' וכו'), ומובאים בשו"ע אדמו"ר הזקן סי' תעג סעיפים ר"ז. ואכ"מ.

• בהבדלה אין מקרבים הנרות ואין מאחדים השלהבת, וכן אין מביטים בצפרנים. בעת ברכת מאורי האש מסתכל בנרות כמו שהן, כל אחת בפני עצמה.

• אין מברכים על הבשמים. וראה בארוכה בלקוטי שיחות חל"א ע' 191 ואילך.

• נוסח ההבדלה: המבדיל בין קדש לקדש. טעה ואמר בין קדש לחול, עדיף שישמע הבדלה מאחר. באם אין לו אחר לשמוע ממנו הבדלה יחזור ויבדיל בעצמו. (ונתבאר בארוכה בכינוס תורה בחוה"מ פסח דאשתקד ונדפס בקובץ "באתרא דרב" גליון ג).

• בקביעות שנה זו, בנוסח ההגדה, בסיום ברכת גאל ישראל, אומרים הלילה: "מן הפסחים ומן הזבחים". טעם הדבר, שאין החגיגה באה בערב פסח שחל להיות בשבת, ולכן כשחל ליל פסח [גם ליל יום טוב שני] במוצאי שבת, אין אומרים "מן הזבחים" (חגיגה הבאה קודם הפסח כדי שיהא נאכל על השובע, ואח"כ) ומן הפסחים", אלא אומרים "מן הפסחים ומן הזבחים" (החגיגה שתבוא למחרתו).

• ההוראה משינוי הנ"ל בשנה זו – ראה באורך שיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"א. ושם: המורם מכל האמור לעיל, שלילה זה – ליל פסח שחל במוצאי שבת, שאומרים בו "ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים", כיון שלא נוגע שיהא הפסח נאכל על השובע, שבזה מרומז מעין ודוגמת השלימות דבירור הגוף לעתיד לבוא (כנ"ל בארוכה) – מסוגל ביותר להארת הגילויים דלעתיד לבוא. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א): יתן השי"ת שבמהרה בימינו ובעגלא דידן יוליכנו הרבי לקראת משיח צדקנו. הולך וקרוב יום אחרון של פסח, שהוא, כדברי הרבי, יומו של

מוצאי"ק, ליל ב' דחג הפסח

• לפני הדלקת נרות או כל מלאכה אחרת המותרת ביום טוב (ולפני הכנה ליום טוב שני, כדלעיל), יש להתפלל ערבית ולהבדיל בתפלה באמירת "ותודיענו", או לומר עכ"פ "ברוך המבדיל בין קודש לקודש".

• הדלקת נרות (אחרי השעה 8:05) מאש הדלוקה לפני החג.

• מדליקים הנרות לפני הברכה כבשבת. בהדלקת נרות שתי ברכות: ברכת ההדליק נר של יום טוב, שהחיינו.

• יש מחמירים שלא להשתמש בנר של יום טוב כדי להדליק עמו נר אחר של חול או להדליק את הגז.

• אסור לחמם נר ולדבוקו בפמוט גזירה שמא ימרח (שישפשפנו להחליקו על פני שטח הפמוט). גם אסור לחתוך שולי הנר בכדי שיוכל לתוקעו בנקב הפמוט, משום איסור מחתך. אבל מותר לתחוב נר בתוך הפמוט לצורך הדלקת נרות יום טוב, אף שהנר נשחק מעט ואין בזה משום מחתך.

• אם הפמוט מלא בשיירי נרות, אף שמותר לנקות את הפמוט, ואין בזה משום תיקון כלי, וכן המשתמשים בנרונים בתוך כוסיות זכוכית, שמותר להם לנקות את הכוסית מדיסקית המתכת של הנרונים שנדבקה לתחתית כוסית-הזכוכית בכדי להניח במקומה נר חדש – מכל מקום, שיירי הנרות וכן הדיסקית שבנרונים, דינם כמוקצה ואסורים בטלטול [בזמנינו שאינם עומדים לתשישי אחר. וגם בזמנם, כתב אדה"ז, שאף שמעיקר הדין אינם מוקצה, נכון לזהר שלא לטלטלם כי אם לצורך הרבה. וגם אין להתיר לטלטלם משום צורך אוכל נפש מכמה טעמים. ואכ"מ]. ולכן, יניח מעט שמן בפמוט, ואז מותר לטלטלו, ויטלטלנו עד מקום האשפה, וישליך השיריים באופן ששיירי הנר יפלו ישר לאשפה. בנרונים, שהדיסקית נדבקה לתחתית הכוסית, ולא שייך להוציאם אלא ע"י כלי – אסור לנקותם ולגררם ע"י סכין, כיון שהסכין נעשה לו כיד ארוכה. והעצה לזה, להניח מעט שמן או מים בכוסית בערב יו"ט, שהדיסקית לא תידבק, ואז יכול ביום טוב לטלטל הכוסית כנ"ל עד מקום האשפה, וינער הכוסית באופן שהדיסקית תפול ישר לאשפה.

• ערבית: שיר המעלות. מעריב לשלש רגלים. ותודיענו. [בגדר ההבדלה בתפלה וכן הבדלה דיקנה"ז, ראה בארוכה בקובץ "באתרא דרב" גליון ג]

• שכח ותודיענו אינו חוזר [אבל עדיין אסור במלאכת אוכל נפש עד שיבדיל בין קדש לקדש. באם טעה ואכל ולא הבדיל בין קדש לקדש יתפלל שוב ויאמר "ותודיענו". הלל שלם. ומתחילין לספור ספירת-העומר תיכף אחר תפילת ערבית [אחרי הלל שלם] ("היום יום אחד לעומר", "חסד שבחסד", עם שאר הכוונות המפורטות בסידור).

במעלת קביעות שנה זו, שספירת העומר מתחילה ממחרת השבת כפשוטו, תמימות כששת ימי בראשית ("בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם") – ראה לקו"ש ח"ב ע' 96 ואילך. חכ"ב ע' 145. חל"ח ע' 7 ואילך. (ומהדו"ב דהנ"ל – בספר השיחות תנש"א ח"א ע' 447 ואילך). ספר השיחות תנש"א ח"א ע' 437 ואילך. ועוד.

• עלינו אחרי ספירת העומר.

הלכתא למשיחא: קצירת העומר בעסק גדול, וכל הלילה כשר לקצירה. פרטים ברמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ז.

בנוגע לשנה זו: על דבר קצירת העומר בשנת השביעית – אף שנאמר לאכלה ולא לשריפה, ועל השומרים שמעמידים בית דין שלא ילקטוה עניים – ראה מנחות פד, א. וראה לקוטי שיחות ח"ז ע' 288 הע' 27 בהשיכות להשקו"ט אי שביעית אפקעתא דמלכא היא.

לומר: "ותן ברכה", יעלה ויבא. קדיש שלם. ספירת העומר. עלינו.

• שכח ואמר "ותן טל ומטר", בין שנזכר קודם סיום הברכה, בין שנזכר אחר כך, צריך לחזור לראש הברכה. [ובלוח כולל חב"ד כתב, שגם אם תיקן עצמו תוך כדי דיבור ואמר "ותן ברכה", יחזור לראש הברכה. וכן צריך לעשות לכתחילה. אבל יש חולקים. ולכן, בדיעבד, אם תיקן תוך כדי דיבור ו**כבר** אמר השם שבחתימת הברכה, לא יחזור]. ואם לא נזכר עד לאחר חתימת ברכות אחרות צריך לחזור לראש ברכת השנים, ולומר משם ואילך כל הברכות על הסדר. [ובלוח כולל חב"ד שאם נזכר אחר שאמר השם שבחתימת הברכה, לפני חתימת "מברך השנים" יאמר "למדני חוקיך", ויחזור לראש הברכה. וכן בנזכר אחר שאמר השם שבחתימת שאר כל הברכות, לפני חתימת הברכה, יאמר "למדני חוקיך", וחזור לראש ברכת השנים, כנ"ל]. אם כבר סיים התפילה חוזר לראש התפילה.

• המסופק אם אמר ותן טל ומטר או ותן ברכה – עד שלושים יום, חזקה מה שהוא למוד [=רגיל] הוא מזכיר. [בנוגע לאופן חשבון שלושים יום, נתבאר בארוכה בחודש טבת דשנה זו, וי"ל בע"ה בגליון באתרא דרב גליון ד'].

• שכח ולא אמר "יעלה ויבא" [וכן בכל ימי חול המועד]: אם נזכר קודם שאמר ה' מברכת "המחזיר" יאמר "יעלה ויבוא" וגם "ותחזינה". אם נזכר קודם שאמר "מודים" אחר שסיים הברכה אומר במקום שנזכר. אם התחיל כבר "מודים", [אם נזכר לאחרי שאמר השם שבחתימת הברכה, לפני חתימת "הטוב שמך", יאמר "למדני חוקיך", וחזור ל"רצה". וכן אם נזכר אחרי שאמר השם בחתימת ברכת "המברך את עמו ישראל בשלום", לפני חתימת הברכה. ו]אם נזכר לפני שאמר "יהיו לרצון" השני, חוזר ל"רצה". ואם אמר כבר "יהיו לרצון" השני והסיח דעתו מלומר תחנונים, חוזר לראש התפילה.

• בהבדלה: נוסח ההבדלה כרגיל, רק ללא ברכת הבשמים והנר. "המבדיל בין קדש לחול" ולא "בין קדש לקדש". טעה ואמר "המבדיל בין קדש לקדש" – עדיף שישמע הבדלה מאחר. באם אין לו אחר לשמוע ממנו הבדלה יחזור ויבדיל בעצמו. (ונתבאר בארוכה בכינוס תורה בחוה"מ פסח דאשתקד ונדפס בקובץ "באתרא דרב" גליון ג).

• בברכת המזון [וכן בכל ימי חול המועד]: יעלה ויבוא. השוכח יעלה ויבוא ונזכר קודם שאמר "השם" בחתימת ברכת "בונה ברחמיו ירושלים" חוזר ליעלה ויבוא. אם אמר כבר השם חותם הברכה. ואחר כך אומר (כנוסח שבסידור) בא"י אמ"ה אשר נתן מועדים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה. אבל אם נזכר אחרי התחלת ברכת הטוב והמטיב, אפילו לא אמר רק תיבת "ברוך" אינו חוזר.

• אין אומרים הרחמן של יו"ט.

• בסיום ברכת המזון אומרים: "מגדול [ולא "מגדיל"] ישועות מלכו".

יום שני, א' דחול המועד

• שחרית: אין מניחים תפילין בחול המועד. שחרית לחול, אין אומרים "מזמור לתודה" (עד סוף החג). יעלה ויבוא. חצי הלל, קדיש תתקבל. שיר של יום, קדיש יתום. קריאת התורה (2 ספרי תורה. 4 עולים). אחרי קריאת התורה בספר ראשון ("קדש") מניח ס"ת השני על הבימה (כי אין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסיחו דעתן מן המצוות). הגבהה וגלילה לס"ת הראשון. בס"ת השני, קוראים רביעי בפרשת המוספין שבפינחס ("והקרבתם"). ואח"כ חצי קדיש. [ועד"ז בשאר ימי חול המועד].

משיח ("משיח'ס טאג"), שבו מפטירין "ויצא חוטר מגזע ישי וגו'". ויה"ר שבימים הסמוכים ממש יקויים יעוד זה, והרבי – שהוא מגזע ישי, ממלכות בית דוד – יגאלנו מהגלות הרוחני ומהגלות הגשמי, ויוליכנו אל הגאולה האמיתית והשלימה. [כ"ק אדמו"ר שליט"א חזר לחדרו וכל הקהל המשיכו לרקוד בשמחה גדולה. לאחרי משך זמן נכנס כ"ק אדמו"ר שליט"א לביהמ"ד עם הגדה של פסח, ישב על מקומו ואמר: עיי"ש ההמשך.

• בברכת המזון [וכן בשאר סעודות המחויבות של חג]: השוכח יעלה ויבוא ונזכר קודם שאמר "השם" בחתימת ברכת "בונה ברחמיו ירושלים" חוזר ליעלה ויבוא. אם אמר כבר השם חותם הברכה. ואחר כך אומר (כנוסח שבסידור) בא"י אמ"ה אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה בא"י מקדש ישראל והזמנים. אבל אם נזכר אחרי התחלת ברכת הטוב והמטיב, אפילו לא אמר רק תיבת "ברוך" חוזר ומברך ברכת המזון.

• בהערה לספר השיחות תש"נ ח"ב ע' 664 מובא שיש נוהגין לומר ולקרות שיר השירים בזמנים מסויימים במשך השנה. ולפי מנהג חב"ד – אין אומרים זה (אפילו בלי ברכה) [מלבד יוצא מן הכלל שיש נוהגין לומר שה"ש בליל הסדר, ובפרט בליל שני – כפי שנהג אאמו"ר ז"ל].

• ליל ב' דחג המצות קריאת שמע שעל המטה כמו בכל יום טוב.

יום ראשון, ב' דחג הפסח

• שחרית (עם "מוריד הטל") לשלש רגלים. הלל שלם. שני ספרי תורה. י"ג מדות ו"רבונו של עולם". קריאת התורה.

• מוסף (עם "מוריד הטל") לשלש רגלים. פסוקי מוסף המיוחדים לימים ראשונים של פסח ("ובחודש הראשון"). פרטי דינים כדאמתמול. ברכת הכנים.

• קידוש: אתקינו סעודתא (בנוסח המיוחד לשלש רגלים). אלה מועדי. סברי מרנן. בורא פרי הגפן.

• טוב לעשות איזה דבר בסעודה ביום שני לזכר לסעודת אסתר שהיתה ביום זה שבו ביום נתלה המן, ונתבאר בארוכה בלקוטי שיחות כרך ג ע' 1016. מסופר שבסעודת חג הפסח תשכ"ט אמר כ"ק אד"ש שאין הכוונה לשינוי אלא להוספה, וכששאלו במה מתבטאת ההוספה, באכילה, בניגון או באמירת "לחיים", ענה: יכולים אתם לעשות את כל השלושה...

הלכתא למשיחא: הקרבת קרבן עומר. פרטי' ברמב"ם הל' תמידין ומוספין כנ"ל. [ומה שאין מזכירים בקריאת התורה ובמוספי היום פרשת קרבן עומר, וכן פרשת שתה"ל בחגה"ש, נתבאר בארוכה בכינוס תורה אסרו חגה"ש דאשתקד].

• אם שכח ולא ספר בלילה סופר ביום בלא ברכה.

• מסכת סוטה, דף ליום. היום הראשון לעומר מכוון לדף השער של המסכת "שאז קורא ולומד שמה של המסכת ב"דף-השער", ומחליט ומכריז שלמחרתו מתחיל ללמוד דף ליום דף ליום" – נתבאר בשיחות קודש: ערב חגה"ש תשמ"ג. ש"פ במדבר תשמ"ה. ש"פ קדושים תשמ"ו.

• מנחה לשלש רגלים.

מוצאי יום טוב, אור ליום שני

• מוצאי יום טוב בשעה 8:06.

• בתפלת ערבית: אתה חוננתנו, (בנוסף ל"מוריד הטל" מתחילים הלילה

יום רביעי, ג' דחול המועד, י"ט ניסן

• **תקופת ניסן:** יום רביעי, י"ט ניסן בשעה 6.00 בבוקר. [התקופות נזכרו בהקדמה ללוח "היום יום" וכן בלוח כולל חב"ד. לפרטי דינים: "ראה ב"י או"ח סו"ס תנה. רמ"א שם ס"א (שו"ע אדה"ז שם סט"ו-טז. סר"ו ס"ד). יו"ד סקט"ז ס"ה. ובכ"מ" – נסמנו בלקוטי שיחות חט"ז ע' 98 הערה 33. חכ"א ע' 233 הערה 33. וראה לקו"ש חט"ז ע' 577].

יום חמישי, כ' ניסן, ערב "שביעי של פסח"

• שחרית: אין מניחים תפילין בחול המועד. שחרית לחול, אין אומרים "מזמור לתודה". יעלה ויבוא. חצי הלל, קדיש תתקבל. שיר של יום, קדיש יתום. קריאת התורה (2 ספרי תורה. 4 עולים).

• מוסף לשלש רגלים (אומרים פסוקי "והקרבתם", "ומנחתם ונסכיחם").

• בערב שביעי של פסח מותר להקיז דם לפי שהכל רגל אחד הוא ואינו ערב יום טוב אלא אמצע ימים טובים הוא.

• ביעור מעשרות (בא"י) בשנת השמיטה: מי שלא ביער מעשרותיו בערב פסח, יבערם היום. וראה שו"ע אדה"ז סת"ל ס"ג.

ראוי לציין למה שכתב הש"ח (מסכת חולין) בנוגע למעשר כספים ש"ראוי לבערו ולחלקו בשנה ג' ובשנה ו' [לכאורה הכוונה מקץ שנה ג' – בשנה הרביעית ושנה ו' – בשנת השמיטה, כבפסוק] של שמיטה כדן מעשר תבואה. עיי"ש עוד.

• יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית (4:13) ולמעלה, בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב לתיאבון.

עירוב תבשילין

• לפרטי הלכותיה – ראה בשו"ע אדה"ז ס' תקכז.

• כדאי לעשות תזכורת על הטלפון ובאימייל וכדומה, כי ישנם רבים ששוכחים וזו בעיה חמורה (כדלהלן).

סדר עירוב תבשילין: כשחל יום טוב ביום ה' וביום ו' או ביום ו' ובשבת יקח בערב יום טוב הפת [והיינו מצה כשירה לפסח] משבת [בשיעור כביצה] וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג [בשיעור כזית] ויתן ביד אחר [ולכתחילה עדיף שיהא משהו שאינו מבני הבית, ואפילו אם האחר אוכל משלו וסמוך על שולחנו ממש, ויכול לזכות אפילו ע"י בנו הגדול אם הוא נשוי אע"פ שסמוך על שולחנו ממש. וכשאינו לו אחר יכול לזכות לכתחילה ע"י אשתו ובנו ובתו הגדולים האוכלים משלו] לזכות על ידו לכל הקהל, ואומר: אֲנִי מְזַכֵּה לְכָל מִי שְׂרוּצָה לְזָכוֹת וְלִסְמוּךְ עַל עֵרֹב זָה.

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח וחוזר המזכה ונוטל מיד הזוכה, והמזכה מברך: בְּרוּךְ אַתָּה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵרֹב.

בְּדִין יְהִי שְׂרָא לָנָא לְאַפְיֵי וּלְבִשׁוּלֵי וְלְאַטְמוּנֵי וְלְאַדְלוּקֵי שְׂרָגָא וְלִתְקָנָא וְלִמְעִבָד כֹּל צְרָכָנָא מִיּוֹמָא טְבָא לְשִׁבְתָּא לָנָא וּלְכָל-יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת.

ואם אינו מבין בלשון ארמי, יאמר בלשון שמבין. התרגום ללשון הקודש: "בעירוב זה יהיה מותר לנו לאפות ולבשל ולהטמין ולהדליק נר ולתקן ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת, לנו ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת".

אם שכח לערב בעצמו – למרות שלפעמים אפשר לסמוך על העירוב של הרב, אך מכיון שבכמה אופנים עצם השכחה נחשבת כפשיעה

• שכח ולא אמר "יעלה ויבא" בשחרית, ונזכר לאחר שהתפלל מוסף, אינו חוזר להתפלל שחרית.

• מוסף לשלש רגלים (אומרים פסוקי "והקרבתם" בכל יום, "ומנחתם ונסכיחם"). שש זכירות.

• שכח לברך "שהחיינו" בקידוש ליל שני, אפילו בדרך כבר בליל ראשון, חייב לברך אימתי שנזכר בכל שבעת ימי החג, דהיינו עד סוף יום טוב האחרון של גלויות.

• האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא [ברביעית] יין בכל יום. כ"ק אדמו"ר (מהור"י) נ"ע שנתה רביעית יין בכל סעודה. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים משום שמחת יום טוב.

• היום מתחילים ללמוד מסכת סוטה, דף ב.

• "אכילת מצה בששת ימים רשות, כמו שתפילת ערבית רשות, כך מצה זו... לפי זה מובן דגם רשות יש בו קצת מצוה... טוב יותר לאוכלה, ולא לאכול פירות ושאר דברים שאינם מצה כלל".

• חול המועד חייב לכבדו במאכל ומשתה ובכסות נקיה כשאר ימי יום טוב, שלא ינהג בהן מנהג חול. המבזה את המועדות (עושה בו מלאכה או שנוהג בו מנהג חול באכילה ושתייה) אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק וכו' וכאילו עובד וכו'.

• דוגמאות למלאכות האסורות בחול המועד: פרקמטיא, תפירה, כביסה (חוץ מבגדי תינוקות המלכלכים בגדיהם תדיר), כתיבה (אלא אם צורך המועד. והמנהג לעשות בשינוי קל), הדפסה, נטילת צפרניים, ותספורת.

• בספר פלא יועץ ערך חול המועד: "בענין חול המועד רבים עברו, ומחמת שהותרו איזה מלאכות יותר מיום טוב נעשו כל המלאכות כהיתר ואין מבקש לידע מהו אסור ומהו מותר... והאיש הירא לנפשו ידרוש מעל ספר או מפי סופרים איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת ולא יעבור".

• מבצע תורה: "כלום אסור לעשות מלאכה אלא כדי שיהיו אוכלים ושותים ושומחים ויגעים בתורה" (ירושלמי).

• על-דבר ההוראה המיוחדת מקביעות ימי חוה"מ פסח דשנה זו, שבאין בהמשך אחד שאין יום השבת מפסיק ביניהם (כי יום הראשון (והאחרון) של חג חל להיות בשבת) – ראה בארוכה בלקוטי שיחות ח"י ע' 266 ואילך (משיחת שבת הגדול תשל"א). ושם ע' 267: מכיון שהקביעות דשנה זו היא שכל ימי חול-המועד רצופים הם, בלי שום הפסק זמני הפוסט מחיוב לימוד התורה, הרי זו הוראה על תוקף החיוב של לימוד התורה ביתרון מיוחד בימים אלה. ועיי"ש ע' 268 (משיחת י"א ניסן תשל"א): שבמיוחד ינצלו ימי חג הפסח להוספה בלימוד התורה – הוספה בכמות והוספה באיכות. ובפרט בימי חול המועד שבהם החיוב הוא "לעסוק בתורה יומם ולילה ממש". ועיי"ש השייכות לזמן זה "שנמצאים אנו בהזמן ד"ערב גאולה" ממש – ערב (וסמוך) ממש וגאולה ממש (אמיתית ושלמה)", והשייכות לנשי ובנות ישראל.

• כינוס תורה: בבית חיינו "770" לאחר לאחר תפילת מעריב (8:30 לערך) בהשתתפות הרבנים חברי הבד"צ שליט"א.

יום שלישי, ב' דחול המועד, ח"י ניסן

• יום הולדת הרה"ג הרה"ח המקובל הרב לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע, ויום הברית של כ"ק אד"ש.

• פרטי איסור חדש בשו"ע אדה"ז סימן תפט. ואכ"מ.

• סדר התפלה – כדאמול.

(שו"ע אדה"ז סתקכ"ז ס"ד) ופושע לא יכול לסמוך על העירוב של הרב – לכן, מי ששכח צריך לשאול רב אם במקרה שלו יכול לסמוך על העירוב של הרב.

מי שנזכר בחג יש כמה אופנים להתיר לבשל מאכלי השבת, וצריך לשאול רב. אולם, לא כל האופנים מועילים להדלקת הנרות של שבת (ראה שו"ע אדה"ז שם סכ"ט), במציאות ימינו שיש נר החשמל.

גם מי שאין בכוונתו לבשל מיו"ט לשבת (מאיזה סיבה שתהי'), זקוק לעירוב תבשילין (ולכל הדעות, כדברי המג"א וכפס"ד אדה"ז שאין בזה מחלוקת) – בברכה – עבור הדלקת נר שבת, ובלא זה – אינו יכול להדליק הנר ביו"ט לצורך שבת.

אורחים המתארחים אצל אחרים בחג, ישאלו שאלת רב בנוגע לסמוך על עירוב תבשילין שלהם. [וראה בארוכה בחוברת "באתרא דרב" גליון ב].

• לטהר עצמו ערב הרגל.

בספר השיחות תש"ג ע' 85 מובא: בא אונזערע רביים האט מען געזען שש"פ גרויסע גילויים. דער סדר האט זיך אנגעהויבן פון נאך חצות היום ערב שש"פ. די טבילת טהרה פון ערב שש"פ איז געווען חלוק פון דער טבילת טהרה פון ערב שבת און ערב אנדערע מועדים, און אפילו פון דער טבילת טהרה פון ערב ר"ה וערב יום הכפורים [ראה שם בארוכה, ועוד שם בע' 87]: די טבילת טהרה פון ערב שביעי של פסח איז שטארק פארבונדן מיט די ענינים, וואס ווערן דורכגעפירט אין די ספירות פון עולמות העליונים און אין די מדריגות נשמה וואס בכל אחד מישראל.

• בשנה זו יש לזכור להביא את המצות והיין עבור סעודת משיח לבית הכנסת (ששם מתכוונן לערוך את הסעודה) לפני השבת, לפני השבת, היום או מחר [באם הניחו עירוב תבשילין].

• יש לסדר אש דולקת [ואפשר אש מהגז] עבור הדלקת נרות בערב שבת בשביל ליל שני.

• ימשמש בבגדיו עם חשיכה, בפרט שלבשו בגדי שבת ויום טוב במשך היום.

• לתת צדקה עבור שני ימי החג (ערב שבת קודש ושבת קודש).

• הדלקת נרות שבת ויום טוב בשעה 7:10 (18 דקות לפני השקיעה). הברכה: להדליק נר של יום טוב. **אין אומרים** "שהחיינו".

אור ליום שישי, ליל שביעי של פסח

• בספר השיחות תרח"ץ ע' 270: אמר אדמו"ר: "שביעי של פסח איז אָפֿן פֿאַר אלעמען, כמו שיש הזמנים של התגלות העצמות כמו חשף ה' את זרוע קדשו, הנה שביעי של פסח הוא אחד מהזמנים הללו, וואס יעדערער נעמט. מען דארף מייקר זיין מיט יעדער רגע".

• שמחת שביעי של פסח ואחרון של פסח גדולה משאר ימי הפסח.

• ערבית: שיר המעלות. מעריב לשלוש רגלים. אין אומרים הלל. ספירת העומר.

• באם לא הדליקו נרות החג לפני השקיעה, ניתן להדליק בחג רק מאש הדולקת מערב החג.

• בנוסח הקידוש מתחילים "אתקיננו סעודתא..." (בנוסח המיוחד לשלוש רגלים) ואחר כך: סברי מרונ, בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, **ואין אומרים** שהחיינו. בשיחת אחרון של פסח תשמ"ג הובאה הנהגת רבותינו נשיאנו שבימים האחרונים דפסח היו **מדברים** אודות

אי-אמירת "שהחיינו" בימים האחרונים דפסח.

• אודות אי-אמירת "שהחיינו" בימים האחרונים דפסח – ראה שיחת אחש"פ תשכ"ג. לקוטי שיחות כרך לז ע' 19 הערה 43.

• בברכת המזון: יעלה ויבוא. דין השוכח, נמצא בסידור. הרחמן ליו"ט.

• בליובאוויטש היו נעורים בליל שביעי של פסח. וצריכים להתעסק בלימוד כל הלילה.

• אדמו"ר מהר"ש אמר פעם בשביעי של פסח להיושבים (די זיצערס שלמדו בליובאוויטש אז) אז ביז נאך מקוה זאל מען ניט דרעמלען אפילו (ספר השיחות תרח"ץ ע' 274).

• כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע אמר: לא שמעתי גם סברא לאמר תיקון [בדוגמת תיקון ליל שבועות] בשביעי של פסח.

• אין ליובאוויטש איז געווען נעכט, וואס מען האט קיין קריאת שמע שעל המטה ניט געלייענט: שביעי של פסח וכו'. בכלל יעדע נאכט פלעגט זיך הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק נוהג זיין אז עס פלעגט קומען חצות לילה, האט ער געלייענט קר"ש, אפילו ווען ער פלעגט אויף זיין שפעטער, נאר מען האט עס ניט באמערקט. אין די נעכט וואס ער פלעגט ניט לייענען קיין קרשע"ה – כנ"ל – איז אמאל פלעגט ער ריידן אין דעם ענין פון קר"ש און אמאל אין דעם פירוש המלות פון קר"ש (ספר השיחות תש"ב ע' 100).

• אף על פי שאמרו שטוב להיות ניעור כל הלילה, מכל מקום אם רואה שחבלי שינה נופלים עליו, וחושש פן לא יוכל עמוד בתפילה ועל כן שוכב לנוח מעט סמוך לעלות השחר כדי שיוכל עמוד ותהא דעתו מיושבת עליו בתפילה למצוה תחשב לו להתפלל בזמנה ובכוונה שלימה ולהיות עינא פקיחא שלא יתנמנם בקריאת שמע ובעמידה ויצא שכרו בהפסדו.

• דיני הניעור הלילה, פורטו בארוכה בגליון הבד"צ לחג השבועות.

• עלות השחר בשעה 5:01 לפנות בוקר (72 דקות לחשבון 16.1 מעלות).

יום שישי, יום שביעי של פסח, ערב שבת קודש

• הכנה לתפלה: מה ששואל, אם להתפלל בהשכמה כשניעור כל הלילה, או לישון מעט מקודם כדי שיוכל להכון לקראת אלקיו – תלוי בזה עד כמה יכול להתחזק שלא תחטפנו שינה, הוראה לא שמעתי בזה, אבל, לפי דעתי כיון שיש כוונה בתפלה שהעדרה פוסל התפלה, הרי בכלל, טוב לאחוז בדרך השני, ובפרט חסידים ואנ"ש ששמעו או למדו בענין התפלה. (אג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' תלד).

• מה שכותב שיש ב' סברות במי שהי' ניעור כל הלילה אם להתפלל ואח"כ לילך לנוח או לישון קודם איזה שעות ואח"כ להתפלל, הנה אי אפשר ליתן כללים בזה כי זהו תלוי בצלילת הדעת של כל אחד ואחד, שיש ותפלתו תהי' מיושבת יותר אם יישן בינתיים, ויש שאדרבה שאם יישן רק איזה שעות ולא כדי צרכו הרי תתבלבל תפלתו אח"כ, וכיון שמלתא אלבושייהו יקרא הנה שמעתי פעם מכ"ק מו"ח אדמו"ר אשר לפעמים כ"ק אביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בבקר אחרי ליל א שבועות ישן איזה משך זמן ואח"כ התפלל. אם הי' זה מנהגו תמיד או רק לפעמים, לא שמעתי. (שם ח"ט ע' רלט).

• זמן קריאת שמע: כפשוט, שיש ליהרר בבוקר בקריאת שמע בזמנה. ואם חלילה לא יקרא קריאת שמע בזמנה הרי ממש יצא שכרו בהפסדו, ועל כגון דא נאמר: החכם עיניו בראשו.

- מצות עונג יו"ט: צריך לקבוע כל סעודה על היין, דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו.
- במנחה: אומרים פתח אליהו ואין אומרים הודו, תפלה לשלש רגלים.
- תהלוכה: בספר השיחות ה'תנש"א מובא: נהוג מכו"כ שנים שביו"ט הולכים לבקר בני"י שבבתי-כנסיות ובתי מדרשות בכו"כ שכונות, כדי להוסיף בשמחת החג (ע"י ההתאחדות עם רבים מבני"י שבשאר שכונות), ובפרט ע"י אמירת דברי תורה ("פיקודי ה' ישרים משמחי לב"), נגלה דתורה ופנימיות התורה.
- **תזכורת:** יש לזכור שבדרך חזרה מהתהלוכה אי אפשר לטלטל, כיון שהוא כבר אחרי כניסת השבת.

הלכתא למשיחא: בזמן שביהמ"ק קיים מתוודים "יודיו מעשר" במנחה ביום שביעי של פסח בשנה הרביעית והשביעית של מחזור השמיטה. אריכות גדולה בענין זה, בלקוטי לוי"צ אגרות קודש.

- יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (4:13), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון.
- צריך לסיים לבשל את כל התבשילים לשבת בעוד היום גדול, באופן שתהיה אפשרות לאכול מהם כבר היום, בערב שבת קודש, כי בלא זה יש איסור הכנה מיו"ט לשבת. ואם כי יש מקום להקל כשנתבשל כחצי בשולו לפני כניסת השבת (פמ"ג במ"ז סוס"י רנט. ובכ"מ. ועוד. וי"א – כשליש), כדאי להחמיר (הגרז"ש ז"ל דווארקין. וראה גם פמ"ג בפתיחה להל' שבת בסופה. פתיחה להל' יו"ט פ"א אות יז). אדמו"ר הזקן מביא שנהגו מקדם להתפלל ערבית בערב שבת ביו"ט מאוד מוקדם כדי שיגמרו את כל התבשילים מוקדם.
- העירוב מועיל רק לצרכי סעודה, כולל הדחת כלי סעודה והדלקת נרות ולכן אסור להכין את הטלית או הס"ת ביו"ט שיהי' מוכן לשבת במקום הנכון (שוע"ר סתק"ג ס"ג).
- לזכור לעשות כל ההכנות הנדרשות לשבת קודש, כמו ה"בלעך" וכו', ולסדר הכל לפני כניסת שבת.
- ידוע השקו"ט לענין טבילת טהרה לש"ק. ואכ"מ. ולהעיר מהמשך תרס"ו ע' שפז: "כמו כן מקדושת יו"ט לקדושת שבת צריכים טבילה במקווה כמ"ש בכתבי האריז"ל".
- מצוה על כל אדם שימשמש בבגדיו ערב שבת סמוך לחשכה שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת (בפרט שביום טוב הותרה הוצאה לצורך יום טוב). בשנה זו, באם לא הביאו המצות והיין עבור סעודת משיח לבית הכנסת (ששם מתכוונן לערוך את הסעודה), יש לזכור להביאם לפני השבת. אבל, רק אם הניח עירוב תבשילין.
- אומרים שבבית הרב נהוג לאכול קניידלאך גם בקביעות זו כשאחש"פ חל בשבת. כמובן, שהיתר בישול הקניידלאך היום הוא רק בתנאי שהניחו עירוב תבשילין.

ליל שבת קודש, ליל אחרון של פסח

- הדלקת נרות (בשעה 7:11 – 18 דקות לפני השקיעה) מאש הדלוקה לפני החג.
- בהדלקת נרות: ברכת "להדליק נר של שבת ושל יום טוב". ואין אומרים "שהחיינו".
- קבלת שבת: מתחילים ממזמור לדוד. בבואי בשלום: "בשמחה ובצהלה" (אין אומרים "ברנה"). כגוונא.

• התחלת זמן קריאת שמע של שחרית מן התורה הוא משעלה עמוד השחר וחכמים עשו הרחקה וגדר ותקנו שלא יקרא לכתחלה עד שעה שדרך של רוב בני אדם לקום ממטתם דהיינו שיאיר היום כל כך עד שיראה את חבירו ברחוק ד' אמות וכירנו והוא שרגיל עמו קצת. ונמשך זמנה עד סוף ג' שעות זמניות מעלות השחר. ומי שהוא אנוס יכול לקרותה מיד שעלה עמוד השחר ואם קראה מיד שעלה עמוד השחר אע"פ שלא היה אנוס יצא שבדיעבד העמידוהו על דברי תורה בכל ענין.

• התחלת זמן קריאת שמע של קריאת שמע של שחרית: 5:35 ("משיכיר". ומי שהוא אנוס יכול לקרוא מעלות השחר משעה 5:01). סוף זמן קריאת שמע: 9:39.

• נחלקו הפוסקים אם מותר ללכת לישון אחרי עלות השחר, כשאין לו מי שיקצנו לקריאת שמע ותפלה. ואם כי להלכה נראה עיקר כדעת האומרים שאין איסור בדבר, פשוט שהיודע בעצמו שיש חשש שימשך בשינה ויעבור זמן ק"ש ותפלה, לא ילך לישון בלי לסדר מישהו שיקצנו.

• וכדאי ונכון, לקרוא קריאת שמע מיד בעלות השחר על-תנאי שאם יעבור סוף זמן קריאת שמע יצא ידי חובתו בקריאה זו, לפחות. וכדלעיל.

• ברכות השחר: לענין ברכות "על נטילת ידיים ו"אלקי נשמה" כשניעור כל הלילה – הוראה בחשאי לאומרים. [ובאם אפשרי, כדאי לאומרן לאחר השינה]. ברכות השחר מברך אפילו לא נתחייב בהן כגון שניעור כל הלילה לא פשט בגדיו ולא לבש אחרים. אלא שאם ניעור כל הלילה ולא נתחייב בהן אינו מברך אלא אחר שיעלה עמוד השחר. וכן ברכות התורה, אם ניעור כל הלילה מברך כשיאור היום כמו כל ברכות השחר.

• צריכים לזהר שלא לברך על הטלית קטן שהיה לבוש בו בלילה. וטוב שיברך על טלית אחר ויפטור גם את זה שלן בו.

• שחרית לשלוש רגלים. חצי הלל.

• מוציאין שני ספרי תורה. י"ג מדות ו"רבונו של עולם". קריאת התורה.

• בעת קריאת השירה – עומדים.

• הפטרה: מפטיר בנביא בשמואל "וידבר דוד את דברי השירה הזאת וגו'" שהיא גם כן שירה כמו שירת הים שקראו בתורה וגם מדבר בה ביציאת מצרים "וישלח חיצים וגו' ויראו אפיקי ים וגו'".

• מוסף לשלוש רגלים. אומרים פסוקי מוסף לימים אחרונים של פסח ("והקרבתם").

• בחזרת הש"ץ: ברכת כהנים. שש זכירות אחרי התפילה.

הלכתא למשיחא: אין מקריבים "שלמי שמחה בשביעי של פסח (צ"ע) לפי שבחינת השמחה של שביעי של פסח גדול כ"כ שאינו יכול לבוא לבחינת התגלות בבחי' פנימית שהוא בחי' אכילה" – לקוטי תורה ד"ה ששת ימים הב'. ואמר כ"ק אד"ש שה"צריך-עיון" הנכתב בסוגריים הוא מאדמו"ר הצמח צדק (שקו"ט בזה בריש שו"ת דברי נחמיה חאה"ע בליקוט. ונתבאר בארוכה – בשיחת אחש"פ תשכ"ד).

• קידוש: אתקינו סעודתא. אלה מועדי, בורא פרי הגפן.

• האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא [ברביעית] יין (כל יום). אך אפשר לצאת ידי חובה בשתיית הרביעית מכוס הקידוש. כ"ק אדמו"ר (מהור"י"צ) נ"ע שתי רביעית יין בכל סעודה. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים משום שמחת יום טוב.

• שמחת יום טוב חייבים מדאורייתא ועם כל זה ודאי אין לבסומי כו' וכמו שכתב הרמב"ם גבי שמחת יום טוב לא ימשך ביין כו'.

חזקיה שביקש הקב"ה לעשותו משיח ובאחרון של פסח מאיר גילוי הארת משיח.

• אחרי ההפטרה וברכות' – יקום פורקן (בקביעות שנה זו). הזכרת נשמות. אב הרחמים (גם בשנה זו כשחל בשבת). בר"ד משיחת אחש"פ תש"ב: "אב הרחמים" – אם יאמרו גם אלו שאין מזכירים נשמות – איז ווי זיי ווילען. דאס איז הזכרת נשמות פון א כלל, ולכן אין אומרים ביום שאין אומרים תחנון. אבל ביום שמזכירים נשמות פרטיות – גם זה יוכלו לומר.

• מוסף כדאיתמול עם ההוספות של שבת.

• על-פי הוראת כ"ק אדמו"ר (מהור"י צ"ג) נ"ע אומרים "ולקחת סולת".

• סדר הקידוש: בלוח כולל חב"ד נכתב שאומרים מזמור לדוד וכו' עד ויקדשהו בלחש. אלה מועדי. סברי מרנן. בורא פרי הגפן.

• ב'לוח היום יום' לאחרון של פסח (וב'ספר המנהגים – חב"ד' ע' 43): "ביום: מהדרין לקדש, אחר כך מתפללין תפלת המנחה ואחר כך סעודת יום טוב". בפועל אין נוהגים כן. ונתבאר בעת סעודת ליל שש"פ תשכ"ט.

• מנחה: קריאת התורה (פ' שמיני). תפלה לשלש רגלים עם ההוספות של שבת. אין אומרים פרקי אבות (בחול'ל) עד שבת שלאחר הפסח.

• הבעל שם טוב היה אוכל ג' סעודות באחרון של פסח.

• סעודת אחרון של פסח היתה נקראת – אצל הבעל שם טוב – משיח'ס סעודה.

• סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר הבעש"ט באחש"פ היה אוכל ג' סעודות, וסעודה השלישית (שהיתה לפנות ערב) היתה נקראת "סעודת משיח", כי באחש"פ מאיר גילוי הארת משיח.

• ב'לוח היום יום' לאחש"פ: בשנת תרס"ו התחיל הסדר, אשר תלמידי תומכי תמימים יאכלו יחד בחה"פ בהיכל הלימוד. . סעודת אחש"פ אכל אממו"ר [מוהרש"ב] ביחד עם התלמידים, וציווה לתת לכל תלמיד ארבע כוסות. ואמר אז: דאס איז סעודת משיח. ובלקוטי שיחות כרך ד ע' 1299: מובן, שההוראה היתה לא רק עבור שנה ההיא, כי אם, עבור כל השנים. [וראה בלקוטי שיחות כרך ז ע' 277, מדוע נתחדשה הוראה זו דווקא בשנת תרס"ו].

בנוגע לשנה זו שאחרון של פסח חל בשבת, ראה שיחת אחש"פ תשח"י: גם באחרון של פסח שחל להיות בשבת, הנה אף אשר יש דעות שהסעודה השלישית דשבת אינה צריכה להיות באכילה ושת' כי הוא בחינת רעוא דרעוין, מעין עולם הבא, בכל זאת הרי באחרון של פסח נהגו רבותינו נשיאינו לעשות סעודה גשמית דוקא, כי העיקר הוא הגאולה הגשמית, שבזה הוא עיקר השמחה והתענוג. ועיי"ע בשיחת אחרון של פסח תשכ"א, תשמ"ח ע"ד הדגשת ענין הגאולה, וצירוף כמה עניני גאולה בקביעות זו. וראה גם בשיחת אחש"פ תנש"א (בספר השיחות) בארוכה.

• נהוג שנוטלים ידים לפני השקיעה, ואוכלים מצה (לפחות בשיעור "כביצה"), שותים ד' כוסות, ומנגנים ניגוני רבותינו נשיאינו.

• בכמה שיחות ניתנו הוראות שונות בנוגע לשתית ד' כוסות בסעודה זו. להלן, ליקוט חלקי משיחות הנ"ל: להשתדל שיהיה דוקא מיין השייך להנהלת הישיבה. לשתות הד' כוסות שלא בבת אחת, ובבת אחת אינו יוצא, ולהפסיק לכל הפחות בניגון [אבל במק"א, שיכולים לשתות ד' כוסות עם הפסקות, או בלי הפסקות]. ובמק"א שאין אומרים שירה אלא על היין, ולכן צריך להיות ביחד עם שתיית ד' כוסות גם ענין של שירה, ובודאי ינגנו ניגון שמחה. לשתות ד' כוסות מלאים דוקא. וניתן להוסיף ולומר לחיים על

• ערבית: מעריב לשלש רגלים עם ההוספות של שבת. אחרי שמונה עשרה אומרים "ויכולו", ברכת מעין שבע (מגן אבות כו'). קדיש תתקבל. "מזמור לדוד". חצי קדיש. ברכו. ספירת העומר ("היום שבעה ימים שהם שבוע אחד לעומר"). "עלינו". קדיש יתום.

• באחרון-של-פסח מאיר גילוי הארת משיח.

• שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא – בלחש.

קידוש: יום הששי, בורא פרי הגפן, מקדש השבת וישראל והזמנים, ואין אומרים שהיינו.

• יום טוב שחל בערב שבת אין מבדילין שהרי קדושת שבת חמורה מקדושת יום טוב.

מצוה מן המובחר להמתין מלאכול הפת של עירוב תבשילין עד א' מג' סעודות השבת כדי לבצוע עליו, שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת. ויש נוהגין שלא לבצוע עליו עד סעודה ג' של שבת [=סעודת משיח], כדי לעשות בו מצות הרבה, שמניחין זה הככר לחם משנה בסעודה הראשונה ובסעודה שני' של שבת, ובסעודה שלישית בוצעין עליו. [נפשוט שכן הוא גם בנוגע לאכילת התבשיל. וראה בשל"ה (מס' סוכה נר מצוה): וגם יקח תבשיל חשוב המוכן לו לסעודת שבת כגון חתיכת דג חשוב או בשר או תרנגול ומה שחננו ה' המוכן לו לסעודת שבת שחרית או לסעודה ג'. ועד"ז בסידור אדה"ז: יקח הפת משבת וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג. וראה גם לקוטי שיחות חט"ז ע' 187 ואילך בדעת אדה"ז [ועיי"ש בל' מהר"ל ומנהגי מהר"א טירנא]. וראה בא"ח שנה ראשונה פ' צו ס"ב. דרכי חו"ש מנהגי יו"ט סתק"ז].

• בסעודת ליל אחרון של פסח נוהגין לאכול שרויה וכן בסעודת יום אחרון של פסח. ומהדרין לשרות. בלקוטי שיחות כרך כב ע' 31 ואילך: מ'האט געזען די הנהגה פון רבותינו נשיאינו אז זיי האבן מדייק געווען לשרות בכל מאכל ומאכל. ונתבאר שם בארוכה. מנהגנו שאוכלים קניידלאך (ובלשון אדמו"ר הזקן "עיגולים" – ראה שיחת אחש"פ תשכ"ז). ובשיחת אחרון של פסח תשי"ב: "אזוי האב איך געזעהן בא כ"ק מו"ח אדמו"ר, אז וואו נאר ער האט געקאנט האט ער ספעשעל אריינגעבראקט מצה, אין די פיש, אין די זופ – ניט באגנוגענט זיך מיט די קניידלאך וואס אין די זופ, אין די פלייש – די לחלוחית וואס אין די פלייש, און אין די קאמפאט."

• במים אחרונים שוב מעבירין המים על השפתים.

בברכת המזון: רצה ואח"כ יעלה ויבוא. דין השוכח, נמצא לעיל ביום ראשון של פסח. הרחמן לשבת ויו"ט.

יום שבת קודש, אחרון של פסח

• שחרית כדאיתמול עם ההוספות של שבת.

• אין נוהגים בקריאת מגלת שיר השירים בצבור. בלשון הרב: "מעולם לא נהגו כן בחב"ד ובעוד כו"כ" [מקומות לקרוא מגלת רות בביהכ"נ] "כלל. וגם לא שה"ש וקהלת. ולא שמעתי שילמדו (או יקראו) אותן ביחידות בבית וכיו"ב ביו"ט הנ"ל דוקא".

• מוציאין שני ספרי תורה. בקביעות שנה זו, אין אומרים י"ג מדות ו"רבונו של עולם". קריאת התורה.

• בקביעות שנה זו, שבעה קרואים בספר הראשון, "עשר תעשר", ומפטיר בספר השני, "והקרבתם". הפטרה.

• הפטרה: מפטיר "עוד היום בנוב לעמוד וגו'" לפי שבליל פסח היתה מפלתו של סנחריב. הטעם הפנימי, לפי שבהפטרה זו מבואר נצחוננו של

שכאו"א ירקוד במקומו, וגם כ"ק אדמו"ר שליט"א רקד על מקומו בשמחה עצומה].

• מי שנמשכה סעודתו במוצאי יום טוב האחרון של פסח עד לאחר צאת הכוכבים מותר לאכול חמץ בסעודה אף שעדיין לא התפלל ערבית ולא הבדיל כלל לפי שאיסור חמץ אינו תלוי בהבדלה כלל. ומזכיר בברכת המזון [בקביעות שנה זו: "רצה". וב"יעלה ויבוא" אומר:] "ביום חג המצות הזה" (אא"כ הבדיל או התפלל ערבית). [נתבאר בלקוטי שיחות כרך כב ע' 36 משיחת אחש"פ תשכ"ז. ועוד. אבל בהנחה משיחה הנ"ל: איך האב דאס אבער פריער ניט געוואלט זאגען, ווארום דעמאלט וואלט מען מיר מזמין געווען צו דעם, און ביי רבותינו נשיאינו האב איך ניט געזען מען זאל זיך אזוי פירן, אבער ע"פ דין מעג מען עסען חמץ כסעודת שלמה בשעתו פאר ברכת המזון, מתוך שמחה וטוב לבב].

מוצאי יום טוב בשעה 8:13

- ניתן ליהנות מהחמץ הנמכר לגוי מיד במוצאי החג, ואין צורך לחכות. מאז ומתמיד נוהגים הרבנים חברי הבד"צ לצאת באמצע ההתוועדות ב-770 כדי לקנות את החמץ מהגוי מיד במוצאי החג.
- כבר נתפרסם קול קורא מהבד"צ, ושם בקשר להתוועדות קודש זו, שאין לצלם ולהסריט בכל אופן שהוא עד לאחר שהציבור מתפללים תפילת ערבית. ולשומעים יונעם.
- בתפלת ערבית [בקביעות שנה זו]: "מוריד הטל", "אתה חוננתנו", "ותן ברכה", חצי קדיש. "ויהי נועם". "ואתה קדוש". קדיש שלם. ספירת היום ("שמונה ימים לעומר"). עלינו.
- בהבדלה: נוסח ההבדלה כרגיל, עם ברכת הבשמים והגר (כיון שבקביעות שנה זו, הרי זה מוצאי שבת ג"כ).
- ע"ד סעודתא דדוד מלכא משיחא בקביעות שנה זו, בהמשך לסעודת משיח - ראה שיחת אחרון של פסח תשמ"ח (בספר השיחות).

יום ראשון, כ"ג ניסן, אסרו חג הפסח

הלכתא למשיחא: משעבר הרגל מעבירים כלי המקדש ממקומו להטבילן ולטהר את העזרה מטומאת עמי הארץ שנגעו בהן ברגל [וראה לקו"ש חל"ז פרשת שמיני באורך].

תזכורת: ברכת האילנות (למי שעדיין לא בירך בתחילת החודש).

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם שְׁלֵא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוֹם וּבְרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לִיהְנוֹת בָּהֶם בְּגֵי אֲדָם

• חמץ דגן גמור של ישראל שעבר עליו הפסח בין שעבר עליו כל הפסח ובין שלא עבר עליו אלא מקצת הפסח הרי הוא אסור בהנאה לכל אדם מישראל לפי שקנסוהו חכמים על שעבר עליו בבל יראה ובל ימצא ואסרוהו על כל אדם. ולא עוד אלא אפילו היה בעל החמץ אנוס שלא היה יכול לבערו או שלא היה יודע ממנו כלל עד לאחר הפסח אף על פי כן אסרוהו בהנאה. אבל חמצו של נכרי שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה.

• כל העושה איסור (פירוש אגודה) לחג באכילה ושתיה דהיינו שמרבה קצת באכילה ושתיה ביום שלאחר החג ועושהו טפל לחג מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים (ופי' בהמות עבות ושמינות) עד קרנות המזבח לפיכך נוהגין במדינות אלו להרבות קצת באכילה ושתיה ביום שלאחר החג ואין מתעניין תענית יום שמת בו אביו ואמו ואיסור זה [באסרו חג הפסח] אינו אלא מנהג אבל

כוס חמישי. ביחד עם זה, צריך להיות באופן דזהירות משכרות על ידי שתיית רוב כוס וכיוצא בזה.

בד"ה והחרים תשמ"ט (ספר המאמרים - מלוקט כרך ג ע' קכח-קכט): נוסף על זה שכל העניינים דתורה ומצוות (מעשינו ועבודתנו) מקרבים ומביאים גאולה העתידה, יש סגולה מיוחדת בעניינים אלה השייכים בגלוי יותר למשיח. ומהם, אכילת סעודת משיח באחרון של פסח ושתיית ד' כוסות בסעודה זו. דכמו שד' הכוסות שבלילות הראשונים דפסח הם כנגד ד' לשונות של גאולה (הגאולה דיציאת מצרים), עד"ז הוא גם בד' הכוסות דסעודת משיח באחרון של פסח שהם שייכים לגאולה העתידה. זה שבסעודת משיח הוא אותו מספר הכוסות שבלילות הראשונים דפסח הוא לרמז שבכח כ"א מישראל לבוא מיד מהגאולה דיציאת מצרים (ד' הכוסות דלילות הראשונים דפסח) לגאולה העתידה (ד' הכוסות דאחרון של פסח), גאולה בפשטות למטה מעשרה טפחים. ובהערה 20 שם: באמירת המאמר הוסיף כאן בתור ענין בפ"ע: ובוודאי שכל אחד ישלים ד' הכוסות, וגם אלה שספק אצלם אם שתו כל ד הכוסות בכוונה זו (שזה שייך לגאולה העתידה) בוודאי ישלימו, דשתיית ד' הכוסות צריכה להיות באופן ודאי וברור, וכאמור, שע"ז מקרבים הגאולה העתידה.

בלקוטי שיחות כרך ז ע' 274: עי"ז גופא מה שבזמן הגלות עושים "סעודת משיח", שבזה מראים אז אידן אנערקענען ניט דעם גלות - פועלים שבקרוב ממש וועט מען פארברענגען די ווענט פון גלות כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר ויתגלה משיח ויוליכנו קוממיות לארצנו.

בהנחה משיחת אחש"פ תשי"ג: די סעודה האט א שייכות צו משיח'ן דארף דאך א ודאי זיין א שמחה גדולה, ווארום איצטער איז אסור לאדם שימלא פיו שחוק, משא"כ אויף לעתיד שטייט אז ימלא שחוק פינו. אזוי האט מען אויך געזעהן בא דעם רבי'ן, אז צו די סעודה (או שאמר אחש"פ) איז ער געווען "ספעשיל" אופגעלייגט, מער ווי א גאנצן פסח, אויסער די ערשטער נעכט צו די סדרים וואס יעמולט איז ער געווען "ספעשיל" אופגעלייגט, ווייל עס שטייט אין כתבי האריז"ל אז יעמולט דארף מען זיין בשמחה, אבער בכלל אין פסח, איז אחרון של פסח געווען א שמחה מיוחדת. זאגט לחיים, זאגט א פריילעכן ניגון!

ובהנחה משיחת אחש"פ תשי"ב: כ"ק מו"ח אדמו"ר הנהיג לרקוד באחרון של פסח ריקוד של משיח ("משיח'ס טאנץ"). מאמר זה - "משיח'ס טאנץ" - אפשר לפרש בשתי אופנים: (א) ריקוד ששייך ומהוה הכנה למשיח, (ב) ריקוד שמשיח עצמו משתתף בו. וכיון שהדבר תלוי בנו איך לפרש, נפרש כפי שכדאי לנו ("זוי עס לוינט אונדז") - כפירוש הב' - **שמשיח נמצא כבר ומשתתף ורוקד יחד עמנו הריקוד שלו...** ולכן ינגנו עתה ניגון שמח - "ניע זשוריצי כלאפצי" ותחילה ינגנו הניגון של אדמו"ר הזקן ולאחריו "ניע זשוריצי כלאפצי" [כידוע שאצל כ"ק מו"ח אדמו"ר היו לפעמים מנגנים תחילה ניגון אדמו"ר הזקן ולאחריו "ניע זשוריצי כלאפצי", ולפעמים "ניע זשוריצי כלאפצי" תחילה ולאחריו ניגון אדמו"ר הזקן], וירקדו עם ניגון זה - "ניע זשוריצי כלאפצי" - "משיח'ס טאנץ". [כ"ק ארמו"ר שליט"א צוה לנגן "א הארציגן ניגון" בתור הקדמה לניגון אדמו"ר הזקן, ואח"כ ניגון אדמו"ר הזקן, ולכפול בבא הרביעית ח' פעמים. ואח"כ אמר:] עתה ינגנו "ניע זשוריצי כלאפצי", בשמחה רבה, ומתוך ריקוד - "משיח'ס טאנץ". ובהתאם לב' הפירושים הנ"ל - יצייר כאו"א לעצמו, שמשיח שנאמר בו "ירום ונשא וגבה מאד", למעלה גם מאדה"ר (ואפילו כפי שהיה קודם החטא) - רוקד יחד עמנו, וגם, שריקוד זה הוא הקדמה ויש לו שייכות למשיח. [ינגנו "ניע זשוריצי כלאפצי", וכ"ק אדמו"ר שליט"א רמז בידו הק']

בהנחה משיחת ש"פ אחרי תשי"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' נוהג לברך (בתקופה זו) קיץ בריא ("א געזונטן זומער"). – בשנים הראשונות היה נוהג להקדים ולומר שבפולין נוהגים לברך קיץ בריא, אבל בשנים האחרונות לא היה אומר הקדמה או אמתלא, אלא היה מברך בפשטות: "קיץ בריא". ויש להוסיף, שהכוונה בזה היא לא רק בנוגע לעניינים גשמיים, אלא גם בנוגע לעניינים רוחניים: בנוהג שבעולם – וכן הוא גם אצל בני"י – שבימות הקיץ עוסקים בעניינים של הבראת הגוף. וכיון ש"היות הגוף בריא ושלם מדרכי (עבודת) ה' הוא" (כפס"ד הרמב"ם), מובן, שהבראת הגוף בימות הקיץ צריכה להיות באופן שיתוסף גם בנוגע לעניינים רוחניים. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א): קיץ בריא בגשמיות וברוחניות.

א געזונטן זומער!

מעיקר הדין אין איסור כלל להתענות בו אלא שהמונע הרי זה משובח.

- נוהגין במדינות אלו שבכל חדש ניסן אין אומרים תחנון ולא והוא רחום בב' וה' ולא צו"צ [צדקתך-וצדקתך-צדקתך] שבמנחה בשבת ואין אומרים אב הרחמים [ומנהג ספרד שאין אומרים למנצח יענך ולא תפלה לדוד] ואין אומרים צדוק הדין ואין מספידין ואין מתענין בכל חדש ניסן אפילו תענית יחיד ואין מתענין אפילו בערב ר"ח אייר ואפילו תענית יום שמת בו אביו ואמו (שקורין יאר צייט) אין מתענין בכל החדש.
- נוהגין שלא לישא אשה ושלא להסתפר בין פסח לעצרת שמתאבלין על כ"ד אלפים מתלמידי רבי עקיבא שמתו בימים הללו. אבל מותר לעשות שידוכין בלא נשואין ומותר ג"כ לעשות סעודה לאחר השידוכין אבל לא יעשו ריקודין ומחולות ואין צריך לומר שלא יעשו ריקודין ומחולות של רשות אבל מותר לעשות סעודת הרשות כגון שמחת מריעות בלא ריקודין ומחולות ושמחות יתירות.

מטעם ה"בד"צ יו"ל מזמן לזמן פרסומים שונים. המעוניינים להצטרף לרשימת המנויים באימייל לגליונות היוצאים לאור מטעם ה"בד"צ מתבקשים לשלוח אימייל לכתובת: crownheightsconnect@gmail.com

The Badatz produces various publications on a very regular basis.
If you are interested to subscribe to the email list for publications released by the Badatz, please email: crownheightsconnect@gmail.com

name is derived from the verse, *Isru chag ba-avosim ad karnos ha-mizbe'ach* ("Bind the festival [offering] with cords until [you bring it to] the horns of the altar" – Tehillim 118). Taken literally, the phrase *isru chag* means to bind the festival itself, which Chazal explain as connecting (binding) the day following the festival with the actual festival, i.e., to celebrate in honor of the festival that has just ended. This celebration, Chazal explain, takes the form of feasting, as alluded in the alternative meaning of *ba-avosim* – with fattened cattle. The verse's final phrase, "To the horns of the altar," allude to the fact that whoever celebrates by eating and drinking a little more than usual on the day after the festival, and treats it as a mini-festival in honor of the departed festival, is considered having built an altar and offered an actual sacrifice to Hashem.

- It is customary to eat and drink at little more than usual and to avoid fasting altogether. Even a bride and groom on the day of their wedding, and even one who marks the anniversary of his parent's passing, is prohibited from fasting. This is only a custom, because according to the strict law, fasting is indeed permitted on *Isru Chag* Pesach. Nevertheless, withholding oneself from fasting in honor of *Isru Chag* brings blessing.
- It is customary in these countries to omit the following throughout the month of Nisan: *tachanun*, *ve-hu rachum* (usually recited on Mondays and Thursdays), *lamnatze'ach* and *tefillah le-David* (as per *minhag Sefarad*), *av harachamim* after reading the Torah on Shabbos morning, and *tzidkasecha* in Shabbos Minchah. *Tziduk ha-din* is not recited over a passing, nor are eulogies delivered. Fasting is also avoided during *Nisan*, even private fasts, and even on *erev* Rosh Chodesh *Iyar*. One does not fast on the anniversary of his parent's passing.

- It is customary to refrain from holding weddings, hearing music, and taking haircuts between Pesach and Shavuot. This is a period of mourning for the twenty-four thousand students of Rabbi Akiva who perished at this time of the year. It is permissible to arrange engagements, including engagement parties, provided they do not include dancing. Needless to say, it is forbidden to hold events that include dancing and merriment for lesser reasons. Friends may hold joyful gatherings, provided they do not involve dancing and extreme joy.

As recorded in the *hanachah* to *Sichas Shabbos Parshas Acharei* 5711, the Rebbe stated that "the Rebbe [Rayatz] was accustomed to bless people with, *ah gezunten zummer* ("Have a healthy summer") at this time of year. In earlier years, he used to precede this blessing with a statement – that 'in Poland, they are accustomed to give a blessing for a healthy summer.' In later years, he no longer offered an introduction or excuse. Rather, he would issue a straightforward blessing – 'Have a healthy summer!' We should add that he did not intend merely material blessing, but also spiritual blessing. [To explain:] It is common practice – among Jews as well – to devote the summer months to the health of the body. Now, seeing that as Rambam states as *halachah*, "maintaining a whole and healthy body is included in the ways in which we serve Hashem," it is clear that taking care of the body's health during the summer months must be accomplished in a manner that also advances one's spiritual affairs. Have a healthy summer, physically and spiritually!"

We wish our readers and the entire Crown Heights community, among the entire community of Anash worldwide, and all our fellow Jews, a kosher and happy Pesach, a healthy summer, and above all, the immediate revelation of the true and complete Redemption!

Continued from page 35

associated with, and creates a preparation for Moshiach. 2. It is a dance in which Moshiach personally participates.

“Now,” the Rebbe continued, “since the interpretation has been left up to us to decide, we will choose the explanation that is better for us, meaning, the second interpretation – that **Moshiach is already present and he is participating and dancing his dance together with us.** Therefore, sing a joyful *niggun* now – *Nye szuritzi chlopszi!* First sing the Alter Rebbe’s *niggun*, then sing *Nye szuritzi chlopszi.* (As is known, the Rebbe [Rayatz] would sometimes first sing the Alter Rebbe’s *niggun* and then *Nye szuritzi chlopszi*, and sometimes *Nye szuritzi chlopszi* came first, followed by the Alter Rebbe’s *niggun.*) And with this *niggun* of *Nye szuritzi chlopszi*, let them dance Moshiach’s *tantz!*”

At that point in the *farbrengen*, the Rebbe instructed the *Chassidim* to sing “a lively *niggun*” by way of preparation for the Alter Rebbe’s *niggun*, and that the fourth stanza of the Alter Rebbe’s *niggun* be repeated eight times. He then announced:

“Now sing *Nye szuritzi chlopszi* with great joy, with dance – Moshiach’s *tantz!* In keeping with the two interpretations mentioned earlier, each person should picture to himself that Moshiach, regarding whom it is stated, ‘*He shall be exalted and lifted up, and he shall be very high*’ [Yeshayah 52:13], higher even than Adam *ha-rishon*, even in his exalted state before the sin, is dancing together with us. And at the same time, this dance is a prelude to, and is associated with Moshiach.” The *Chassidim* then sang *Nye szuritzi chlopszi.* Then Rebbe motioned with his holy hand that each person should dance in his place. The Rebbe himself also danced in his place with intense joy.

- One whose meal extends into the night after *Acharon Shel Pesach*, beyond *tzeis ha-kochavim*, is permitted to eat *chametz* during his meal – despite the fact that he has not yet prayed Ma’ariv, nor has he recited any form of *havdalah*. This is allowed because the prohibition against eating *chametz* during Pesach is not dependant on whether he recites *havdalah*. This concept is explained in *Likkutei Sichos*, vol. 22, p. 36 (based on *Sichas Acharon Shel Pesach* 5727 and other talks).

- Nevertheless, in the *hanachah* of that same *sichah*, the Rebbe is quoted as saying, “However, I did not want to mention this earlier, because I would thereby invite this [conduct at the present *farbrengen*], and I never saw our Rebbeim conducting themselves in this manner. Nevertheless, according to the *halachah*, we are permitted to eat as much *chametz* as the *se’udah* of Shlomo, [and we may do so even] before reciting *birchas hamazon* – with joy and gladness of heart!”

- *Yom tov* ends at **8:13pm.**

- It is permissible to use the *chametz* that was sold to a non-Jew for the duration of Pesach from the moment that Pesach has ended, without waiting at all. It is the longstanding custom of the Rabbanim of the Badatz to exit in the middle of the *farbrengen* in 770 in order to buy back the *chametz* from the non-Jew immediately upon the conclusion of the festival.

- During Ma’ariv, one must remember to recite *morid ha-tal, ata chonuntanu, and ve-sein berachah.* The *amidah* is followed with *chatzi kaddish, vihi noam, v’ata kadosh, kaddish shalem,* the counting of the *omer* (for the eighth day), and *aleinu.*

- The regular text of *Havdalah* is recited. As this year it is also Motzaei Shabbos, we also recite the blessings on the spices and the flame followed by *vyiten lecha.*

- As for the significance of Melava Malka following Seudas Moshiach, see sicha of Acharon shel Pesach 5748.

Sunday, Nisan 23, Isru Chag Pesach

- **A law for the Era of Redemption:** Once the festival has concluded, the utensils and equipment of the *Beis Hamikdash* are removed from their places and immersed. This is done to purify the Courtyard from the ritual impurity of those ignorant of the laws of ritual purity who came in contact with the equipment during the festival.

Reminder: One who has not yet recited the blessing on blooming trees this month, should remember to do so before the end of the month. The blessing is:

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֵא חֲסַר בְּעוֹלָמוֹ כָּלוּם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לְיִהְיֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם.

- It is forbidden for any Jew to derive benefit from absolute grain-based *chametz* that belonged to a Jew and that remained the property of the Jew during part or all of Pesach. This is a penalty imposed by *Chazal* for his having kept *chametz* during Pesach, thereby transgressing the Torah’s prohibitions against owning and seeing *chametz* in one’s possession during Pesach. *Chazal* extended their absolute ban on such *chametz* even to a case where the owner was a victim of circumstance and was unable to destroy or remove his *chametz*, or even where he was altogether unaware of its existence.

Beware of stores owned by Jews who unfortunately didn’t sell their *chametz!*

- By contrast, *chametz* that was owned by a non-Jew during Pesach may be used and even eaten.

- The day following a festival is referred to as *Isru Chag*. This